

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET HAŞİM
“BİZE GÖRE/İKDAM’DAKİ DİĞER
YAZILARI” ÜZERİNDE
CÜMLE BİLGİSİ ÇALIŞMASI

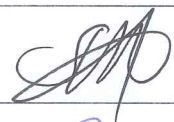

SELİN YEĞEN

TEZ DANIŞMANI
YRD. DOÇ. DR. SEVGİ ÖZTÜRK

EDİRNE 2014

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SELİN YEĞEN tarafından hazırlanan **AHMET HAŞİM “BİZE GÖRE/İKDAM’DAKİ DİĞER YAZILARI” ÜZERİNDE CÜMLE BİLGİSİ ÇALIŞMASI** Konulu **YÜKSEK LİSANS** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15-16. maddeleri uyarınca 14/01/2014..... günü saat 14⁰⁰’da yapılmış olup, tezin *Kabul edilmesine **OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Recep DUYMAZ	Kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Sağı ÖZTÜRK (Denişman)	Kabul edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Nesrin GÜWAY	Kabul edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat kısmında “Kabul Edilmesine / Reddine” seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

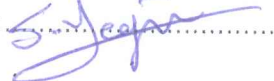
T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10024606
Yazar Adı / Soyadı	SELİN YEĞEN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 45625502942
Telefon	5446464466
E-Posta	selinkayikcioglu@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	AHMET HAŞİM "BİZE GÖRE / İKDAM'DAKİ DİĞER YAZILARI" ÜZERİNDE CÜMLE BİLGİSİ ÇALIŞMASI
Tezin Tercümesi	AHMET HAŞİM A SYNTAX STUDY ON "ACCORDİNG TO US / OTHER ARTICLES ON İKDAM"
Konu	Türk Dili ve Edebiyatı = Turkish Language and Literature
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Türk Edebiyatı Bölümü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Türk Dili Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	195
Tez Danışmanları	YRD. DOÇ. DR. SEVGİ ÖZTÜRK 14438984764
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	Yok

Yukarıda bilgileri kayıtlı olan tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine ve internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.

14.01.2014

İmza:

Tezin Adı: Ahmet HAŞİM “Bize Göre/İkdam’daki Diğer Yazıları” Üzerinde Cümle Bilgisi Çalışması

Yazar Adı: Selin YEĞEN

ÖZET

Modern Türk edebiyatında şairliğiyle tanınan ve sembolist / empresyonist şiirin Türkiye’de ilk temsilcilerinden sayılan Ahmet Haşim, nesir alanında da kayda değer bir miras bırakmıştır. Haşim, nesirlerinin hemen hepsini, önce dönemin gazete ve dergilerinde yayımlamış, sonra bunlardan yaptığı seçmeleri üç kitapta toplamıştır: *Bize Göre*, *Gurebahane-i Laklakan* ve *Frankfurt Seyahatnamesi*. Ancak yazarın bu kitaplara almadığı yazıların sayısı, aldıklarının üç katını aşmaktadır.

Ahmet Haşim’in nesirleri, duyguları ve alışkanlıklarıyla doğulu olan ve doğulu kalmak isteyen, ancak akli ve zekâsıyla modern ve batılı olmayı özleyen serbest ruhlu bir sanatkârın çeşitli sanat, edebiyat ve hayat meseleleri karşısında duyularını, düşüncelerini, eleştirilerini yansıtır.

Ahmet Haşim’in nesri, hem düşünüş ve bakış açısı yönünden, hem de dil ve anlatımında basmakalıp ifadelerden uzak duruşuyla, çağdaşı yazarlardan ayrı ve seçkin bir yerde durmakta ve psikolojik ve sosyolojik araştırmalara ilham verecek bir zenginlik taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: 1. İkdam 2. Mecmua 3. Lisan 4. Aşk

Name of Thesis: Ahmet HAŞİM a Syntax Study on “According to us/other Articles on İkdam”

Prepared By: Selin YEĞEN

ABSTRACT

Ahmet Haşim, known for his poetry in modern Turkish literature, and one the first poets of symmbolist and impressionist poetry in Turkey, left a remarkable heritage in prose. Haşim published almost all of his proses in newspapers and magazines, then collected some of these proses in three boks: *Bize Göre*, *Gurebahane-i Laklakan* and *Frankfurt Seyahatnamesi*. However, the number of the writings that the poet did not put in these books are more than three times as the ones those published in the boks.

Ahmet Haşim’s proses reflect the feelings, opinions and criticisim of a freewill artist who belongs to the east and wants to remain an eastern with his emotions and habits, though who desires to be a western with his mind and intelligence.

Ahmet Haşim’s prose outstands distinctively in point of both with its mentality and point of view and being far from stereotyped expressions in voice from his contemporary writers, and has richness which inspires psychological and sociological researchs.

Key Words: 1. İkdam 2.Magazine 3. Language 4. Love

ÖN SÖZ

Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sırlarını bugün de çözemediğimiz büyümlü bir varlıktır. O gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdaki ayrı düşünölemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur.

Dil, kültürün en önemli unsurudur ve kültürü nesilden nesile aktaran en önemli vasıttır. Milleti millet halinde ayakta tutan, onun varlığını ve devamını sağlayan, millî şuurunu besleyen, milletin bir ferdi olma hazzını veren, bireyleri birbirine yaklaştıran, onlar arasında birlik ve beraberlik kuran unsur hiç şüphesiz dildir. Dil ile milleti birbirinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Dil varsa millet de vardır; dil yok olursa şüphesiz milletin varlığı da ortadan kalkar.

Görölüyor ki dil bütün yönleriyle milletin birliğinin, devamının temelidir. Dilin bu özelliğini Atatürk, “Türkiye Cumhuriyetini kuran; Türk halkı, Türk milletidir. Türk milleti demek, Türk dili demektir. Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir...” sözüyle çok iyi anlatmıştır.

“Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin inkişafında başlıca müessirdir. Türk Dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil şuurunu işlensin...” sözleriyle Atatürk’ün, dilimizi iyi araştırıp incelememiz gerektiğine işaret ettiğini görüyoruz. Bunun mümkün olabilmesi de ancak çok iyi yapılan dil bilgisi çalışmalarına bağlıdır.

Dil bilgisi çalışmalarında ve dil öğretiminde çok önemli bir yer tutan cümle bilgisi konusu, Türk Dilinin hakkında yeteri kadar ilmî çalışma yapılmayan ve üzerinde tam görüş birliğine varılamamış olan konularındandır. Bu konudaki anlaşmazlıklar, dili iyi kullanan yazarların eserleri üzerinde yapılacak cümle bilgisi çalışmaları ile ortadan kaldırılabilir.

Tez konusunu belirlerken yukarıda saydığımız hususları düşündük ve Türkçenin gelişmesine öncülük etmiş dilcilerin görüşlerini esas alarak, bir cümle bilgisi çalışması yapmaya karar verdik. Metinlerden hareket etmek gerektiği için de Türkçeyi kullanmakta bir üstad olan Ahmet Haşim’in “Bize Göre/İkdam’daki Diğer Yazıları” adlı eserini tercih ettik.

Eserimizin ilk baskısı 1991 yılında yapılmıştır. İkinci baskı 2003, üçüncü baskı 2004 ve dördüncü baskı 2010 yılında Dergâh Yayınları tarafından yapılmıştır. Çalışmamıza başlarken ilk önce kitaba satır numaraları vererek cümle ve kelime gruplarının fişlemesi yaptık. Daha sonra fişleme üzerinde tekrar tek tek çalışarak yeniden bir sınıflandırma ve detaylandırma çalışması gerçekleştirdik. Fişleme ve sınıflandırma işlemi bittikten sonra kelime gruplarını ele alıp tanınmış dilcilerin en son görüşlerinden de faydalanarak yazarın kelime gruplarını nasıl kullandığını örneklerle değerlendirdik. Metinde işaret edilen örnekleri koyu harflerle yazdık. Ardından cümle konusunu ele aldık. Cümleler yine ilim adamlarının görüşleri de göz önüne alınarak çeşitli bakımlardan sınıflandırıldı ve değerlendirildi. Sonuç bölümü ile de genel bir değerlendirme yapıldı. Ayrıca eserdeki anlaşılmayacağını düşündüğümüz kelimelerin sözlüğünü çalışmamızın sonuna ekledik.

Yaptığımız bu çalışmanın bundan sonra yapılacak dil bilgisi ve cümle bilgisi çalışmalarında faydalı olacağı umulmaktadır. Zira biz de yaptığımız çalışmamızda bizden önce yapılan çalışmalardan çok faydalandık.

Çalışmalarımı konu tespitinden başlamak üzere hemen her safhasında yönetmek lütfunda bulunan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Sevgi ÖZTÜRK'e ve çalışmamın her aşamasında manevi desteğini benden esirgemeyen eşim Fatih YEĞEN'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1
AHMET HAŞİM	3
BİZE GÖRE/İKDAM'DAKİ DİĞER YAZILARI	6

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KELİME GRUPLARI	7
1.1. İSİM TAMLAMASI	8
1.1.1. BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI	10
1.1.2. BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI	12
1.1.3. GENİŞLETİLMİŞ (Zincirleme) İSİM TAMLAMASI	15

1.1.4. İsim Tamlamalarının Kelime Çeşidi Olarak Görevleri ...	17
1.1.5. İsim Tamlamalarının Cümle Ögesi Olarak Görevleri	18
1.2. İYELİK GRUBU	20
1.2.1. İyelik Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri	22
1.2.2. İyelik Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri	22
1.3. SIFAT TAMLAMASI	23
1.3.1. Sıfat Tamlamalarının Kelime Çeşidi Olarak Görevleri ..	30
1.3.2. Sıfat Tamlamalarının Cümle Ögesi Olarak Görevleri	31
1.4. İSİM-FİİL GRUBU	33
1.4.1. İsim-Fiil Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri	35
1.4.2. İsim-Fiil Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri	35
1.5. SIFAT-FİİL GRUBU	37
1.5.1. Sıfat-Fiil Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri	39
1.5.2. Sıfat-Fiil Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri	40
1.6. ZARF-FİİL GRUBU	42
1.6.1. Zarf-Fiil Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri ...	44
1.6.2. Zarf-Fiil Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri	45
1.7. TEKRAR GRUBU	46
1.7.1. Aynen Tekrarlar (İkizleme)	46
1.7.2. Eş Anlamlı veya Yakın Anlamlı Tekrarlar	47
1.7.3. Zıt Anlamlı Tekrarlar	48
1.7.4. İlaveli (Eklemeli) Tekrarlar	49
1.7.5. Tekrar Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri	50
1.7.6. Tekrar Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri	51
1.8. EDAT GRUBU	52
1.8.1. Edat Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri	57
1.8.2. Edat Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri	58
1.9. BAĞLAMA GRUBU	58
1.9.1. Bağlama Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri	61
1.9.2. Bağlama Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri	62
1.10. ÜNLEM GRUBU	63
1.11. SAYI GRUBU	64

1.11.1. Sayı Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri	65
1.11.2. Sayı Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri	65
1.12. UNVAN GRUBU	66
1.12.1. Unvan Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri	67
1.12.2. Unvan Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri	68
1.13. BİRLEŞİK İSİM GRUBU	68
1.14. BİRLEŞİK FİİL	70
1.14.1. İsim Unsuru + Yardımcı Fiil	70
1.14.2. Fiil Unsuru + Zarf Fiil Eki + Tasvir Fiili	73
1.14.3. Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller	75
1.15. KISALTMA GRUPLARI	78
1.15.1. İSNAT GRUBU	78
1.15.2. YÜKLEME GRUBU	79
1.15.3. YÖNELME GRUBU	79
1.15.4. BULUNMA GRUBU	79
1.15.5. AYRILMA GRUBU	80
1.15.6. VASITA GRUBU	80
1.15.7. İLGİ GRUBU	80
1.15.8. AİTLİK GRUBU	81

İKİNCİ BÖLÜM

2. CÜMLE	83
2.1. CÜMLENİN ÖZELLİKLERİ	84
2.2. CÜMLENİN ÖGELERİ.....	86
2.2.1. CÜMLENİN TEMEL ÖGELERİ.....	87
2.2.1.1. YÜKLEM	87
2.2.1.2. ÖZNE	90

2.2.2. CÜMLENİN YARDIMCI ÖGELERİ.....	96
2.2.2.1. NESNE	96
2.2.2.1.1. BELİRTİLİ NESNE	98
2.2.2.1.2. BELİRTİSİZ NESNE	99
2.2.2.2. YER TAMLAYICISI	100
2.2.2.3. ZARF TÜMLECİ	104
2.2.3. CÜMLE DIŞI UNSURLAR	107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CÜMLE ÇEŞİTLERİ	111
3.1. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER	111
3.1.1. BASİT CÜMLE	115
3.1.2. BİRLEŞİK CÜMLE	117
3.1.2.1. ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE	118
3.1.2.2. İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE	123
3.1.2.3. Kİ'LI BİRLEŞİK CÜMLE	126
3.1.2.4. SIRALI BİRLEŞİK CÜMLE	132
3.1.2.4.1. Bağımlı Sıralı Birleşik Cümle	133
3.1.2.4.2. Bağımsız Sıralı Birleşik Cümle	136
3.1.2.4.3. Karma Sıralı Birleşik Cümle	137
3.1.3. KESİK (EKSİLTİLİ) CÜMLE	138
3.2. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER.....	140
3.2.1. FİİL CÜMLESİ.....	141
3.2.2. İSİM CÜMLESİ	151
3.3. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER	153
3.3.1. DÜZ (KURALLI) CÜMLE	153
3.3.2. DEVRİK CÜMLE	154

3.4. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER	155
3.4.1. OLUMLU CÜMLE	155
3.4.1.1. Biçimce Olumsuz Anlamca Olumlu Cümleler ...	156
3.4.2. OLUMSUZ CÜMLE	157
3.4.2.1. Biçimce Olumlu Anlamca Olumsuz Cümleler ...	158
3.4.3. SORU CÜMLESİ	160
3.4.4. ÜNLEM CÜMLESİ	165
SONUÇ	168
SÖZLÜK	177
KAYNAKLAR	179

KISALTMALAR

- a : Arapça
- a.b.i. : Arapça birleşik isim
- ae : aynı eser
- a.i. : Arapça isim
- a.i.c. : Arapça isim cemi
- a.f.b.i. : Arapça-Farsça birleşik isim
- a.f.b.s. : Arapça-Farsça birleşik sıfat
- age : adı geçen eser
- a.s. : Arapça sıfat
- a.tm. : Arapça tamlama
- bk : bakınız
- bln : belirtili nesne
- bsn : belirtisiz nesne
- cdu : cümle dışı unsur
- f.b.s. : Farsça birleşik sıfat

i	: isim
s	: sıfat
st	: sıfat tamlaması
tc	: temel cümle
tm	: tamlama
tn	: tamlanan
ty	: tamlayan
ö	: özne
y	: yüklem
yc	: yardımcı cümle
yt	: yer tamlayıcısı
zt	: zarf tümleci
z	: zarf

GİRİŞ

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir.

Canlı bir varlık olan dil, üzerinde çalışıldıkça yeni mecralara açılan büyük değerler hazinesidir ve bu hazinenin tamamına ulaşip son noktayı koymak da mümkün değildir. Çünkü kendisine mahsus kanunlar çerçevesinde sürekli gelişme gösteren dilin zamanla bazı özellikleri değişebilir ve dil yeni özellikler kazanır.

Dil bilgisi; dili ses, şekil ve cümle yapıları ile dilin çeşitli öğeleri arasındaki anlam ilişkileri açısından inceleyerek bunlarla ilgili kuralları ve işleyiş özelliklerini ortaya koyan bilimdir. (bk. Korkmaz, 1992, s.44-75; Hatipoğlu, 1972b, s.32-33; Topaloğlu, 1989, s.56)

Belli dönemlerde belli konulara ağırlık verme, bütün bilim dallarında görülen ve bilimin ilerleme adına kendi iç dinamiği ile oluşturduğu tabii bir yöntemdir. Ülkemizdeki dil bilimi çalışmaları da farklı dönemlerde farklı konularda yoğunlaşma sürecini hep yaşamıştır. Bir döneme kadar dil bilgisinin ses bilgisi ve şekil bilgisi bölümleri üzerinde oldukça geniş çalışmalar yapılmış, cümle bilgisi en az işlenmiş dil bilgisi dalı olarak kalmıştır. (bk. Dizdaroğlu, 1976, s.5; Hatipoğlu, 1972a, s.VII) Türkçenin son yıllarda üzerinde en yoğun, en güncel araştırmaların yapıldığı dil bilgisi dalı ve dolayısıyla dilciler arasında fikir ayrılıklarının en çok olduğu konusu cümle bilgisidir. Bu ayrılıklar aynı zamanda bir olgunlaşma sürecidir. Konu belirlenirken bu olgunlaşma sürecine katkıda bulunma amacı güdüldü.

Cümle bilgisi; “kelimelerin, kelime gruplarının cümle ve söz içindeki görevlerini, birbirleriyle olan ilişkilerini, sıralanışını ve cümle türlerini inceleyen bilim dalı”dır (Korkmaz, 1992, s.33).

Dil bilimiyle uğraşanlar, hazır kurallar koymazlar, dilin sistematik işleyişini inceleyerek ortaya çıkan kuralları disipline ederler. Cümle bilgisi çalışmalarında, kurallara örnek cümleler üzerinden gidilir. En sağlıklı sonuçlara ulaşmak için en iyi örneklerden hareket edilmelidir. Doğru bilgilere iyi cümlelerin incelenmesiyle

ulaşılabilir. İyİ cümle, dilin özelliklerinin en doğru ve en güzel kullanıldığı cümledir. İyİ cümleleri de dili iyi kullanan yazarlar kurar.

Bu düşünceyle, Türkçeyi iyi kullanma hususunda kendisini ispatlamış olan Ahmet Haşim'in eserleri tezimize konu olarak seçildi. Çalışmamız aynı zamanda Ahmet Haşim'in dili ve Türkçeyi kullanma gücü hakkındaki araştırmalara da katkı sağlayacaktır.

Tez hazırlanırken; seçilen cümleler sayfa ve satır numarası verilerek fişlendi. Daha sonra bu cümleler, ana başlıklardan alt başlıklara göre sınıflandırıldı. Cümlelerin değerlendirilmesi safhasında konu ile ilgili ulaşılabilen bütün kaynaklar tarandı. İlgili makaleler okunarak yeni yaklaşımlar değerlendirildi. Çalışmada benimsenecek ana eğilimler belirlendi. Bu eğilimler doğrultusunda dilcilerin görüşlerinden ortak bir sağlam görüş oluşturulmaya çalışılarak konuyu en iyi şekilde ifade ettiğine inanılan tanım ya da tanımlara yer verildi. Tanımların eksik kaldığı noktalar, tam belirlenmediği düşünölen özellikler örneklerle desteklenecek şekilde eklendi. Daha sonra seçilen cümleler bu bilgiler için örnek olarak kullanıldı.

Çalışmanın kapsamlı olması için, ele alınan konunun bütün özelliklerine ve istisnalarına ulaşılmaya, bir kaynakta olan ama başka kaynakta bahsedilmeyen özellikler bir araya getirilmeye ve eserde karşılaşılan ama dil bilgisi kitaplarında bahsedilmemiş olan özellikler gösterilmeye çalışıldı.

Tezin sonuna, seçilen cümlelerde geçen ve çok sık kullanılmayan bazı kelimelerin anlamlarının verildiği sözlük bölümü eklendi. Çalışmamızda, görüşleri uzun yıllar boyu geniş çevrelerce kabul görmüş olan dilcilerin kullandıkları terimler tercih edildi.

AHMET HAŞİM

“Ahmet Haşim, 1885 yılında Bağdat’ta doğdu. Babası Arif Hikmet, kaymakamlıklarda ve mutasarrıflıklarda bulunmuştur. Haşim, on yaşlarında İstanbul’a gelmiştir. On iki yaşındayken Galatasaray Lisesi’ne girmiş ve 1907’de bitirmiştir. İzmir İdadisinde, Siyasal Bilgiler Okulunda, Güzel Sanatlar Akademisinde öğretmenlik yaptı. Büyük harpte yedek subay olmuştur. Rejide, Maliyede, Düyûnu Umumiyyede ve son zamanlarda Anadolu Demiryolları İdare Heyeti azalığında bulunmuştur. İki defa Paris’e seyahat etmiş, bir defa da tedavi için Frankfurt’a gitmiştir. Ahmet Haşim, 1933 yılı haziranının dördüncü günü böbrek hastalığından ölmüştür.”¹

Sanatı ve Edebi Kişiliği:

Ahmet Haşim, meşrutiyet devrinin orijinal şahsiyetlerinden biridir. Çeşitli sosyal ve siyasi çalkantıların vuku bulduğu, millî bir edebiyat anlayışının bütün sosyal alanları kapladığı ve yönlendirdiği bu yıllarda Haşim, kendi tâbiriyle “zücâc-ı san’at ü fikret” sanat ve düşünce sırcası ile örülü fildişi kulesinden dünyaya bakar ve sanatını, bu kapalı âlem üzerine kurar. Onun mizacı ve eserleri, içinde yaşadığı topluma tamamiyle tezat teşkil eder. Tanpınar’ın ifadesi ile o, “efkâr-ı umumîyeye hiç tâviz vermeyen adamdır.” Haşim’in bu davranışı, mizacından doğmaktadır.

Haşim’in eseri, yani şiiri ve nesri bir bütündür. Her ikisi de, bazı farklılıklar göstermelerine rağmen, aynı sanat anlayışının, aynı dünya görüşünün mahsulüdür. Yine de onun mizacının ve sanatının bütün özelliklerini şiirlerinde yakalayabiliriz.

Haşim sanat anlayışını Göl Saatleri’nin başına koyduğu dörtlükte ve “Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar” adlı yazısında açıklar. Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar’da kısaca şöyle diyor:

“Şâir ne bir hakikat habercisi, ne bir belâgatli insan, ne de bir kanun yapıcıdır. Şairin lisanı; nesir gibi anlaşılacak için değil fakat duyulmak üzere vücut bulmuş, musiki ile söz arasında, sözden ziyâde musikiye yakın, ortaklaşa bir dildir. Nesirde üslûbun teşekkülü için zarurî olan unsurların hiçbiri şiir için söz konusu olamaz. Şiir

¹ Uraz, M. (1941). *Ahmet Haşim Hayatı, Seçme Şiir ve Yazıları*. İstanbul: Semih Lütfi Kitabevi. s.3.

ile nesir, bu itibarla, birbiriyle yakınlığı ve ilgisi olmayan, ayrı nizamlara tâbî, ayrı sahalarda, ayrı boyutlar ve şekiller üzerinde yükselen iki ayrı mimaridir. Nesri doğuran akıl ve mantık, şiiri ise, kavrayışımızın bölgeleri dışında, sırların ve meçhullerin geceleri içine gömülmüş, yalnız aydınlık sularının ışıkları zaman zaman duygularımızın ufuklarına akseden, kudsî ve isimsiz bir kaynaktır.”²

Çoğu şiirinde Bağdat’ta geçen çocukluk yıllarının izleri görülen Ahmet Haşim’in toplumsal içerikten yoksun şiiri genellikle derin bir anne sevgisi, çirkinlik, yabancılık, içe kapanıklık kompleksi, hastalık ve ölüm korkularının getirdiği duygularla açıklanır. Ahmet Haşim’in şiirini inceleyen uzmanlar onun sanatını büyük ölçüde kişiliğine bağlamaktadırlar. Küçük yaşta annesini kaybetmesi, sert bir insan olan babasıyla bir türlü diyalog kuramaması, öğrencilik yıllarında yalnızlığını paylaşamaması ve kendisini çirkin bulması çocukluk ve ilk gençlik yıllarını derinlemesine etkileyen olaylardır. Had safhada içine kapalı, karamsar, kıskanç ve alaycı kişiliği, alınganlığı ve küçümsenme korkularıyla birleşince aydın çevrelerden de uzaklaşmış, halktan insanlara yaklaşmıştır.

Türk şiirine yeni bir soluk getirmesi, bağımsızlığı, özgürlüğü, zor bir yolu seçmiş olması, belirli duygu kalıplarına yaslanmasıyla dikkat çeken Ahmet Haşim Türk edebiyat tarihinde önemli yer tutan bir sanatçıdır. Ahmet Haşim’e göre şiir ve düzyazı birbirinden kesinlikle ayrıdır. Düzyazı anlatmak için şiirse hissettirmek için yazılır ve daha çok müziğe yakındır. Şiirde anlam aranmamalıdır, önemli olan armonidir.

Abdülhak Şinasi Hisar, Haşim’in nesirlerinin büyük bir gayret sonucu yazıldığını şöyle anlatıyor: “Ahmet Haşim’in ince, zarif, nükteli, san’atlı, işlenmiş, kadife gibi yumuşak ve açılmış çiçekler gibi olgun nesrini medh için ne söylene belki az gelir. Ekseriyetle pek zeki ve bazen de için için müstehzi olan bu nesir hakikaten ne güzeldir!..”

Mehmet Kaplan, Haşim’in “Bize Göre”deki yazılarını, Alain’in Proposlarına benzetiyor. Yazılar Alain’inkiler gibi kısadır ve tek bir görüşü ihtiva etmektedir. “Bu yazıların Alain’inkilerden farkı, Alain’in bir filozof, Haşim’in ise bir şair ve fantezi adamı” olmasıdır. Alain’in yazıları derin bir hayat felsefesine dayanır. Haşim ise bir

² Ercilasun, B. (1987). *Ahmet Haşim’in Sanatı, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ahmet Haşim*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. s.23-27.

fikir adamı değil, “fikirler ve hayallerle oynayan bir şair”dir. Yazılarının arkasında tek ve derin bir düşünce sistemi yoktur. Bunlar basmakalıplıktan ve yeknesaklıktan uzak, derli-toplu ve dolgun yazılardır.

Haşim, şiirde ve nesirde dil ve üsluba büyük değer vermiştir. Bu dil ve üslupla o, şiirde kapalı ve dar bir dünya içinde zengin, âhenkli ve orijinal bir şahsiyet yaratmış, nesirde zengin teşbihlerle, ince ve şaşırtıcı buluşlarla modern Türk nesrinin ilk örneklerini meydana getirmiştir.³

Sanat Hayatı ve Eserleri:

Şiir yazmaya Galatasaray Lisesi’nde okurken Fransız Sembolistlerden etkilenerek başlayan Ahmet Haşim ilk denemelerinde öğretmenlerinden Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun yardımlarını gördü. Verhaeren, Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé gibi şairlere ilgi duyan Haşim okul arkadaşları İzzet Melih, Hamdullah Suphi, Emin Bülend ve Abdülhak Şinasi’yle birlikte bir sanat çevresi oluşturdu.

İlk şiirlerini Mecmua-i Edebiye’de yayımlayan Ahmet Haşim, hazırlık evresi sayılabilecek olan 1920-21 yıllarında Aşiyân (1908), Musavver Muhit (1908), Rebap (1911-1913), Servet-i Fünun (1909-1911), Resimli Kitap (1908) dergilerinde yazdı. Çoğunluğunu Göl Saatleri (1921) kitabına düzelterek aldığı bu şiirler Dergâh dergisinde, Nurullah Ata (Ataç), Abdülhak Şinasi ve Fevzi Lütfi’nin (Karaosmanoğlu) övgüleriyle karşılanmıştır.

Şiirleri:

Göl Saatleri (1921)

Piyale (1926)

Düzyazıları:

Bize Göre (1928)

Gurebâhâne-i Laklakan (1928)

Frankfurt Seyahatnamesi (1933)

---

³ Ercilasun, B. age. s.30-34.

BİZE GÖRE/İK DAM'DAKİ DİĞER YAZILARI

Ahmet Haşim'in bu eseri, İkdám gazetesinde yazmış olduğu yazılardan oluşmaktadır.

Yer:

Olaylar esas olarak İstanbul ve bazı semtlerinde geçer.

Zaman:

Ahmet Haşim'in İkdám gazetesinin sanat ve edebiyat sütunlarına bakmak vazifesini üzerine aldığı 1928-1929 yılları arasında geçmektedir.

Konu:

Eser, gazete yazılarından müteşekkil olduğu için farklı farklı konular yer almıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KELİME GRUPLARI

“Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan ve tek başlarına zihindeki belirli kavramlara karşılık olan somut veya soyut söz kalıplarıdır; somut ve soyut kavramlar arasında ilişki kuran dil birimi”ne (Korkmaz, 2009, s.6) kelime denir.

“Kelimeler canlı cansız varlıkları, mefhumları, hareketleri ve onların hallerini karşılar ve temsil eder” (Ergin, 1985, s.96). “Tek tek kelimelerin karşıladığı nesnelere ve hareketlerin çeşitli vasıfları, hususiyetleri, cepheleri, şartları vardır. O nesnelere ve hareketleri bu çeşitli yönleri ile daha geniş ifade etmek için tek kelimenin karşıladığı nesnelere ve hareketlerden daha büyük, daha geniş nesnelere ve hareketler vardır ki onları tek tek kelimeler karşılayamazlar, onların tek kelime olarak karşılıkları, adları yoktur; ancak tek kelimedenden daha geniş dil birlikleri ile ifade edilebilir, adlandırılabilirler. İşte tek kelime ile karşılanabilen nesnelere ve hareketleri daha geniş olarak ifade etmek veya tek kelimenin karşıladığı nesnelere ve hareketlerden daha geniş nesnelere ve hareketleri karşılamak için kelimedenden daha geniş dil birlikleri olan kelime gruplarına başvurulur. Kelime grubu tek bir nesneyi veya hareketi birlikte karşılayan kelimeler topluluğu demektir” (Ergin, 1985, s.374).

Bilgegil (2009), “birden ziyade kelimedenden meydana geldiği halde cümledeki görevi bakımından bir tek kelimedenden farksız olan, gerektiği takdirde, yine bir kelime imiş gibi çekim eki alabilen isim soyundan kelimelerin teşkil ettiği bileşik sözlere, belirtme (=tayin) grupları diyoruz” (s.115) şeklinde tarif etmiş, bu bileşik sözlerin, belirtilenle belirtenden meydana geldiğini, bazı gruplarda belirtenin önce, belirtilenin sonra geldiği halde, bazı gruplarda bu iki unsurun yer değiştirerek esas unsurun ikinci derecedeki unsurlardan sonra gelmesi kuralı için, nadir müstesnaları teşkil ettiğini ve belirtme gruplarına herhangi bir görevle katılacak olan ekin en son kelimedenden sonra geldiğini (s.115) söylemiş ve sekiz başlık altında incelemiştir.

“Birden fazla kelimedenden oluşan, kendi içinde -yapı ve anlamca- bir bütünlük taşıyan yapılara kelime grubu denir” (Güneş, 2004, s.325). Kendisini oluşturan

kelimelerin anlamından daha geniş bir anlatımı içeren kelime grupları, genelde bir yükleme (isnat) olayı içermezler; yalnızca nesnelere değişik yönlü ilişkileri sonucunda ortaya çıkan yeni durumları ifadeye yararlar; bu yüzden, belirtme grubu olarak değerlendirilirler. Bir kelime grubu, başka kelime veya kelime grubuyla ortak yapı oluşturduğu zaman, yapının sonuna uygun olan ek getirilir; bu ek, yapıyı bir bütün olarak kapsar.

Karahan (2011), “kelime grubu, bir varlığı, bir kavramı, bir niteliği, bir durumu, bir hareketi karşılamak veya belirtmek, pekiştirmek ve nitelenmek üzere, belirli kurallar içinde yan yana dizilmiş kelimelerden oluşan yargısız dil birimidir” (s.39) tanımını yapmış ve on dört başlıkta toplamıştır.

Bu tanımlardan ve açıklamalardan anlaşılıyor ki dilcilerin bu konudaki görüşleri birbirine çok yakındır.

O halde kelime grubu, varlıkların, kavramların, niteliklerin, durumların, hareketlerin karşılanmasında ve bunların pekiştirilmesinde, nitelenmesinde kurallar çerçevesinde yan yana gelen, yargı bildirmeyen dil birlikleri olarak tanımlanabilir. Bu yan yana gelişte kelimeler ek almadan veya ek alarak birleşirler. Türkçenin söz dizimi kuralına bağlı olarak yardımcı unsurlar başta, temel unsurlar sondadır. Yapı ve anlam itibarı ile bir bütün oluşturan grup tek kelime gibi işlem görür, tek kelime gibi değerlendirilebilir.

Türkçedeki başlıca kelime grupları şunlardır:

1.1. İSİM TAMLAMASI

Karahan (2011), isim tamlamasını “iyelik ekli bir isim unsurunun, iyeliğin işaret ettiği bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubu” (s.42) olarak tanımlamış, tamlayan unsurun ilgi hali eki taşıyıp taşıyamamasına göre belirtili ve belirtisiz isim tamlaması olarak ikiye ayırmış ve tamlayanı şahıs zamiri olan grupları da isim tamlaması olarak incelemiştir (s.42-48).

“Kimin (genitif) ve kim (nominatif) halindeki bir ada iyelik eki almış bir adın gelmesiyle ortaya çıkan kelime öbeğine adtakımı deriz” tanımını yapan Banguoğlu

(2007), isim tamlamasını “belirtili adtakımı” ve “belirtisiz adtakımı” olarak iki gruba ayırmış ancak “adtakımının zincirlemesi” başlığı altında incelediği, unsurları isim tamlaması olan örneklere de “zincirleme adtakımı” demiştir (s.331-338).

Bilgegil (2009), isim tamlamasını “birden fazla ismin; iyelik (=aitlik), tahsis, tür, cins ve özellik ifade etmek üzere bir araya gelmesinden hasıl olan birleşik sözler” (s.116) olarak tanımlamış, unsurları ile ilgili olarak, “isim tamlamasının iki terimi vardır. Belirten ve belirtilen. Bunlardan iyelik, tahsis, tür, cins özellik anlamlarını doğrudan doğruya taşıyan terime belirten ve o terim marifetiyle anlamı tamamlayan veya sınırlanan ikinci isme de belirtilen denir” (s.116) açıklamasını yapmış ve iki isimden meydana gelenleri basit isim tamlaması, kendisini bir belirten gibi sayılarak ardından birtakım belirtilenler sıralananları da zincirleme isim tamlaması (s.117) olarak iki başlıkta ele almıştır.

Farklı sınıflandırmalar yapmalarına rağmen, uzmanların isim tamlamasının tanımı ve unsurları ile ilgili olarak benzer görüşlere sahip olduklarını görüyoruz.

Bu değerlendirmelerden sonra isim tamlaması için şunları söyleyebiliriz: İki veya daha fazla ismin, iyelik bağlantısı ve aitlik, içinde bulunma, sınırlandırma, belirtme vb. anlam ilgileri çerçevesinde birbirine bağlanmasıyla oluşan kelime grubudur.

Bu anlamları doğrudan doğruya taşıyan, bazen ekli bazen eksiz olan ve önce gelen unsura tamlayan, bu unsur tarafından anlamı sınırlanan veya tamamlanan, grubun asıl anlamını üzerinde taşıyan, daima iyelik ekini alan ve sonra gelen asıl unsura tamlanan denir.

$$\begin{array}{ccc} \text{İsim Unsuru (+ilgi hâli eki)} & + & \text{İsim Unsuru + İyelik Eki} = \text{İsim Tamlaması} \\ \text{Tamlayan} & & \text{Tamlanan} \end{array}$$

Unsurlarının bağlanma şekilleri ve sayılarına göre üç çeşit isim tamlaması vardır:

1. Belirtisiz isim tamlaması, 2. Belirtili isim tamlaması, 3. Genişletilmiş (Zincirleme) isim tamlaması.

1.1.1. BELİRTİSİZ İSİM TAMLAMASI

Tamlayan unsuru ilgi hâli eki taşımayan isim tamlamasıdır. Bu tamlama, belirsiz, genel bir nesneyi, bir türü karşılar.

“Belirtisiz isim tamlamasının iki unsuru arasında daimi bir ilişki mevcuttur. Tamlamada iki unsur arasına başka bir unsur giremez ve unsurlar yer değiştiremez.” Bundan dolayı nesne adı olarak kullanılmaya en elverişli kelime gruplarından biri belirtisiz isim tamlamasıdır (Karahan, 2011, s.44).

İsim Unsuru + İsim Unsuru + İyelik Eki = Belirtisiz İsim Tamlaması
Tamlayan   Tamlanan

- **Elektrik** (ty) / **düğmesini** (tn) çevirdim. (37-15)
- **Veliler** (ty) / **cemiyeti** (tn), lise programlarıyla lise sınıflarının hadden fazla yüklü olmasından şikâyet ediyor. (121-20)
- Yeni harflere dair ilk defa **fikir** (ty) / **teatisi** (tn) için **Dolmabahçe** (ty) / **Sarayı**’na (tn) davet edilenler içinde Gazi’yi re’yülayn görmeğe gidenlerden biri de bendim. (14-1)
- Seyahatte **valiz** (ty) / **meselesi** (tn). (276-26)
- **Cihan** (ty) / **harbi** (tn), bunu bütün kavgacı milletlere öğretti. (66-5)

Belirtisiz isim tamlamasında birden fazla tamlayan ve tamlanan unsur bulunabilir.

- Fakat fırtınanın dinmesiyle artık **et, ekmek, su, sebze** (ty) / **buhranına** (tn) nihayet bulmuş nazarıyla bakılabilir. (214-17)

Arapça-Farsça bir tamlama belirtisiz isim tamlamasının bir unsuru olarak kullanılabilir.

- ...senelerden beri bilmediğim **bir cihaz-ı hazmî** (ty) / **sıhhatine** (tn) mazhar etmişti. (64-26)

- ...ihtiyar hassasiyetinin **şayan-ı hayret** (ty) / **kudreti** (tn) hakkında bize şunları söylemek fırsatını buldu... (256-12)
- ...bizzat **mavera-yı ehbar** (ty) / **müellifleri** (tn), kendi hemşehrilerine hayran olmaktan uzaktırlar. (102-1)

Belirtisiz isim tamlaması, yer isimleri yapmaya elverişli kelime grubudur. Bazı yer adları Türkçenin birleşik isimlerini teşkil eder. Birleşik isim bir nesnenin ismi olmak üzere yan yana gelen birden fazla ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Birleşik isimler Türkçede hep has isimdirler.

- Alafranga eğlencenin yeri **Beyoğlu** caddesi, aile yatağı **Kadıköyü**'nün Mühürdar caddesinden hiç farklı değildir. (83-19)
- ...**Okmeydanı**'nın tepeleri üstünde, çelik direkleri,fırtına bulutlarına karışan bir telsiz merkezimiz var. (85-23)
- Mevzuumuz, **Sarayburnu**'nda bir, iki aydan beri kendini İstanbullulara dinleten ve büyük bir rağbet bulan Arap sazıdır. (144-13)
- Yolcuların yüzde doksan sekizini **Erenköyü**'nde boşaltan yorgun bir tren, bizi sonbaharın köyüne götürdü. (170-3)

Ergin'in (1985, s.384) isim tamlaması üzerine yapılan feci bir yanlışlık olarak işaret ettiği, belirtisiz isim tamlamasında iyelik ekinin atılması hadisesi ile ilgili örnekler eserimizde de kullanılmıştır.

Öteden beri bazı yer isimlerinde görülen, son zamanlarda çok artarak semt, mülk, sokak vs. isimlerinde şuursuzca kullanılan bu yanlış şekiller her yerde ve her zaman hemen hemen tamamıyla azınlıklardan gelen yabancı tesirlerden doğmuştur. Bunların bazılarında, bilhassa semt isimlerinde kısaltma duygusundan veya baştaki ismi sifata benzetmekten ileri gelen bir kısalma, bir yıpranma da yok değildir (Ergin, 1985, s.384).

- ...**Kadıköyü**'nden saat on biri kırk geçe hareket edecek olan mutad vapura yetişmek üzere evden çıktım. (132-25)
- **Kadıköy** iskelesinde yolculardan dilenen... (193-22)

Belirtisiz isim tamlamasının tamlayan ve tamlanan unsurları başka bir kelime grubu oluşturabilir.

- ...sokak günün her saatinde **pudra ve bergamot** (ty) / **kokuları** (tn) dağıtan renkli bir insan nehrinin macerasıdır. (97-13) (tamlayan, bağlama grubu)
- Onun için, **hassas cam** (ty) / **üzerinde** (tn) teressüm eden şekle bir vesika kıymeti izafe edilemez. (14-14) (tamlayan, sıfat tamlaması)
- Havada ve yerde **korkunç motor** (ty) / **homurtusu** (tn)... (230-25) (tamlayan, sıfat tamlaması)
- Cuma günü **Veli Efendi** (ty) / **çayırına** (tn) giden treni kaçırdım... (tamlayan, unvan grubu)
- **Bu garip ve güzel şiir** (ty) / **manzarası** (tn), eski olmak şöyle dursun, hatta bu sahada **henüz varamadığımız bir yenilik ve tazelik** (ty) / **merhalesindedir**. (45-22) (tamlayan, sıfat tamlaması)
- **Aksülameller, hiddetler, kinler ve gayzların durduğu bir fikir** (ty) / **alemi** (tn) içinde, artık yeni hiçbir mahsulün vücut bulmadığında[n] zerre kadar şüphemiz olmamalıdır! (16-4) (tamlayan, sıfat tamlaması)
- **Gençliği saran aşk ve ölüm** (ty) / **fırtınaları** (tn) karşısında ihtiyarlara gençliklerini iade çaresini bulan... (132-9) (tamlayan, sıfat tamlaması)
- **Caddede yürümek** (ty) / **hakkı** (tn), şimdi, sürat derecesine göre taksim edilmiştir. (97-16) (tamlayan, isim-fiil grubu)
- Senden çekinmem, zira sende **rakip olmak** (ty) / **kabiliyeti** (tn) yok. (187-26) (tamlayan, isim-fiil grubu)

1.1.2. BELİRTİLİ İSİM TAMLAMASI

Tamlayan unsur ilgi hâli eki taşıyan isim tamlamasıdır. Tamlayan belirtme görevi yapar. Tamlayanla tamlanan arasında ekle sağlanan geçici bir ilişki kurulmuştur.

İsim Unsuru + İlgi Hâli Eki + İsim Unsuru + İyelik Eki = Belirtili İsim Tamlaması

Tamlayan

Tamlanan

- **Lisanın** (ty) / **yaprakları** (tn) kelimelerdir. (26-25)
- Zannedilir ki **ufuklarımızın** (ty) / **ötesi** (tn) bambaşka âlemlerin eşiğidir. (76-13)
- Karilerimizden M. Fahri Bey, edebiyatta **taklidin** (ty) / **kıymeti** (tn) hakkında mütalâamızı soruyor. (159-25)
- **Zamanımızın** (ty) / **kölesi** (tn) makinedir. (251-1)

Belirtili isim tamlamasında birden fazla tamlayan ve tamlanan unsur bulunabilir. (Karahan, 2011, s.47)

- ...**Namık Kemal'in** (ty), **Ekrem'in** (ty), **Hâmit'in** (ty), **Fikret ve Cenap'ın** (ty) / **bütün cümleleri** (tn), bu uzviyetten ekşi bir ter gibi sızmağa başlar.
- ...**erkeklerin** (ty) / **hürriyetini** (tn) ve **mâli istiklâlini** (tn) şiddetle talep etmiştir. (100-19)
- Manav dükkânları sergilerinde, **bir kış semasının** (ty) / **sarı güneşleri** (tn), **ayları** (tn) ve **yıldızları** (tn) gibi peyda oluveren ayvalar, elmalar ve narların yanında bu mevsimi geçmiş meyvelerin ne acınacak bir hâli vardı. (43-8)
- Bayezit meydanında, **havuzun** (ty) / **minareleri** (tn), **kubbeleri** (tn), **çiçekleri** (tn), ve **berrak semayı aksettiren suları** (tn) karşısında konuşuyoruz. (129-25)
- ...**Rahibin** (ty), **hâkimin** (ty), **celladın** (ty), **hekimin** (ty), **şairin** (ty), **sihirbazın** (ty), **müneccimin** (ty), **köylünün ve dilencinin** (ty) / **kıyafetleri** (tn) eskiden hep başka başka idi. (265-7)

Belirtili isim tamlamasının unsurları arasına başka unsurlar da girebilir.

- ...eski ilâhlarınki gibi, **iğrenç yaşın** (ty) / **hiçbir izini** (tn) taşıyor. (15-1)
- ...bu melez binanın temel taşları atıldığı tarihte **yeni Ankara şehrinin** (ty) / **de temeli** (tn) atılmıştı. (95-11)
- **Hayatın** (ty), zevk menbaı olarak, **kuvveti** (tn) ve insanın yaşamak hususundaki kudreti nisbetinde, fakirin hali yamandır. (29-9)

Belirtili isim tamlamasının tamlayan ve tamlanan unsurları kelime grubu olabilir.

- **Bu hüzal rengi, gizli bir hastalığın (ty) / sarılığ (tn)** gibi, ruh ve hayalin bütün bahçelerine sirayet etmekte ve bütün yaprakları, yer yer soldurup kurutmaktadır. (15-16) (tamlayan, sıfat tamlaması)
- ...diğer tarafta ise, yaşlı hastalar, **yorgun iskeletlerin (ty) / soğumuş kemiklerini (tn)** güneşte ısıtmakla meşgul. (16-15) (tamlayan, sıfat tamlaması; tamlanan, sıfat tamlaması)
- **Yalanın (ty) / aziz çocukları (tn) !..** (105-13) (tamlanan, sıfat tamlaması)
- ...yeni bir Timur ve Cengiz bulduğu gündür ki, **sarı nehrin (ty) / taşkın suları (tn)** gibi, dünyayı istilâ edebilir. (161-16) (tamlayan, sıfat tamlaması; tamlanan, sıfat tamlaması)
- **Süleyman Nazif'in (ty) / mezarı (tn)** hâlâ yapılmamış. (18-5) (tamlayan, birleşik isim grubu)
- **Bedia Muvahhit Hanım'ın (ty) / ağzından (tn)** Hâmit'in lisanı “vodvil” nesrine bile mağlup olmuştu. (81-24) (tamlayan, unvan grubu)
- **Necmettin Sadık'ın (ty) / asil kalemi (tn)** Akşam'da bir, iki satırla meseleyi... (134-9) (tamlayan, birleşik isim grubu; tamlanan, sıfat tamlaması)
- Şehirlerin sarı derisini kırların kızıl derisine değışmedikçe, **güneşin ve toprağın (ty) / kardeşi (tn)** olmak kabil mi? (22-2) (tamlayan, bağlama grubu)
- Bu dakikadan itibaren artık köpek, **etin ve kanın (ty) / tadını (tn)** almış, masum ruhu bir canavar ruhuna istihale etmiştir. (44-31) (tamlayan, bağlama grubu)
- ...meğer bütün bunlar da, **yorgun başımın (ty) / dışarı vuran karanlık hayalleri (tn)** imiş! (53-23) (tamlayan, sıfat tamlaması; tamlanan, sıfat tamlaması)
- **Altı yüz senelik bir devri bir anda ihtiyarlatan adamın (ty) / çehresi (tn)...** (14-25) (tamlayan, sıfat tamlaması)

Arapça-Farsça bir tamlama belirtili isim tamlamasının bir unsuru olarak kullanılabilir.

- ...“Büyük Güneş” isimli bir lokanta **arkadaşımın** (ty) / **nazar-ı dikkatini** (tn) celbetti. (65-5) (tamlanan)
- Fırça sanatkârı, tersim edeceği çehre üzerinde uzun müddet **hayatın** (ty) / **cezr ü meddini** (tn) tarassut etmek... (14-9) (tamlanan)

“-dan / -den” ayrılma hâli eki, ilgi hâli eki fonksiyonunda kullanılabilir.

- **Kumsallardan** / **birine** gittim... (35-25)
- Cigid, düşkün Rus asilzadelerinin bütün büyük şehirlerde açtığı malûm muzikalı, içkili **lokantalardan** / **biridir**. (67-25)
- Umumî telakkiye rağmen, bir memlekette **refahın zevalini gösteren alâmetlerden** / **bir**i, erkek tevellüdâtının dişi tevellüdâta galebesidir. (91-28)
- **Vilayetlerimizden** / **bir**i tarafından malûm Avusturyalı heykeltıraş Krippel’e ısmarlanan heykelin kontratını imzalamak üzere vazifedar bir zat iki gün evvel İstanbul’dan hareket etti. (293-1)

1.1.3. GENİŞLETİLMİŞ (ZİNCİRLEME) İSİM TAMLAMASI

Bir isim tamlamasının, başka bir isim tamlamasının tamlayanı veya tamlananı olduğu isim tamlamasıdır.

İsim Tamlaması + İsim Unsuru + İyelik Eki = Genişletilmiş İsim Tamlaması
Tamlayan   Tamlanan

Genişletilmiş isim tamlamasının tamlayanı belirtili veya belirtisiz isim tamlaması olabilir.

- Birden burnum **incir yapraklarının** (ty) / **kokusunu** (tn) aldı. (50-15) (tamlayan, belirtisiz isim tamlaması)

- Malûmdur ki büyük sarsıntı, **zelzele mıntıkası** (ty) / **sahasında** (tn) telgraf direklerini yıkarak muharebe vasıtalarını bir zaman için inkıtaa uğrattı. (85-18) (tamlayan, belirtisiz isim tamlaması)
- ...**kahvelerin geniş pencereleri** (ty) / **arkasında** (tn) kurulup duran efendi, onun için fincanı önünde mutantan vaziyetini alır. (97-10) (tamlayan, belirtili isim tamlaması)
- **Türkçenin daralması** (ty) / **hadisesi** (tn), Türk harsının yeni inkişafından da ileri geliyor. (120-21) (tamlayan, belirtili isim tamlaması)
- Burnu tıklı bir insan, bir kör ve sağırdan ziyade **hayatın güzel bahçesi** (ty) / **ortasına** (tn) atılmış bir bedbaht ve bir sersemdir. (50-6) (tamlayan, belirtili isim tamlaması)
- Binaenaleyh, **fotoğraf âletinin** (ty) / **keşfiyle** (tn) // **portre ressamının** (ty) / **vazifesine** (tn) nihayet bulmuş nazarıyla bakanlara hak vermek bence müşküldür. (14-5) (tamlayan, belirtisiz isim tamlaması)

Zincirleme isim tamlamasının tamlayan ve tamlanan unsurları birer kelime grubu olabilir.

- Gerçi nikbinliği safvet derecesine vardırıan bazı kalem sahipleri, hâlâ **kısır çalı fidanları** (ty) / **üzerinde** (tn) taze güller görmekte ısrar etmektedir. (15-23) (tamlayan, sıfat tamlaması)
- Edebiyata tamamen yabancı **bazı münakaşaların gölgesi** (ty) / **altında** (tn) kalan alıştığım çehresi, bana son senelerde, birden sevimsiz ve yabancı görünmeğe başlamıştı. (45-9) (tamlayan, sıfat tamlaması)
- Vücudumun müstakbel şekli, bana **günlerin ve ayların karanlık ufku** (ty) / **üzerinde** (tn), kırmızı bir ay, âteşin bir küre hâlinde yuvarlanıyor göründü. (130-15) (tamlayan, bağlama grubu)
- **Aksülameller, hiddetler, kinler ve gayzların durduğu bir fikir âlemi** (ty) / **içinde** (tn) artık yeni hiçbir mahsulün vücut bulmadığında zerre kadar şüphemiz olmamalıdır! (16-4) (tamlayan, sıfat tamlaması)

1.1.4. İsim Tamlamalarının Kelime Çeşidi Olarak Görevleri

İsim tamlamaları, cümle içinde isim, sıfat ve zarf olarak kullanılır.

İsim tamlamalarının isim olarak kullanılması:

- Bir şehrin **medeniyet ölçüsü** nedir? (282-1)
- **Filozofların babası** Eflâtun, kadının ruh sahibi olduğunu bile kabul etmezdi. (91-13)
- Henüz Avrupalı seyyahın, esrarengiz kapılarından ancak bin korku ile geçebildiği Tibet, **kadınların cenneti** addedilmeğe sezadır. (100-3)
- **Sembolizmin çehresi** buruşuklarla dolu. (127-9)
- Geniş kanatlı kartallar gibi **dünyanın bütün yolları** üzerinde durup dinlenmeksizin, cesaretle uçan... (52-17)
- Halk, **Üsküdar iskelesine** dökülmeğe başladı. (182-2)
- **Fikir kadını** ruh, **spor kadını** beden sahasında **cinsinin cazibelerini** günden güne azalttığına bakılırsa... (139-9)
- Bu sahifelerde, muntazaman neşredilmekte olan “**İslâm Tarihinde Nifak**” tefrikasını karilerin merakla takip ettiklerinden eminim. (102-16)
- **Seyahat âdâbını** şimdi, sonradan görmüş, soysuz bir insanlık tanzim ediyor. (277-19)
- ...yine genç muharrirlerimizden **Vâ-Nû Beyin bir tekidini** okuduk. (301-9)
- Deniz, tehlikeli deniz, uslu bir fil gibi hortumunu toplamış, **toprağın çıplak çocuklarını** sırtında eğlendiriyor. (35-24)

İsim tamlamalarının, sıfat olarak kullanılması:

- Hokka ve kalem âleminin akıl erdiremediği hu nev’i tedbirlere hemen ilk hamlede başvuran bir hasımla karşılaşmak hayreti bize isabet etmiş bulunuyor. (99-20)
- Şefkat ve merhamet gülleri, dikenlerin bittiği o ruh üzerinde pembeliklerini açmağa başlarlar. (207-12)

- **Baharın yeşil ışığı içinde genç kadınlar,** beyaz dişleri, kırmızı dudakları... (247-16)
- Alevden coşkun bir nehir halinde, **köhne tarihin bütün enkazını süpüren ve yeni bir âlemin tekevvününe yol açan fikirler kaynağı** baş, bir yanardağ zirvesi gibi, taşıdığı ateşe lâkayt, mavi sema altında, samit ve mütebessim duruyor. (15-1)
- **Yarasaların uçtuğu, kavak ağaçlarının sallandığı** yeşil bir akşam... (37-3)
- Ancak **soğğun düştüğü ve güneşin açtığı** ikinci gün, genç çiftler sinema karanlıklarına ve küçük çocuklar salıncak yerlerine gitmek için evlerinden çıkabildiler. (83-4)
- **Genç şairlerimizden Yaşar Nabi Beyin neşrettiği** bir eser hakkında, yine genç muharrirlerimizden Vâ-Nû Beyin bir tenkidini okuduk. (301-8)

İsim tamlamalarının, zarf olarak kullanılması:

- Fakat **bayram sabahı** Paris şehri koleraya uğramış gibi göze çarpacak tarzda boşalmıştı. (284-3)
- **Bir akşam gezintisinde** bu caddeden geçiyorduk. (72-28)
- Geçen seneye kadar, hattâ **cuma ve pazar günleri** bile Fenerbahçe'nin asır-dîde ağaçları altında... (137-14)
- **Akşam karanlığında** sokak ışıkları kışa mahsus o sıcak ve kırmızı parıltılarını aldılar. (42-13)

1.1.5. İsim Tamlamalarının Cümle Ögesi Olarak Görevleri

İsim tamlamaları, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılabilir.

İsim tamlamalarının, yüklem olarak kullanılması:

- İnsan safvetiyle tagaddi eden sinema edebiyatı, henüz **kıymetsiz muharririn işidir.** (23-27)

- Cemiyetin en iptidâî hüceyresi **aile kümecîğidir**. (282-6)
- Bu, **kelimelerin şarkısı, kelimelerin neşesi, kelimelerin raksıdır**. (224-5)
- Dağ Yolu **kitabın ismidir**. (140-24)
- Ölü eti **sineğin gıdasıdır**. (302-26)

İsim tamlamalarının, özne olarak kullanılması:

- **Buharın keşfi**, insanlık hayatında büyük bir tahavvül yapmıştı. (73-14)
- **Şiirin tercümesi** faydasız bir zahmettir. (155-31)
- Şayet **feylesofun düşüncesi**, insan saadetini istihdaf ediyorsa, bunun karanlık, bulutlar içinde böyle kapalı ve mahbus kalması, gözetilen gaye ile taban tabana zıt, garip bir netice teşkil etmiyor mu? (47-22)
- ...**İnsan zekâsı** dili icat etmemiş, dil zekâyı parça parça yaratmıştır. (281-25)
- **Sanat eserleri** gündelik gazete nevinden şeylerdir. (205-9)

İsim tamlamalarının, nesne olarak kullanılması:

- **Rus sanatkârının o müthiş samimiyetini** severim. (129-14)
- Bazı mîrî otomobillerin ilgası havadisi bilhassa **toz ve çamur içinde yaşayan kaldırım halkını** sevindirdi. (82-8)
- ...**Fındık Fatma'nın hikayelerini** yazsınlar. (222-22)
- İşte bu kardeşin kanlı kellesidir ki, **çarşılarımızın en güzel süsünü** teşkil ediyor. (294-7)
- Yaz mevsiminde vücut, **çıplaklığın ve mide açlığının acısını** öyle kuvvetle duyamaz. (201-12)
- Fakat, buna rağmen, birçok acınacak hiffetler, **asrın şeref ve haysiyetini** lekeliyor. (129-5)
- Asil çehresi, mahrem ve mülhem belâgati ona, üzerimizde **nadir bir nüfuz kudreti** vermişti. (48-27)
- Paris, **domuz eti** yer... (75-2)
- Ne kadar **spor düşmanı** olursanız olunuz, faaliyet hâlinde genç vücutların güzelliği karşısında aleyhdarlığınızdan hiçbir eser kalmaz. (162-4)

İsim tamlamalarının, yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

- **Stadyum meydanında** üç bin insan, iradesini bir tek iradeye tâbi kılmış... (105-18)
- **Fotoğraf adesesine** zerre kadar itimadım yoktur. (14-5)
- **Yolumun üzerinde** her sabah tesadüf ettiğim bir dilenci var. (28-22)
- **Dostumun yalısında** geceyi geçirdim. (116-17)
- **Arkadaşımın kotrasında** pirinç aksamdan eser kalmamıştı. (271-26)
- Sanki ağzıma meyve diye koyduğum şeyleri çiğnemek isterken, dişlerim birden **bir çakıl taşının sertliğine** çarpıyordu. (281-21)
- Bir iki hafta sonra, bir gün, **Galata postahanesine** bir işim düştü. (296-16)
- Böyle giderse ilk fırsatta **zerdüşt dinine** gireceğim. (186-19)

İsim tamlamalarının, zarf tümleci olarak kullanılması:

- Onunçün **bayramın birinci günü** sokaklar boş ve eğlence yerleri تنها idi. (83-3)
- Bu adam **Mütareke senelerinde**, Fransız ordusunda askerdi. (290-17)
- **İlk bir yaz akşamı** Marsilya'dan trene binmişken, gece yarısı ansızın, kompartımanı istilâ eden buz gibi soğuk bir kış gecesinin dişleri, bizi her tarafımızdan ısırmağa başladı. (57-15)
- **Bütün bu çatırtı, hışırtı, feryat ve tehlike saatinde**, insan dimağı nöbetçilik vazifesini gözden kulağa devreder. (142-23)
- ... Efendi, **yılbaşı gecesi**, bilmem hangi barda bir masa tutmuş, masraf etmiş, yemek yemiş, bira içmiş, fakat yine bir türlü eğlenememiş. (200-19)

1.2. İYELİK GRUBU

Tamlayan unsuru daima ilgi hâli eki taşıyan bir şahıs zamiri, tamlanan unsuru da daima iyelik eki taşıyan bir isim olan kelime grubudur.

Birçok araştırmacının hiç değinmediği “iyelik grubu” nu Ergin (1985, s.381-384), isim tamlamalarının temeli olan kelime grubu olarak göstermiştir. Türk Dil Bilgisi kitabında “iyelik grubu ve isim tamlaması” başlığı altında, *isim tamlamasını*

iyelik grubunun başka bir şekli olarak kabul eden Muharrem Ergin, görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

“İyelik grubu iyelik ekli bir isim unsuru ile genitif hâlinde bir isim unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. İyelik grubunun, iyelik eklerine bağlı olarak altı şekli vardır. Bu altı şeklin dördünde, teklik ve çokluk birinci ve ikinci şahıslarda tamlayan unsur daima şahıs zamiri olur. Onun için bu dört şekil, tamlayan unsur bakımından değişmez ve daima birinci ve ikinci şahısların iyeliğini ifade eder. Yani üçüncü şahıslarda yalnız üçüncü şahsın değil, her nesnenin iyeliği ifade edilebilir. İşte bu altı şeklin birinci ve ikinci şahıslarında yalnız tamlanan unsur değişik olabilir. Tamlayan unsur ise, birinci ve ikinci unsurlar daima tek olduğu için, hep aynı kalır; yani hep şahıs zamiri kalır. Fakat üçüncü şahıslarda tamlanan unsur gibi tamlayan unsur da sonsuz değişebilir. Çünkü üçüncü şahıs tek olmayıp birinci ve ikinci şahıslar dışındaki her şahıs ve her şeydir. Bütün nesnelere üçüncü şahsın şumulü içine girer. Zaten üçüncü şahıs zamiri olan *o* da aslında işaret zamiri olup işaret suretiyle bütün nesnelere temsil eder. O bütün nesnelere yerine, bütün nesnelere onun yerine geçebilir. Onun içindir ki iyelik grubunun üçüncü şahıslarında tamlayan unsur şahıs zamiri olabileceği gibi herhangi bir isim de olabilir. İşte iyelik grubunun her iki unsuru isim olan bu şekline *isim tamlaması* adı verilmektedir. İyelik grubunun tamlayan unsuru zamir olduğu zaman daima genitif eki almakta; isim olduğu zaman ise bazen genitif eki almakta, bazen almamaktadır” (s.381-382).

- Bizi davet eden hanımefendi, **onun ahababı** genç bir Avusturyalı kadın... (67-21)
- **Onun yeri** zabıta vukuatı sütunudur. (144-13)
- **Onun eli** hangi saadete erişmekten âcizdir? (236-22)
- **Bizim topumuz tüfeğimiz** hep köpeklerimizdir. (44-23)
- Zira hava tahavvüllerine karşı **bizim tabîî zırhımız** derimizdir. (264-28)

İyelik grubunun birinci unsuru, hiçbir kelime veya kelime grubu ile ilişkilendirilemez, ikinci unsur ise başka kelime veya kelime gruplarıyla anlam ilişkisi kurabilir. Bu isim unsurunun hareketliliği, iyelik grubunu başka bir kelime grubunun parçası yapabilir. İsim unsuru, parçası olunan kelime grubunun bazen birinci bazen de ikinci unsuru olur.

- ...meğer **onun** / **genç başı** imiş! (15-8) (ikinci unsur, sıfat tamlaması)
- ...**onun** / **her şeye rağmen, bir canavar kaldığını** anlamak için kâfidir. (111-23) (ikinci unsur, sıfat-fiil grubu)

1.2.1. İyelik Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri

İyelik grupları cümle içinde isim gibi kullanılır.

- ...**onun sayfalarını**, adelâtı aklın asil merkezlerine merbut olmayan bir ağzın indifaatına karşı vikaye etmektir. (152-11)
- Zira **onun iddiası** hiçbir şey olmamaktır. (69-31)
- **Onun mucizesi**, zekâ, hesap ve iradenin hârikulâde bir tecellisidir. (238-10)
- **Benim bir kılıncım** var. (152-23)

1.2.2. İyelik Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri

İyelik grubu, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

İyelik grubunun, yüklem olarak kullanılması:

- Akşam gazetesi **benim ilk mektebimdir**. (149-30)
- Nice hastalıklarımız **onların intikamıdır!** (294-17)
- ...o yalanı tekzip etmek de **benim zevkimdir**. (136-5)

İyelik grubunun, özne olarak kullanılması:

- **Onun her aksülameli** bir taraftan kalemimizin hedefine dokunduğunu bildiriyor, diğer taraftan da fikir ihtilâfının bizde hâlâ bir hayat ve hareket menbaı olabileceğini, bundan şüphe edenlere gösteriyor. (109-24)

- ...**Onların makinesi**, eski şairin gül ve bülbülü, hattâ iptidaî insanın putundan ayrı bir şey değildir. (210-29)
- **Onların boğazı** bu harfleri, esrarengiz bir âhenkle yumuşattıktan sonra havaya sıcak bir vuslat nefesi halinde dağıtıyor. (144-28)
- **Benim elli mühim eserim** var. (152-23)

İyelik grubunun, nesne olarak kullanılması:

- Geçen seneye kadar o gazetenin bir sütunu hemen her gün **benim imzamı** taşıyordu. (149-30)

İyelik grubunun, yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

- **Onun ışığında** eğlenmenin ve mesut olmanın hiç imkânı var mı? (41-18)
- **Benim kotramda** bir çivi bile eksilmedi. (271-26)
- ...**onun hasretine** alışmalı. (296-20)

1.3. SIFAT TAMLAMASI

Bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun kurduğu kelime grubudur. Bu kelime grubunda sıfat unsuru isim unsurunu nitelemek veya belirtmek için getirilir.

Hep teklik hâlde bulunan, daima önce gelen ve grubun yardımcı unsuru olan sıfat, tamlayan; bu unsur tarafından nitelenen veya belirtilen, sonra gelen grubun asıl unsuru olan isim, tamlananıdır.

Sıfat Unsuru + İsim Unsuru = Sıfat Tamlaması

Tamlayan   Tamlanan

- Öyle iken **bu** (s) / **gazetenin** (i) koleksiyonları karıştırılsa, // **en gurur verecek** (s) / **medihlerin** (i), // **en ağza alınmaz** (s) / **şütum** (i) ile birleşerek ismimin etrafında **gülden ve dikenden** (s) / **birtakım** (s) / **çelenkler** (i) teşkil ettiği görülür. (149-26)

- **Kübist** (s) / **ressam** (i) yaptığı bir şeklin ayağını tersim için şayet yer bulamazsa, bacağı başın yan tarafına uzatmakta hiçbir mahzur görmez. (69-6)
- Yarın, kaplan ufağı, **altın gözlü** (s) / **kedilerden** (i) bahsedeceğiz. (110-25)
- Fakat **zayıfı kuvvetliye karşı koruyan** (s) / **kanunlar** (i) sayesinde **anadan doğma** (s) / **hastalar** (i) // **ölecek** (s) / **yerde** (i) yaşamağa başlayınca, bunların **cılız ve sıtmal** (s) / **vücutlarını** (i) paçavralara sarmak ve bunun neticesinde... (265-2)
- Pencerelemin **kristal** (s) / **camlarıyla** (i) // **renkli** (s) / **tül perdeler** (i) arasında **mahpus kalmış** (s) / alay alay **sinekler** (i) görürsünüz. (302-13)

Eserimizde niteleme ve belirtme sıfatlarıyla yapılan sıfat tamlamalarının bütün çeşitleri kullanılmıştır.

Niteleme sıfatıyla yapılan sıfat tamlamaları:

- Onun için, **hassas** / **cam** üzerinde teressüm eden... (14-14)
- ...**Sarı** / **saçlı** İngiliz sütninelerinin el arabalarında dolaştırdığı **pembe** / **çocukları** seyretmekle geçirilecek bir günün zevki... (25-13)
- **Ahmak** / **ağaçlar**, güneşe aldanarak yapraklarını zamanında dökmeği ihmal ettiler. (43-11)
- **Piyadesiz** / **Paris** dünyanın dört ufkuna hortumlarını uzatan o **sihirli** / **neşe** ve zevk şehri olur muydu? (97-15)
- **Mavi** / **deniz** üzerinde **büyük** / **pervaneler** gibi dolaşan **yelkenli** / **gemiler** kanatlarını toplayıp öldüler... (73-15)
- Buna, sayısı bence meçhul binlerce **hususî** / **otomobil** daha ilâve edilirse... (73-23)
- Malûmdur ki **büyük** / **sarsıntı**, zelzele mintikası sahasında telgraf direklerini yıkarak muharebe vasıtalarını bir zaman için inkıtaa uğrattı. (85-18)
- Gerçi, **zeki** / **insanın** da kolayca hayret etmemesi lâzım gelir. (118-24)
- **Tembel** / **şairlere** hak vermeli: Dolaşmak, yorulmak beyhudedir. (165-31)
- **Ölü** / **saat** canlanmış yelkovanlar işlemeğe başlamıştı. (209-5)
- ...**korkunç** / **gölgeler** resmetti. (213-22)
- **Güzel** / **vücut**, yani **dar** / **bel**, **geniş** / **omuz**, **adaleli** / **kollar** ve **bacaklar**, henüz bir şey olmamış gencin, **küçük** / **kâtibin**, **çırağın** ve **hademenindir**. (280-28)

Belirtme sıfatıyla yapılan sıfat tamlamaları:

- Bizde **bu** / **kelime** şimdi, yarı yarıya tezyif ve istihzayı tazammum eden bir garip şaka lafzıdır. (34-18) (işaret sıfatı)
- **Bu** / **saat**, // **bu** / **zavallı saat**, evvelce **her** / **saat** gibi, iyi kötü işlerdi. (208-22) (işaret sıfatı, işaret sıfatı, belirsizlik sıfatı)
- ...**şu** / **cuma gününün** bir taun rüzgarıyla süpürülmüş gibi boşalan sokaklarında eğlenmek de ihtimal kabil olur. (25-8) (işaret sıfatı)
- Trenin yorgunluğunu sıcak bir banyo ve iyi bir kahvaltı ile geçirdikten sonra **o** / **tarafın** yolunu tuttum. (57-26) (işaret sıfatı)
- Bu itibarla **bazı** / **kadın başları**, hakikatte, altın, elmas ve yakuttan yapılmış tiksindirici birer belâhat medharıdır. (51-15) (belirsizlik sıfatı)
- Denizin bu halsizliği karşısında şehrin beyaz etli zebunkeş insanı **ne** / **cesur** ve **ne** / **küstahtı!** (36-6) (soru sıfatı, soru sıfatı)
- ...**bazı** / **öğle üstleri** ve **bazı** / **akşamlar**, caddeden yükselen yakıcı bir kaval sesiyle elbette titremişlerdir. (29-26) (belirsizlik sıfatı, belirsizlik sıfatı)
- Yolumun üzerinde **her** / **sabah** tesadüf ettiğim **bir** / **dilenci** var. (28-22) (belirsizlik sıfatı, belirsizlik sıfatı)
- Gerçi yüzlerce sönük adaptasyon eserleri arasında kıymetli **birkaç** / **kalemin** // **bazı** / **tecrübeleri** de sahnemizde temsil edildi. (193-12) (belirsizlik sıfatı, belirsizlik sıfatı)
- **Başka** / **memleketlerde** Schmidt gibi dâhiler... (199-16) (belirsizlik sıfatı)
- Herkes bilir ki **birçok** / **vapurlarda** yolcular, günde beş defa yemek sofrasına çağrılır. (278-1) (belirsizlik sıfatı)
- Yirmi yaşın güzel gösteremeyeceği **hangi** / **çirkinlik** vardır? (102-14) (belirsizlik sıfatı)
- **Altı yüz** / **senelik** bir devri ihtiyarlatan... (14-25) (asıl sayı sıfatı)
- **İki** / **avcı**, bir adaya karga avına gitmişler. (31-8) (asıl sayı sıfatı)
- Bu **dört** / **mısra** ile çizilen çehre... (46-2) (asıl sayı sıfatı)
- ...seyyar bir hastane hissini veren gemi, **birinci** / **yemeğin** // **onuncu** / **lokmasından** sonra bilakis gözüme cennet gibi görünmeğe başladı. (53-19) (sıra sayı sıfatı, sıra sayı sıfatı)

- Türk Ocağı'nın **on altıncı** / **yıldönümünü** tes'id için evvelsi gün... (81-1) (sıra sayı sıfatı)
- Fakat ne garip ki, aklın sesini işittirmeğe başladığı "**kırkıncı**" / **yaş**, ekseriyetle şiir musluğunun da tıkanıdığı yaştır. (180-31) (sıra sayı sıfatı)
- Geçen gün **yarım** / **dakikalık** // **bir** / **uğursuz fark** yüzünden sekizi yirmi geçe vapuruna düştüm. (178-17) (kesir sayı sıfatı, asıl sayı sıfatı)
- ...**yarım** / **saat** içinde enkaz yığınları hâline gelen... (66-9) (kesir sayı sıfatı)
- Küçük **birer** / **kürekle** // **bu** / **beyaz dağ silsilesini** eşeleyen **üç** / **amele** mi ortalığı temizleyecek? (214-21) (üleştirme sayı sıfatı, işaret sıfatı, asıl sayı sıfatı)

Bir cümlede aynı cins sıfatlarla yapılan birden fazla sıfat tamlamaları anlatımı kuvvetlendirmiştir.

- İstanbul'a ilk adım attığım anda, duyduğum **en yeni**, // **en sarsıcı his**, manevî ebadı hârikulâde nisbetleri... (128-23)
- Bu adam, cebindeki seyr ü sefer cetvelinin rakamlarına bakarak, **hangi gün**, // **hangi saat** ve **hangi dakikada** seyahatinin hedefine varacağını öğreniyor... (174-5)
- **Parlak gözler**, // **kanlı dudaklar**, // **renkli gür saçlar** altında nâmütenâhî ruh harabeleri gizlidir. (131-27)

"İsim pek çok sıfatla belirtiliyor veya nitelendiriliyorsa, belirtme sıfatları niteleme sıfatlarından önce gelir" (Delice, 2003, s.30).

- Bizde de birçok genç ve ehliyetli muharrirler, **bu yeni** / **usulden** mülhem olarak, büyük tarihî vak'alara roman kılığını giydirdiler. (96-8)
- Piyadesiz Paris dünyanın dört ufkuna hortumlarını uzatan **o sihirli** / **neşe ve zevk** şehri olur muydu? (97-15)
- Yalnız, **bu eski** / **müelliflerin** muhalledatı miyanında yapılan intihaba nazaran, iki liste arasında bazen tevâfuk görünmüyor. (156-16)

Eserimizde "birçok" belirsizlik sıfatı isimlerin çokluk şekilleriyle kullanılmıştır. Bu kullanım bugün pek tercih edilmemektedir.

- **Birçok sokaklar** bir buçuk metre genişliğinde bile değil. (279-14)
- Zira onun yazdığı senelerde, **birçok şairler**, sade denilecek bir lisanla yazardı. (46-8)
- Bilirim ki başınızda **birçok belâlar** var. (189-20)
- Bu eserin bulduğu büyük rağbet, **birçok muharrirleri** aynı vadide tecrübeler yapmağa sevketti. (96-3)

“**birçok**” belirsizlik sıfatı, nadiren, isimlerin teklik şekilleriyle de kullanılmıştır.

- Kalem ve kitapla işi olmayan **birçok esnaf**, hayattan çekilmiş yaşlı ve yorgun... (172-6)
- **Birçok zahmet, masraf ve itina** neticesinde tab’edilen kitaplar, müellif kadar, kari için de artık bir sukut-ı hayal teşkil ediyor. (199-2)

“**bir**” belirsizlik sıfatı, yeri itibarıyla, bugünkü kullanımının yanı sıra, bugünkü kullanımından farklı olarak tamlamanın başında kullanılmıştır.

- **Barbar bir sanat...** (129-13)
- ...arı kovanı gibi tabiatın dileğine tamamen muvafık, **mâkul bir memleket!** (100-27)
- Sanat eserinde samimiyet, sadece **bir ham maden** vazifesini görür. (271-14)
- Geçenlerde **bir ecnebi muharririn** dediği gibi... (103-23)
- **Bir ecnebi memlekete** seyahat ettikleri zaman rehbersiz kalırlar... (168-16)
- **Bir muhterem zat**, garip bir edebî tenkit usulü bulmuşmuş. (298-10)

Arapça-Farsça bir tamlama sıfat tamlamasının bir unsuru olarak kullanılabilir.

- ...**mütেকâsif / bir kuvvet ve hayat** tecellisi ile birden gözlerim kamaştı. (14-18) (sıfat unsuru)
- **Bahtlı ve mesut / Galata!** (296-26) (sıfat unsuru)

- **Bu iptidaî ve avam-firibâne / eserin** her satırı, budalalığı ile, insana katıla katıla gülmek arzusunu veriyor. (214-2) (sıfat unsuru)

Bazı sıfat tamlamalarında, birden fazla sıfat unsuru kullanılmıştır.

- **...içi seccadelerle örtülü, sedirli âvizeli, arabesk / bir salonun** gece çiftlerine içirdiği kokteyl ve şampanya hasılatıyla geçiniyor. (72-15)
- **...Venedik bütün güzellik şöhretine rağmen hakikatte büyük bir bataklık üzerine** kurulmuş **rutubetli, ufunetli, hastalıklı / bir şehirdir.** (279-9)
- **Ciddi, içtimaî, tahlilî / eserler** de yazacak mısınız? (146-8)
- **Sarhoş, kumarbaz, intizamsız / bir gençlik** karşısında... (162-6)
- **Rahat, sağlam, sıhhî / bir evi** olmayan adamın, kabuğu çıkarılmış bir kaplumbağa gibi, ölümü beklemekten başka yapacak bir şeyi yoktur. (183-16)

Bazı özel isimler sıfat tamlaması kuruluşundadır.

- **...camekânına yemek listesi asan “Büyük Güneş” isimli bir lokanta** arkadaşımın nazar-ı dikkatini celbetti. (65-4)

Bazı sıfat tamlamaları “-lı / -li” yapım ekini alarak tekrar sıfat olup genişletilmiş sıfat tamlaması olmuştur. Bu tamlamalarda bir sıfat tamlaması, bir isim unsurunun sıfatı olarak kullanılır.

- **...sokak sokak dolaştırdığı bu kocaman gözlüklü, kedi yüzlü insanların** hâli gülünçtür. (77-4)
- **...beyaz dişli, mütebessim bir çocuğun** macerasını hatırladım. (139-20)
- **Güzel gözlü, kadife kulaklı, sevimlilikte birçok hayvanlara bin kere üstün olan eşek**, bilinmez ne sebepten dolayı... (228-20)
- **Siyah saçlı, siyah gözlü, beyaz dişli, esmer tenli yakıcı kızlar**, yabancı olduğumuzu anlayarak otomobilimizi durdurttular... (54-25)

“Nesnenin neden yapıldığını belirten ‘demir kapı, cam bardak, mermer köşk, gümüş kemer’ gibi tamlamalar, isim tamlaması değil sıfat tamlamasıdır” (Karahana, 2011, s.52). Çünkü bu tamlamalarda birinci unsur, ikinci unsurun bir özelliğini belirtmekte, onu bir yönüyle niteleyerek sıfatı olmaktadır.

- ...mevhum bir **tahta kılıncı** çekmekten bahsediyordu. (149-2)
- ...küçük bir **cam bilye** hacmine indirdi. (103-7)
- Mehmet Emin Beyefendi gibi, ellerinde **altın bir rübab** taşıyanlar... (224-7)
- Bu şehrin taş ve toprağı tahlil edilse, **cam boruların** dibinde bırakacağı teressübat, maddî olmaktan ziyade manevîdir. (244-19)
- Ankara’nın bir tepesi üstünde **beyaz mermerden bir bina** ağır ağır yükseliyor... (248-6)
- Belki altı aya kadar bu his ve fikir sarayının inşaatı bitecek ve **tunç kapılar** halka açılacak! (248-7)
- Kahvelerin saçakları, bayraklar, **kâğıt fenerler**, elektrik kandilleriyle süsleniyor. (283-27)
- ...**tahta zurnasını** çalıp... (24-28)

Sıfat tamlamasında unsurlardan biri veya her ikisi birer kelime grubu olabilir:

- Son senelerde nasıl **birçok tahsilsiz kalmış / gençler**, bilginin bir kıymet teşkil etmediğini... (122-16) (sıfat unsuru, sıfat-fiil grubu)
- **Güneşin aydınlattığı / bin bir milleti** bir tek bakışla korkudan dondururdu. (161-25) (sıfat unsuru, sıfat-fiil grubu; isim unsuru, sıfat tamlaması)
- **Çocuğu aileden soğutan / mektep**, acaba memlekete kuvvetli vatandaş yetiştirebilir mi? (213-5) (sıfat unsuru, sıfat-fiil grubu)
- İlk sayfadan itibaren müellifin **yeni / sanat cereyanlarına** mensup olduğu anlaşılıyor. (253-12) (isim unsuru, belirtisiz isim tamlaması)
- ...**kısır / çalı fidanları** üzerinde taze güller görmekte ısrar etmektedir. (15-24) (isim unsuru, belirtisiz isim tamlaması)

- ...hakiki insan yerine, **tüylü ve tırnaklı / bir insan karikatürüne** şefkatimizi hasretmenin izah edilmez bir garabet teşkil ettiğini itiraf etmeliyiz. (110-7) (sıfat unsuru, bağlama grubu; isim unsuru, belirtisiz isim tamlaması)
- Bütün **kıllı ve tüylü / hayvanlar** ancak tabiatın kendilerine verdiği kalın kürkleri sayesinde kış mevsiminin şiddetlerine dayanabilirler. (206-15) (sıfat unsuru, bağlama grubu)
- Şefkat ve merhamet gülleri, **dikenlerin bittiği / o ruh** üzerinde pembeliklerini açmağa başlarlar. (207-12) (sıfat unsuru, sıfat-fiil grubu; isim unsuru, sıfat tamlaması)
- ...çocuk kunduraları içine **türlü türlü / hediyeler** bırakıp gider. (188-18) (sıfat unsuru, tekrar grubu)

1.3.1. Sıfat Tamlamalarının Kelime Çeşidi Olarak Görevleri

Sıfat tamlamaları, cümle içinde isim, sıfat ve zarf olarak kullanılır.

Sıfat tamlamalarının, isim olarak kullanılması:

- İş kadını -erken yazıhanesine gitmeğe ve geç evine dönmeğe mecbur olduğu için, yıkanmağa ve temizlenmeğe hiç vakti olmayan kirli iş adamı gibi- **acı acı ter, kepek, yağ ve toprak** kokuyor. (21-11)
- **Piresiz Paris**'te uykularım **birer siyah kâbusa** dönmüştü. (75-23)
- **İkinci cildini** de aynı iştiha ile ve aynı kısa müddet içinde bitirdim. (181-6)
- Geçenlerde bir gazete **fakir ediblere** yardım için, bilmem kimlerin bir iane pulu ihdas etmeği düşündüklerini yazıyordu. (222-6)
- **Bu makaleyi** burada bitirmiştım. (299-10)

Sıfat tamlamalarının, sıfat olarak kullanılması:

- **Çatık kaşlı bir ruh** etrafında sazendenin hüneri müziç bir gürültü, rakkasenin dönüşü beyhude bir didinmedir. (237-7)

- ...siyah zülüflü, kırmızı dudaklı, altın ve mercan gerdanlıklı kadınlar... (37-6)
- **Bin türlü** elemeleri olan aile ocağından... (203-21)
- Bu saat, **bu zavallı saat**... (208-22)
- İnerken **bir sihirli sarayda** imişim gibi bütün kapılar önümde kendiliklerinden açılıyordu. (246-20)
- **Genç nesil kadınları** arasında bir çirkine tesadüf etmek günden güne müşkülleşiyor. (257-3)
- ...boş çöllerde **ince ayaklı ceylanlar** ve âciz öküzler boğazlamak iş mi? (37-26)

Sıfat tamlamalarının, zarf olarak kullanılması:

- **En az kırk sene** güneşte pişmeden bu asil meyve ballanmıyor. (16-22)
- ...**bu sene** de kendi safvetlerine acı acı gülümsediklerinden şüphe etmiyorum. (24-18)
- Köpekleri hiç sevmediğimi bilen dostlarımdan bir avcı, **geçen gün** bana yolda rastgeldi... (44-2)
- **Bir müddet evvel**, bu binanın yerinde Kont Massa'nın asır-dîde konağı vardı. (73-1)
- **Her gün** bu sütunda vâhi hayalâttan bahseden ben... (171-1)
- Türkler, **pek eski bir tarihte**, Ergenekon isimli sarp dağlarla çevrilmiş bir vadide sıkışıp kalmışlar... (268-8)

1.3.2. Sıfat Tamlamalarının Cümle Ögesi Olarak Görevleri

Sıfat tamlamaları, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

Sıfat tamlamalarının, yüklem olarak kullanılması:

- Hayatı ve macerası hâlâ gazetelerde tefrika edilmekte olan Rasputin, bu hususta henüz **ter ü taze bir misaldir**. (167-26)

- Halbuki bizde bahşîşi gerek vermek, gerekse almak, hane sahibine karşı **büyük bir hakarettir.** (246-1)
- Yaz, **demokratik bir mevsimdir.** (264-23)
- Onlara göre Türkiye **sanatsız bir memlektir.** (135-18)
- ...Paris, muhakkak ki, şimdi biraz **neşesiz bir şehirdir.** (64-17)
- Aşk **yabani bir hayvandır.** (18-22)
- Şiir **bir baş belâsıdır.** (180-13)
- Hâsılı o, **maddiyatın en iğrenç bir timsalidir.** (204-10)

Sıfat tamlamalarının, özne olarak kullanılması:

- **Bu adam** Mütareke senelerinde, Fransız ordusunda askerdi. (290-17)
- Meğer **birinci saat** haklı imiş! (133-5)
- **Eski âlem**, bugünküne nazaran, güzelliği az bir âlem idi. (240-26)
- **Meşhur sinema komiği Şarlo** gripten hasta imiş. (225-1)
- ...sarsak bir evin çatısı altında **sağlam bir aile hayatı** barınmaz. (183-6)
- Son senelerde **bütün ağırbaşlı gazetelerimiz**, sayfalarında mizaha koca koca sütunlar ayırdılar. (93-10)
- **Ak saçlı Anatole France**, bu kelime ile kendisine hitap edilmesine hiç tahammül edemezdi. (34-13)
- **Kelimelerin maddî hududu** hissin namütenahiyet ve seyyâliyeti önünde geçilmez bir set teşkil ediyor. (85-6)

Sıfat tamlamalarının, nesne olarak kullanılması:

- Fransızlar, Şimalî Afrika Müslümanlarına, sözde bir cemile olmak üzere, Paris'te Hayvanat Bahçesi civarında, Magrib mimarisiyle **güzel bir cami** inşa etmişlerdir. (72-1)
- ...Amelia Earhart, ayakta, **kemikli, iri bir devekuşunu** andırıyor. (139-1)
- Sonradan öğrendik ki, Mısırlılar, bilmem ne sebepten dolayı **bu muhterem kuşları** arsenikli yemlerle öldürüyorlarmış. (36-19)

- Akşam karanlığında sokak ışıkları kışa mahsus **o sıcak ve kırmızı parıltılarını** aldılar. (42-13)
- Her yerde **reklamla geçinen kıymetsiz muharrirler** gördüm. (286-9)

Sıfat tamlamalarının, yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

- Zira ressam, **kelimenin taşıdığı hayale vücut verebilecek vesaite** mâlik değildir. (141-2)
- **Tembel şairlere** hak vermeli... (165-31)
- **Derme çatma bir kır bahçesinde** genç bir dut ağacının gölgesinde oturdum. (34-24)
- O cesaretim kalem sahibiyle aramda **ağır bir münakaşaya** sebebiyet vermişti. (243-11)

Sıfat tamlamalarının, zarf tümleci olarak kullanılması:

- **Her gece** büyük kanalın suları sanki eski Venedik karnavallarının ışık hâtıraları ile düşünür. (280-1)
- **Işıksız gecelerde**, düşman bekleyen insanın ufku istikşâf vasıtası, yalnız kulaktır. (142-24)
- **Geçen gün** birkaç arkadaş bir dost evine kapıdan uğramıştık. (197-14)
- **Bir gün** Alman maarif erkânından bir zatla mektepleri dolaşıyorduk. (212-27)
- **Son senelerde** genç dostumuza Sahafklar çarşısında tesadüf etmeğe başlamıştık. (207-23)
- Kendisi **o aralık** açıkta olduğundan böyle küçük bir filmi deruhte etmişti. (164-24)

1.4. İSİM-FİİL GRUBU (MASTAR GRUBU)

Bir hareket ismi ile ona bağlı tamlayıcı veya tamlayıcılardan kurulan kelime grubudur (Karahana, 2011, s.55).

İsim-fiil grubu genellikle hareket ismi yapan -mak / -mek ekli fiilimsilerle kurulur. Bunun yanında -ma / -me, -ış / -iş ekleriyle üretilmiş hareket isimleriyle de isim-fiil grubu meydana getirilebilir. İsim-fiil, grubun ana unsuru olup grupta yüklem görevi yapar ve isim-fiilin anlamı özne, nesne, zarf ve tamlayıcılarla tamamlanır (Özkan-Sevinçli, 2008, s.65). Bu unsurların hepsi fiil isminden önce gelir. Üzerinde en çok durulan, belirtilmek istenen unsur fiil ismine en yakında bulunur (Ergin, 1985, s.395).

- Fakat **bu keşfe inanmağa** imkan yok. (51-8)
- ...**hangi sınıftan olduklarını anlamak** mümkündür. (138-20)
- ...**musikide de artık sanatkâr neslinin tükenmiş olduğuna hükmetmek lâzım** geliyor. (15-21)
- ...bu suretle **ıçtimaî şirâzenin inzibatını sıkı tutmağa** çalışıyor. (202-15)
- ...bazı mesleğinde hevesini alamamış mühendisler mi **edebiyat yapmağa** koyuldu. (253-19)
- Bütün mahreci boğaz ve burun olan harflerle yazılan kelimeler, **yeni alfabe klavyesinde kendini işittirmek** için ses bulamıyor. (183-25)
- Şefkat ve merhamet gülleri, **dikenlerin bittiği o ruh üzerinde pembeliklerini açmağa** başlarlar. (207-13)
- ...**her sene bahardan sonra yeniden başlaması** lâzım gelecekti. (20-20)
- **İncir ağacının gölgelediği güzel İzmir topraklarını alt üst eden felaketin yüreklerde nasıl acı akisler uyandırdığını burada anlatmaya** ne lüzum var?(85-2)
- ...kuyruğunun her darbesi yerleri sarsan koca arslan için, **boş çöllerde ince ayaklı ceylanlar ve aciz öküzler boğazlamak** bir iş mi? (37-25)
- Bu fikir, aynı zamanda, bana, sanat vadisinde **tasalluftan öğrenmeyi** de öğretti. (49-21)
- Yeni şehir mimarisinde caddeler kat kat yapılmak suretiyle **otomobil yolunu piyade yolundan ayırmak** düşünülüyor. (89-22)
- Pire limanının beynelmilel korku salan emniyetsizliğini, nefes ve dua ile salgın tedavi eden papazın kudretini gösteren bu iki müşahededden sonra, **Yunan toprakları üzerinde bugün yaşamakta olan halkın medeniyeti hakkında artık fazla bir şey öğrenmeğe** lüzum görmedim. (173-28)

1.4.1. İsim-Fiil (Mastar) Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri

İsim-fiil grubu, cümle içinde isim olarak kullanılır.

- **Şu mini mini küreyi her cephesinden görmek için dolaşmaya** da şimdi lüzum yok. (103-9)
- Veliler cemiyeti, lise programlarıyla lise sınıflarının **hadden fazla yüklü olmasından** şikayet ediyor. (121-20)
- Eski harflerin lisanımızdan uzak tuttuğu Hristiyanlar, şimdi tedricen **Türkçe gazetelerin kariii olmağa** başladılar. (163-5)
- **Yapmak istemekten** ne çıkar? (145-22)
- **Asrından şikâyet etmek** eskimez bir modadır. (249-18)

1.4.2. İsim-Fiil (Mastar) Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri

İsim-fiil grubu, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

İsim-fiil grubunun, yüklem olarak kullanılması:

- Hırsızın kabahati **aç olmaktadır**. (271-21)
- Demir attığım iskelelerde ilk işim nedir, bilir misiniz? **Hırsız ve kaçakçılarla tanışmak ve onlarla ahbap olmak!** (271-18)
- Fakat hüner, semere verecek fikri, **kısır hayallerin yığını içinden seçip ayırmaktadır**. (138-5)

İsim-fiil grubunun, özne olarak kullanılması:

- Binaenaleyh, fotoğraf âletinin keşfiyle portre ressamının vazifesine nihayet bulmuş nazarıyla bakanlara **hak vermek** bence müşküldür. (14-5)
- Yalanı düzeltmek için **doğruyu bilmek** lâzım değil mi? (136-13)

- **Saadeti tatmak** bir istidattır. (289-22)
- Eser yok sanatkâr yok sözleriyle **Türk sanatının ve Türk sanatkârının şerefine tasallut etmek**, bu kıskanç ve haris kalemlerin yegâne marifetidir. (135-16)
- Genç nesil kadınları arasında **bir çirkine tesadüf etmek** günden güne müşkülleşiyor. (257-3)

İsim-fiil grubunun, nesne olarak kullanılması:

- Üç günden beri yazımı yazarken, **yabancı kelimelerle yeni harfler arasında açılan boğuşmayı** beyaz kâğıt sayfası üzerinde merakla seyrediyorum. (183-22)
- ...veliler cemiyeti, liselerde **sınıf mevcudunun yirmiyi tecavüz etmemesini** istiyor. (122-8)
- Paris'in büyük hayat sıtmasına tutulduktan sonra yapmağa hiç vakit bulamayacağım bir ziyarete **ilk günümü hasretmeği** muvafık buldum. (57-23)
- **Bunu burada kısaca anlatmağı** faydasız bulmuyoruz. (168-3)
- ...hangi kesesi müsait erkek **lutr palto giymeği** özenmemiştir. (215-21)
- **Bunu kitabının serlevhasıyla anlatmak** istiyordu. (270-27)

İsim-fiil grubunun, yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

- **Cuma gününe eğlence ve rahat günü denilmesine** gülmeli! (25-5)
- ...**bir daha avdet etmemeğe** yemin ettiriyordu. (137-19)
- ...**bütün vapur halkıyla birlikte dinlenmeye** mahkûm oldum. (178-21)
- Rağbet görmemiş birçok sanatkârlar zararın yarısından dönecek yerde, hayatlarının acısını **şöyle bir teselli ile avutmağa** çalışırlar... (205-1)
- Yarım saat geçmeden eti ısırın bir rüzgâr, **genç yapraklı ağaçları sarmağa ve ihtiyatsız etleri titretmeğe** başladı. (256-9)
- ...o sırada **onun bir asker gibi düşmanla çarpışmasına** imkân veremezdi. (268-15)
- ...**yarın yıldırımlarla gülecek koca bir çınar halinde fişkirmağa** hazırlanıyor. (18-3)

İsim-fiil grubunun, zarf tümleci olarak kullanılması:

- ...birçokları da **kendilerinden daha cahil bir insanın arz üzerinde teneffüs ettiğini öğrenmekle**, zekânın gururunu bir an için tattılar. (107-3)
- ...bu suretle içtimai şirazenin inzibatını **sıkı tutmağa** çalışıyor. (202-15)
- Hayvan, gayesine varmış duruyor, insan gayesini **hâlâ aramakla** meşguldür. (23-9)
- Münekkit ise, **her beşerî marifetin hâlâ tekemmüle muhtaç olduğunu bağırmakla**, her sabah, insana hayvan olmadığını hatırlatıyor. (23-14)
- Esir ve gurbettede hayvanların şifasız ıstırabından akan zehirle dolan ruhum, **serbest canavarın zalim insan üzerindeki zaferini gösteren bu hâile-engiz şaheseri seyretmekle** bir parça ferahladı. (59-12)

1.5. SIFAT-FİİL GRUBU

Sıfat-fiil grubu bir sıfat-fiil ile ona bağlı unsurlardan meydana gelen kelime grubudur (Ergin, 1985, s.396).

Grubun ana unsuru sıfat-fiildir, genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da yüklem görevi yapan sıfat-fiilin anlamı, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf adı verilen öğelerle tamamlanır. Yüklem olan sıfat-fiil yargı bildirmez. (Karahan, 2011, s.53)

- **Altı yüz senelik bir devri bir anda ihtiyarlatan** adamın çehresi... (14-25)
- **Uyku seyyalesinin istilâsı altında kalan, / yemeğini bitirmiş** mahmur gözlü çocuğun esneyişi... (35-14)
- ...çocuk takkelerine asılan mavi boncuklar, altın maşallahlar, **hep gözden gelecek** fenalıklara karşı seferber edilen sihirli silahlardır. (115-7)
- **Senelerden beri hasret kaldığı dost sese kavuşan** kulağım... (36-24)
- **Kumsallarda yıkanan** çıplak insanların temâşâsı bize şunu öğretir ki, elbise olmasa, sınıf taksimatının hiçbiri olamazdı. (264-25)

- Bolonya ormanlarının yeşil yollarında **terbiyeli beygirlere binmiş** süslü amazonlar gördüm. (286-9)
- Daha dün **yoklamasını yapmış bir Türk ihtiyat zabiti sıfatını taşıyan** ben... (153-23)
- ...şu İstanbul, **mütemadi bir kahkaha iletine tutulmuş** bedbaht bir halkın memleketi olurdu. (93-15)

Türkçede sıfat olarak kullanılan kelimeler istisnalar dışında iyelik eki almazlar. “-dık / -dik” ve “-acak / -ecek” sıfat-fiilleri iyelik eki ile genişletilerek sıfat görevinde de kullanılabilirler. “İyelik ekini alan kelimeler, bir kavramın başka bir kavrama şahıs cinsinden ait olduğunu gösterir. Bunlar daima tamlanan unsur durumundadır. Tamlayanları ise sık sık düşer ve bunların bir kısmı iyelik kalıplaşmasına uğrar. Bu tamlanan unsurlar bazı istisnalar dışında sıfat olarak kullanılmazlar. Bu istisnalardan biri de “-dık / -dik, -duk / -dük” ve “-acak / -ecek” ekleriyle yapılan sıfat-fiillerdir. Bu sıfat-fiillerin, sıfat olarak kullanılışları sınırlı olduğundan, iyelik ekleriyle kaynaşarak kullanım sahasını genişletirler” (Karabörk, 2004, s.1573-1576).

- **Güneşin aydınlattığı bin bir milleti** bir tek bakışla korkudan dondururdu. (161-25)
- **...en garip ve esrarengiz madenlerden masnû bir çift gözün, mavi, sarı, yeşil ışıklarla aydınlandığı asabî bir çehre...** (14-19)
- ...ona muhayyel bir müstakbelde erkeğinkine muadil **bir dimağ kudreti sahibi olacağı** vehmini vermişti. (285-27)
- ...bu adamların bu kadar **acele yetişeceği** yerler acaba neresi? (82-16)
- **...kuduracak insanın diş ve tırnaklarıyla yıkacağı** medeniyete, her sene bahardan sonra yeniden başlaması lâzım gelecekti. (20-19)
- **...adi bir kari heyulasının sözde gönderdiği bir mektupla,** geçen bir yazımızda münderiç merhum Fikret’in şair Safa Beye ait bir beyti tekzip edilmek isteniliyor. (157-14)
- **Bu muhtaç olduğum seyahati** bana yaptırmak için tahteşuurum, tembel ve ahmak şuurumu, topal merkebi yürütür gibi, sopa ile, tekme ile harekete getirmişti. (53-13)

- Zira ressam, **kelimenin taşıdığı hayale** vücut verebilecek vesaitte mâlik değildir. (141-2)
- Bu bahse tekrar avdet etmek suretiyle **sabırlarını suistimal edeceğimiz** karilerden özür dileriz. (126-13)

1.5.1. Sıfat-Fiil Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri

Sıfat-fiil grubu, cümle içinde isim, sıfat ve zarf olarak kullanılır.

Sıfat-fiil grubunun, isim olarak kullanılması:

- Yunus Nadi Bey fıkrasında **maksadımı iyi ifade edemediğimi** işaret ediyor. (198-16)
- Nihayet emeline erdiğini ve hayırhah bir ecnebinin delâletiyle Amerika'ya gitmeğe muvaffak olduğunu anlattılar. (140-11)
- Bir tüccar ve hasta vapurunun pek neşeli olmayacağını tahmin için fazla zeki olmağa hiç lüzum yoktu. (52-25)
- ...şüphesiz, hesabın henüz tesadüfe galebe etmediği bir âlemde yaşadığını biliyordu... (29-21)

Sıfat-fiil grubunun, sıfat olarak kullanılması:

- Evvela, **bize hizmet eden** adama, şiddetle hakaret etti... (28-11)
- Efendiler! **İstanbul'a, Beşiktaş'a gidecek** yolcular... (182-7)
- Meğer bilmeyerek, **kalem sahibi olmayan** hasmımıza kendi asıl mesleğinde hizmet etmiş bulunuyoruz!.. (99-26)
- **Bir türlü rağbet bulamayan** mecmualarını sağa sola borçlanmak suretiyle... (125-1)
- **Yıldızları yalayan zürafalar** ilh... (155-125)
- **Bezdirici bir güneş altında uyuklayan** bir istasyon... (170-6)

Sıfat-fiil grubunun, zarf olarak kullanılması:

- Bunun ehemmiyeti **tasavvur edildiğinden** büyüktür. (51-18)
- Kadîm heykellerde göz boş bırakılırdı, zira **göz olan heykelin bir şeamet menbaı olacağından** korkulurdu. (114-26)
- Asıl meseleye gelince, **böyle geniş bir hüküm istihracına müsait beşerî bir vaziyetin mevcut olduğundan** şüpheliyiz. (250-2)

1.5.2. Sıfat-Fiil Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri

Sıfat-fiil grubu, cümle içinde yüklem, özne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

Sıfat-fiil grubunun, yüklem olarak kullanılması:

- Herhangi bir sahada insanı artık daha ileriye gitmekten müstağni görenler, bilmeyerek, **onu havyan seviyesine indirmek isteyenlerdir**. (23-11)
- ...tünedikleri meş'um ağaçlarda oyacak bir göz, deşecek bir et taharrisiyle gagalarını **ufkun dört tarafına dolaştıranlardandı**. (134-6)

Sıfat-fiil grubunun, özne olarak kullanılması:

- **Fatih taraflarının, Hırkaîşerif'in, Karagümrük'ün eski karanlık sokaklarını, köhne evlerini bilenler**, yangınlardan sonra oralarda açılan geniş ve havadar sahalar karşısında, Fransızların dediği gibi, felâketin bir şeye yaradığını görmüşlerdir. (31-19)
- **İngiliz kralı beşinci George'un bir zamandan beri satlıcandan hasta yattığı** malumdur. (192-22)
- **Bana, ayrılığın zevkini tattırabilecek olan** yalnız zıddımdır. (204-17)
- **Tiyatro seyircisini esnetip uyutan** sözün kötü cinsi ve bayağılığıdır. (218-15)
- **Âşığın elini hançerle silahlandırın** güneştir. (221-26)

Sıfat-fiil grubunun, nesne olarak kullanılması:

- ...Fransızların dediği gibi, **felâketin bir şeye yaradığını** görmüşlerdir. (31-22)
- Onun her aksülameli bir taraftan **kalemimizin hedefine dokunduğunu** bildiriyor... (109-24)
- Bu hatalı tevil, **Türkçenin muhabir tarafından iyi anlaşılmadığını** gösteriyor. (192-8)
- Size **nâkıs bir fikir bile veremediğimi** biliyorum. (197-10)
- Ecnebi bir kelimenin lisanımızdaki bu istihalesine **başka bir sebep gösterebileceğini** zannetmiyoruz. (232-17)
- **Kavunun eski âlemde tanılmadığını** iddia etti. (295-13)
- Bu kelimenin macerası, **birçok içtimaî kıymetlerin etrafımızda nasıl değiştiğini** gösterir. (34-22)

Sıfat-fiil grubunun, yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

- ...Çekmece hizasına gelmeden **kendimi denize attığıma ve yüze yüze sahile çıktığıma** hükmetmiştir. (53-2)
- ...musikide de artık **sanatkâr neslinin tükenmiş olduğuna** hükmetmek lâzım geliyor. (15-21)
- ...**hiç kimsenin sabırsızlanmadığına** bakılırsa... (95-20)
- Belli ki Kartal halkı, **denizin hayat, sıhhat ve neşe menbaı olduğuna** hiç kail değil. (170-16)

Sıfat-fiil grubunun, zarf tümleci olarak kullanılması:

- ...kendini civar bir bostanın kuyusuna atmış, **zamanında yetişilemediğinden** ilh... (18-16)
- ...**son senelerde yapılan tercümelemlerin ehliyet mahsulü olmadığından** şikayet etmiştir. (92-12)

1.6. ZARF-FİİL GRUBU

Bir zarf-fiil ile ona bağlı unsurlardan oluşan kelime grubudur.

“-a / -e, -alı / -eli, -arak / -erek, -dıkça / -dikçe, -ınca / -ince, -madan / -meden, -ıp / -ip, -(i)ken” ekleriyle yapılan zarf-fiil, grubun ana unsurudur ve genellikle sonda bulunur. Fiile dayalı bütün gruplarda olduğu gibi bu grupta da anlamı kendisine bağlı unsurlarla tamamlanan zarf-fiil, ek fiil almadığı müddetçe yargı bildirmez ve bağımsız bir cümle kuramaz.

- **Mart başlayalı** kırkını geçmiş nice tanıdıklarım hastalandı. (16-7)
- **Bütün mesut esneyişlerin hayalimde geçişini seyrederek**, tekrar tekrar esnedim... (35-20)
- Kumsallardan birine gittim ve koskoca denizle insan zerrelere dostça oynaşmalarını, **neşe bulmadan** seyrettim. (35-25)
- Ahmak ağaçlar, **güneşe aldanarak** yapraklarını zamanında dökmeği ihmal ettiler. (43-11)
- O sırada **vaktim oldukça** Yakup’un İkdam’daki küçük odasına giderdim. (268-23)
- Bahçeyi işleten gazinonun fakirliği, **toza, toprağa ve deniz kokusuna inzimam edince**, o taraflara uğrayanları, bir daha avdet etmemeğe yemin ettiriyordu. (137-18)
- ...bir kar birikintisi gibi, **güneşin ilk şuası ile eriyip** suya döndü ve **taşlar arasında akıp** kayboldu. (218-24)
- **Gözüm açılınca**, her tarafta hoş, terbiyeli insan çehrelerinden başka bir şey göremedim. (53-24)
- ...henüz süt emen köpek yavrularını **annelerinden ayırıp** önümüze getirdiler. (44-20)

“-ken” eki, “i-” fiilinin zarf-fiil ekidir. Diğer fiillere getirilmediği gibi “i-” fiilinin de “i-ken” den başka zarf-fiil şekli yoktur. (Ergin, 1985, s.346) Çekimi fiilleri ve isimleri zarf yapar.

- Yalnız bazen bir köpek **kuzularla oynaşırken** körpe bir kulak dişleri arasında kalır. (44-29)

- **Bu satırları yazarken**, birden matbaadaki elektrikler söndü. (213-15)
- **Ölgün yaz denizini seyrederken** bu ezayı, ruhu pençeleleyen bir kuvvetle hissttim. (36-3)
- Ecnebi bir muharririn makalesinde, **bu tercüme ettiğim satırları okurken** durdum. (139-17)

“-a / -e” zarf-fiil eki ikilemeler şeklinde kullanılmıştır.

- Amerikankâri muvaffakiyetlerin hikâyelerini **dinleye dinleye** ağızlarının suyu akan ihtiyar Avrupa’nın... (262-20)
- ...âdeta **korka korka** üzümümüzü yedik... (170-22)

“-madan / -meden” birleşik zarf-fiil eki olumsuz zarf-fiiller yapmaktadır.

- ...vapurdan kanepesi komşusu bir zatla **tanışmağa lüzum görmeden**, konuşuyoruz. (201-21)
- **Hiç durmadan** şarkıcılara güfte yazsınlar. (198-1)
- ...Ertuğrul Muhsin’in sanat telakkisini bir insan, **fikrî haysiyetini düşürmeden** istihkar edemez. (119-20)
- ...**göze görünmeden**, alay alay, müdafaasız burun deliklerinden âciz ciğerlere rahatça yerleşebiliyordu. (43-3)

“-dık / -dik” sıfat-fiil eki ile “-ça / -çe” eşitlik hâli ekinin birleşmesinden oluşan ve kalıplaşan “-dıkça / -dikçe” eki de zarf-fiil olarak kullanılmıştır.

- **Zekâ bünyesi genişledikçe**, cılız bir vücuda göre biçilmiş olan lisan her taraftan çatlamağa ve genç fikri yer yer çıplak bırakmaktadır. (120-22)
- **Boş vaktim oldukça** işlek caddelerin kenarında durur, şu sabırsız makinelerin taşıdığı insanlara bakar düşünürüm. (82-12)
- Akşam, evimde, **sokaktan geçen yoğurtçunun sesini duydukça** öz vatanımda olduğumun saadetini bütün vücudumdan geçen bir ra’şe halinde duyarım... (275-21)

“-r... -maz / -mez”, “-dı / -di mı / mi” vb. kalıplarla kurulan gruplar da birer zarf-fiil grubudur. (Karahan, 2005, s.58)

- ...buluğa ayak **basar basmaz** sesi kalınlaşıp çatlayan... (92-3)
- ...o daireyi **aşar aşmaz** nokteleri buz gibi donar. (225-16)
- ...kalemimizin ucu karnına **dokunur dokunmaz**, bağırsaklarının bütün muhteviyatı yere boşanan muarızımız... (158-5)
- Fakat bu saadet, istenilen şeyle temas **eder etmez** bir hayal gibi birden yok olur. (237-2)
- Gecenin karanlıkları **iner inmez** baştan başa... (60-3)

1.6.1. Zarf-Fiil Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri

Zarf-fiil grubu, cümle içinde zarf olarak kullanılır.

- **Kahveleri içerken** gramofona ince sesli bir hanım tarafından söylenen bir şarkının plağını koydular. (197-15)
- **Bu satırları okuyunca** Peyami Safa Bey'den, ne yalan söyleyelim, kendi hesabımıza korkmuştuk. (135-23)
- Karanlık bir sinema salonunda **rahat bir koltuğa gömülerek**, bir saatten kısa bir zaman içinde, beş kıtanın şehir, dağ, nehir, deniz, orman, fil ve arslanlarının önünüzden geçtiğini görebilirsiniz. (103-11)
- Fakat **çok geçmeden** anlaşıldı ki, o delillerin her biri kendi sahasında bir nebî idi. (262-18)
- **Bahsi dağıtmadan** “edebiyat” a avdet edelim... (15-27)
- Gece, **tren cenuptan şimale geçerken**, birden değişen iklim ve düşen hararet derecesi, bizi, yani şarktan gelenleri harap etti. (57-14)
- **Karanlıklar basınca** sokaklarımıza Hint ormanlarının o hudutsuz haşyeti çökmeğe başlar. (83-17)
- Her Fransız sofrasında olduğu gibi, **beş dakika geçmeden** neşe içinde dostluklar teessüs etti. (175-9)

- **Vapur demir alıp rıhtımdan ayrılınca**, yolcular, ırk, millet, memleket, cins, yaş farklarına rağmen, kendiliklerinden birbirlerine yaklaşıyorlar... (276-12)

1.6.2. Zarf-Fiil Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri

Zarf-fiil grubu, cümle içinde zarf tümleci olarak kullanılır.

- Geçen gün sokakta, **gölgeleri mor ve keskin yapan bir Afrika güneşi aydınlığında yürürken**, birden damlar tarafından gelen bir leylek gagası takırtısıyla durdum. (36-22)
- ...fotoğrafçıların koca makinelerle müsellaah, parmaklıklardan pencereye, damlardan ağaçlara, **sincap süratiyle tırmanarak**, nâdir, klişe avı peşinde koşması... (109-9)
- Bütün pencerelerden caddeye sarkan binlerce insan başı, eizze resimleri, siyah bayraklar, haçlar ve buhurdanlar taşıyan bir mukaddes alay, rıhtımın uzak bir noktasından vapurumuzun yanaştığı tarafa doğru, **dualar okuyarak**, ağır ağır yaklaşıyor. (173-15)
- ...**Soğuklar başlayalı**, ölmek için kendini denize atanlara artık hiç tesadüf edilmiyor. (224-11)
- Bu, böyle olmakla beraber, ben, **hem giderken, hem de dönerken yarı hasta olarak** trenden çıktım. (239-19)
- **Kelimelerin mânası böyle değişince** genç sanat zümrelerinde de vaziyetler de değişti... (262-27)
- Hakikaten **yarım saat geçmeden** Eyüp sırtları üzerinde bulutlar çatladı ve mavi sema parçaları gözükmeğe başladı. (187-3)
- Fakat **müzmin hastalığın sesi duyulunca** bu şeytanî uzviyette ters bir istihale başlar. (207-9)
- Büyük şair Abdülhak Hâmit Beye **her tesadüf ettikçe** mutat üzere şapkamı başımdan kaldırıp... (297-1)

1.7. TEKRAR GRUBU

Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime grubudur.

Grupta yer alan kelimeler arasında hem şekil, hem de anlam ilişkisi vardır. Grubun içindeki kelimeler eş görevlidir ve gruba eşit olarak katılırlar. Genellikle kelimeler arasında belirli bir ses düzeni bulunur. Bundan dolayı, tekrar gruplarının birçoğunda unsurların yeri değiştirilemez.

- ...veyahut benim gibi o semte **ara sıra**... (29-26)
- ...evvelce her saat gibi, **iyi kötü** işlerdi. (208-22)
- ...**çeşit çeşit** elbise... (61-12)

Bağlama ve son çekim edatları dışında bütün kelimelerle tekrar grubu kurulabilir. (Karahan, 2011, s.61) İsimler, sıfatlar, zarflar ve gerundiumlar tekrara en elverişli kelime çeşitleridir. Zamirler tekrara elverişli değildirler. Edatlardan da yalnız bazı ünlem edatlarının tekrarı yapılabilir. Fiillerde bunlara göre daha geniş bir tekrar yapma kabiliyeti vardır. Fakat fiil tekrarlarında tekrardan çok bir arka arkaya gelme durumu vardır denebilir (Ergin, 1985, s.377).

Grubu oluşturan unsurların şekil ve anlam özelliklerine göre tekrar grupları şu şekilde yapılır:

1.7.1. Aynen Tekrarlar (İkizleme)

Bir kelimenin arka arkaya iki defa tekrarlanması ile yapılan tekrarlardır.

- ...bütün yaprakları, **yer yer** soldurup kurutmaktadır. (15-18)
- ...bu diğer zavallılara sanki **gizli gizli** bakıp merhametle baş sallıyordu. (25-25)
- Muasırlar ise o nehirlerin kıyısından **yudum yudum** su içen birtakım geyiklerdir. (240-23)

- ...yemek sofrasında **tembel tembel** lafa dalmama ve gideceğim yeri, ancak treni kaçırdıktan sonra hatırlamama imkân var mıydı? (88-23)
- Yaralarının uçtuğu, kavak ağaçlarının **hafif hafif** sallandığı yeşil bir akşam... (37-4)
- ...fakat buna rağmen, yine **kıs kıs** gülen dost ve akraba çehreleri! (48-23)
- Ya bu tepemizde **sürü sürü** uçuşan kara kuşlar ne? (30-19)
- ...bir intihal rezaletinden **tatlı tatlı** bahsedildiğini haber alıyorduk. (134-3)
- ...soğukta, **tiril tiril** titreyerek... (202-18)
- ...buz gibi soğuk bir suyun **şarıl şarıl** aktığı Çamlıca... (260-7)
- ...tunç derileri **parça parça** parlayanların içinde tek bir kadın yoktur. (286-13)
- Pencerelemin kristal camlarıyla renkli tül perdeler arasında mahpus kalmış **alay alay** sinekler görürsünüz. (302-13)
- Dün havanın açılmamaktaki inadından, gene **acı acı** şikâyet ediyordum. (186-21)
- ...bahar güneşinde renkli tüyleri **pırl pırl** yanan güzel başın burun delikleri korkunç bir iştiha ile açılıyor... (20-11)

1.7.2. Eş Anlamli veya Yakın Anlamli Tekrarlar

Aynı manaya gelen veya çok yakın manalı iki ayrı kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır.

- Bu nadir mahlûkatı, hayvanat bahçesinde hayli müddet **çoluk çocuğa** teşhir ettiler. (75-32)
- ...hayat nehrinin asla geriye dönmeyen sularını **çalı çırpıdan** kurulmuş bir set ile durdurmağa kalkışmak gibi ahmakça bir teşebbüsten farklı olamayacağını söylüyor. (126-8)
- “...Ben herkesi mahv ü perişan ettim ilh...” tarzında **abuk sabuk** şeyler söyleyen... (152-24)
- ...bir mekâreciyi **sekiz on** saat fasılasız yol yürümekten, ihtiyar bir hammalı bütün bir ev eşyasını sırtlayıp dik yokuş çıkmaktan menetmez. (278-11)

- ...Paris'te çıkan bütün komünist gazeteler, sayfalarını **iki üç** kelimenin tekerrüründen örülmüş o mahut yavan nesirler doldurmağa başlamıştı... (286-21)
- Buna rağmen besteyi zaptetmek üzere meclistekilerin hepsi o **saçma sapan** güfteyi hürmet ve itina ile defterlerine kaydettiler. (197-23)
- ...odalardan kanepeler ve koltukları kaldırılmış bir evde **yiyip içmek, gülüp oynamak** mümkünse... (25-6)
- **Doğru dürüst** bir cümle düzemeyenler, sakat lisanın hiç kimseye ıyan olmayan birtakım gizli cazibelerinden bahsettiler. (122-22)
- Aşk, yorgun ve nâkâm şairlere gazel, **saçlı sakallı** feylesoflara bir tefekkür mevzuu değil... (169-17)
- Zamanımızda disiplinin **ara sıra** kıymetlenmesi, başka ne suretle izah olunabilir? (258-29)
- ...türbe ve camilerin kubbelerini kaplayan kurşun levhalar **delik deşik** olmuşa bunun yegâne müsebbibi, tarla faresi gibi çalışan şu çember sakallı, safdil leblebi satıcısıdır. (261-22)
- ...bozuk bir lehçe ile **yarım yamalak** tekrar etmek, o ayarda bir ehemmiyet sahibi olmak için kâfidir zannediyor. (263-27)

1.7.3. Zıt Anlamlı Tekrarlar

Birbirinin zıddı olan iki kelimenin meydana getirdiği tekrarlardır.

- ...Ada'da **kış yaz** oturan bir zat, deniz aşırı ikametinin sebebini bize şu suretle izah etti... (124-10)
- Sert fakat hayr-hâhane nezaketinizi **er geç** düşeceği tımarhanede kendisini ziyarete gittiğiniz zaman ara sıra birer kutu şekerle pekâlâ telâfi edebilirdiniz. (153-8)
- ...mekteplerinin serbest **alış verişe** meta teşkil etmesi, bedele doğru yürüyüşe engel teşkil etmiyor değil. (211-24)
- Nicelerinin ağzı **gece gündüz**, maddiyatın kabalığından, ruhun ulviyetinden, feragattan, itidalden bahseder. (214-9)

- Demek ki, **az çok** raġbeti olan bir muharririn kafası dokuz inek sahibi bir mandıra gibidir. (274-9)
- ...**öteye beriye** mektup götüren bir hizmetkâr imiş. (189-9)
- İngiltere'nin en büyük altı doktoru, **geceli gündüzlü** hastanın başucundan ayrılmıyor... (193-3)

1.7.4. İlaveli (Eklemeli) Tekrarlar

“Kelime başına ilave bir unsur getirmek suretiyle yapılan tekrarlardır. İkiye ayrılırlar: 1. kelime başına bir ses ilavesiyle yapılanlar, 2. kelime başına bir veya iki hece ilavesiyle yapılanlar” (Ergin, 1985, s.378).

“Başa bir ses ilave edilenlerde vokalle başlayan kelimelerin doğrudan doğruya başına, konsonantla başlayanların o konsonantı kaldırılarak yerine bir “m” sesi getirilir” (Ergin, 1985, s.378).

Eserimizde ilk madde ile ilgili örneġe rastlamadık.

“Başa heceler ilave edilenlerde umumiyetle bir kısım sıfatların ilk heceleri alınır; bu hecelerin sonuna vokalle bitiyorlarsa doğrudan doğruya, konsonantla bitiyorlarsa o konsonantları atılarak m, p, r, s seslerinden biri getirilir; böylece hece tekrarlarına dayanan, bir bakıma tekrar diyebileceğimiz bir grup ortaya çıkar” (Ergin, 1985, s.379).

- Er geç, dimaġ yorgunluğu, dünya yüzünü, saçı vaktinden evvel dökülmüş, **cascavlak** mütefekkir kadın başlarıyla da dolduracaktır. (21-16)
- Bir bahar akşamının tatlı serinliġi **kıpkızıl** çehreye vurdukça sesin huşuneti düştü. (28-15)
- Zannedilir ki ufuklarımızın ötesi **bambaşka** âlemlerin eşiğidir. (76-12)
- ...hâsılı naaşın **upuzun** yattığı yerde bir hayat mucizesinin tekevvün etmeġe başladığını görmekten memnun olmalıyız. (97-5)

- ...size mekşuf olan âlemin gördüğümüz âlemden **büsbütün** farklı olduğunu düşünebilelim. (104-17)
- Kumsallardan birine gittim ve **koskoca** denizle insan zerrelerinin dostça oynaşmalarını, neşe bulmadan seyrettim. (35-25)

“Bazen p’den sonra bir a, e; r’den sonra bir ıl, il getirildiği de görülür.”
(Ergin, 1985, s.379)

- Rakkaseleri **çırıl çıplak** görmek... (201-1)

1.7.5. Tekrar Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri

Tekrar grubu, cümle içinde isim, sıfat ve zarf olarak kullanılır.

Tekrar grubunun, isim olarak kullanılması:

- ...evine geç gidenlere, **çoluk çocuğunu** bekletenlere... (202-13)

Tekrar grubunun, sıfat olarak kullanılması:

- Son senelerde bütün ağırbaşlı gazetelerimiz, sayfalarında mizaha **koca koca** sütunlar ayırdılar. (93-10)
- Cübbeli, fakat müşterisiz, gözlüklü, fakat hastasız, **yığın yığın** avukat ve doktor kadınlar gördüm. (286-11)
- ...**acı acı** ter, kepek, yağ ve toprak kokuyor. (21-11)
- Bu giran-baha ve garip ışık zerresinin tekevvünü için de ters işleyen **karmakarışık** asaptan yapılmış bir inbik cihazı lazım. (180-15)
- Şeytanî bir alevin temasıyla, **taraf taraf** ateş kırmızılığına boyanan muasır kadın çehresi yanında... (27-17)

Tekrar grubunun, zarf olarak kullanılması:

- **Uzun uzun** esnedim. (35-4)
- Vesait-i nakliyenin pahalılığı yüzünden bu semt, birkaç seneden beri **için için** can çekişiyordu. (137-9)
- Sanki muharrirleri kitabına itimat eden karie bıyık altından **kıs kıs** gülüyor. (195-27)
- ...**ikişer ikişer** dolaşarak heyecansız konuşuyorlar... (287-15)

1.7.6. Tekrar Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri

Tekrar grubu, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

Tekrar grubunun, yüklem olarak kullanılması:

- Tuhaflik kudreti **derece derecedir**. (225-7)
- Çağırdığın otomobil **geçip gider**. (277-9)
- Fakat bana öyle geliyor ki, bunların uzviyet üzerinde tesirleri **başka başkadır**. (295-17)

Tekrar grubunun, özne olarak kullanılması:

- ...odalardan kanep ve koltukları kaldırılmış bir evde **yyip içmek, gülüp oynamak** mümkünse... (25-6)

Tekrar grubunun, nesne olarak kullanılması:

- Harpten sonra kadın kıyafetindeki değişikliği, **açık saçıklığı** ben, tabiatın bir hesabı eseri addediyorum. (247-25)

Tekrar grubunun, yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

- Morfinle asabı uyuşturulmuş, uyuklayan ve **çoluk çocuğa** gösterilen bir kafes arslanı kadar gülünç! (35-28)
- Polisler, yine her gün gibi, **ötede beride** ikişer ikişer dolaşarak heyecansız konuşuyorlar... (287-14)

Tekrar grubunun, zarf tümleci olarak kullanılması:

- ...yeşil vadileri **uzun uzun** inleten genç bir çingenedir. (25-1)
- ...beyaz örtülerin kıvrımları arasında **aptal aptal** kaçıyordu. (37-18)
- Fabrika bacalarından çıkan siyah duman ufuklar üzerinde yakın bir fırtınanın kara bulutlarını **sıra sıra** yığıyor. (269-18)
- Anlamamazlıktan gözlerim yanmağa ve beynim **acı acı** sızlamağa başlamıştı. (281-21)
- ...İnsan zekâsı dili icat etmemiş, dil zekâyı **parça parça** yaratmıştır. (281-25)

1.8. EDAT GRUBU

Bir isim unsuru ile bir son çekim edatından meydana gelen kelime grubudur.

İsim Unsuru + Son Çekim Edatı = Edat Grubu

Edat grubunda isim unsuru önce, son çekim edatı sonra getirilir. İsim unsuru zamir veya isim olmasına ve edatın cinsine göre çeşitli hâllere girer ve çeşitli çekim ekleri alır. Edat unsuru ise istisnalar dışında daima eksizdir.

Türkçede kullanılan başlıca son çekim edatları şunlardır: “ile, için, kadar, göre, diye, rağmen, karşı, doğru, gibi, dolayı” vb.

- ...artık yeni hiçbir mahsulün vücut bulmadığında **zerre kadar** şüphemiz olmamalıdır! (16-5)
- **Kargalara karşı** her sene açılan muazzam cidalin böyle boş neticeler vermesi, hasmımızın zekâsı hakkındaki nâkıs vukufumuzdan ileri geliyor. (31-1)
- ...bir tahtakurusu da gece mesai saatinin hulûl ettiğini haber vermek üzere, **dost bir yürüyüşle** yaklaşıyordu. (76-4)
- Fakat, Eyüp'te dalları **leylek gagaları gibi** takırdayan ihtiyar selvilerin gölgesindeki... (102-26)
- ...çeşit çeşit elbise, hemen hemen münhasıran **ecnebiler için** yapılır. (61-12)
- ...**Asırlardan beri** dünya yüzünde, erkek elinden çektiklerinin acısını Tibet kadınları, kendi erkeklerinden çıkarıyorlar. (99-28)
- ...**müheyyiç muammalardan birine dair** ve en küçük bir meçhulü halledebilen, zeval-nâpezir bir yenilik vücuda getirmiştir. (118-9)
- ...bu çerçeve dahilinde **kendi ihtiyacına göre** mütekâsif bir medenî hars kütüphanesi vücuda getirebilir. (157-8)
- Muharrir taslağı **bütün değersizliğine rağmen** “Türküm” dedikçe, Teşkilât-ı Esasiye kanunu ona bu sıfatı vermekte tereddüt etmeyecektir. (157-28)
- ...**bedele doğru** yürüyüşe engel teşkil etmiyor değil. (211-24)
- ...onu görmek arzusundan kendimi men edemedim ve **bundan dolayı** aziz dostuma müteşekkir ve minnettardım. (144-16)
- **O halde** bu işten sana ne! (125-20)
- ...Paris'in bütün kirli tahammuratı **-her büyük şehirde olduğu üzere-** havass-ı hamseden hiçbirisine... (75-7)

Bu grupta birleşme, isim unsurunun ve edatın türüne göre ekli veya eksiz olur:

Eksiz olarak yapılan edat grupları, “gibi, için, ile, diye, evvel, kadar” edatlarıyla kurulur.

- **Şebnem gibi** titrerdi kamer leyl üzerinde, ilh... (45-18)
- Bilmem kim söylüyordu: Soğuklar başlayalı, **ölmek için** kendini denize atanlara artık hiç tesadüf edilmiyor. (224-11)

- Her sabah gözlerimi, **semalardan gelen paslı sesler gıcirtısıyla** açıyorum. (30-19)
- ...**garip bir tehditle** insana doğru çevriliyor! (30-27)
- Fotoğraf adesesine **zerre kadar** itimadım yoktur. (14-5)
- **Serçe gibi zayıf bir hasımla** dövüşmediğimizi bilmeliyiz. (31-3)
- Sırf **zevkim için** sekiz gün kaldığım güzel İtalya’da, etrafımda tabiî, yalnız İtalyanca konuşulduğunu işittim. (281-5)

Ekli olarak yapılan edat gruplarında, “yönelme, ayrılma, ilgi hâli eki, -ki aitlik eki ve iyelik eki” kullanılmıştır.

Yönelme hâli eki (-a / -e) ile kurulan edat gruplarında, “doğru, göre, kadar, karşı, rağmen” edatları kullanılır.

- Kadıköy hali ise hâlâ tersine çevrilmiş bir kaplumbağa beceriksizliğiyle, **semalara doğru** ve hayalî bir ipe tırmanmaya çalışıyor. (95-13)
- Gece, **kurda ve hırsıza karşı** koyunlarımıza onlar muhafaza ederler. (44-23)
- ...derviş kıyafetinde birçok hayır sahipleri, **idaremize kadar** gelmek zahmetini ihtiyar ettiler. (106-23)
- Anlaşıyor ki, **meçhul muhabire göre**, bir edebî eserin kıymeti taayyün etmek için... (117-22)
- **Magrip ufuklarına doğru** uzaklaşan cehalet ordusunun son siyah ejderinden birini teşkil eden... (158-4)
- Sanki **insan silâhına karşı** yeni galebelerini tes’id ediyorlar. (30-23)
- **Bir istatistiğe göre** dünyada en az sineması olan memleket Türkiye imiş. (203-1)
- ...**danslarına, sinemalarına rağmen**, yolculuk hâlinin ruhta yaptığı bir nevi buruşukluğu bir türlü unutturamıyor. (276-5)

Ayrılma hâli eki (-dan / -den) ile kurulan edat gruplarında, “beri, başka, dolayı, sonra” edatları kullanılır.

- Kış ve yağmur, **ufukları daralttığından dolayı**, şifasız bir içsıkıntısı menbaidir. (124-21)

- **Ta eski asırlardan beri** şiir, sonbahar meyvelerini bin bir şekilde taganni edip durmuştur. (295-1)
- **Haftalardan beri** komşu toprakları sarsan... (98-6)
- Büyük Britanya adası sâbit bir büyük vapur ve İngilizler daimî **deniz yolcularından başka** nedir? (279-5)
- **Senelerden sonra** görünce hayret içinde kaldım. (244-17)

İlgi hâli eki (-nın / -nin) ile kurulan edat gruplarında, “gibi, için, ile” edatları kullanılır.

- O günün **benim için** en büyük nimeti, o efsanevî başı yakından görmem olmuştur. (15-9)
- ...**benim gibi** kırk iki yaşının faziletine erişmiş olan bezgin ve tembел bir adamın kolay kolay irtikâb edeceği bir hata değildi. (52-8)
- **Onun için** yevmî gazete bu nevi yazıların yeri değildir. (154-26)

İyelik eki ile kurulan edat gruplarında, “için, gibi, kadar ile” edatları kullanılır.

- ...Galatasaray Lisesi salonunda yapılan merasim, kadîm âlemde **Apollon bayramı gibi** sanayi-i nefisenin bir müsabakası hâlinde geçti. (81-2)
- ...hâsılı maddî hırslar sürüsünün her tarafta **zincirden boşanması gibi**, ruhiyat ve ahlâkiyattaki tahavvülün müş’irin olan...(194-22)
- **Bir dostun tavsiyesiyle** ancak Tünel dehlizinde sekiz defa inip çıktıktan sonra biraz serinledik ve kendimize geldik. (260-31)
- **Bir şehir caddesi gibi**, her gün, binlerce insanın üzerinde gidip geldiği şu Avrupa yolunda, karilere anlatılacak harikulâde şeyler bulmak iddiasında değilim. (51-24)

-ki eki ile kurulan edat gruplarında, “gibi, kadar, ile” edatları kullanılır.

- ...**eski ilâhları gibi**, iğrenç yaşın hiçbir izini taşıyor. (15-1)

“diye” ve “gibi” edatları iç içe birleşik cümlelerde, iç cümleden sonra gelip edat grubu yapabilirler. Bu şekilde yapılan edat grupları, temel cümlelerin zarf tümleci olur.

- ...“**Bunu pekâlâ daha evvel haber verebilirdin be adam!**” diye bağırdı. (182-12)
- ...zengin sofralarında bir türlü doyamayan, **altın içinde boğulurken “altın!”** diye ağlayanların sefaleti karşısında... (290-27)

Edat grubunda, isim unsuru kelime grubu olabilir.

- **Geminin keşfine / kadar** deniz düşman bir unsurdu. (40-12) (isim unsuru, belirtili isim tamlaması)
- ...**birer kaplumbağa yürüyüşü ağırlığıyla**, her beş dakikada bir, ancak yarım metrelik bir yol alıyor. (74-8) (isim unsuru, zincirleme isim tamlaması)
- ...**daha uzun müddet / için**, şair hayalâtıyla hikayeci efsanelerinin cirit oynadığı bir saha mâhiyetinde kalacak. (85-9) (isim unsuru, sıfat tamlaması)
- ...**tunç bir heykel / gibi** hareketsiz, kırmızı gözleriyle, sanki ceylanların koştuğu güneşli bir Afrika ufkuna dalmış, bekliyordu. (290-7) (isim unsuru, sıfat tamlaması)
- **Altı asır evveline / kadar** kadınların, **keçi sürüleri / gibi**, bir ticaret metaı şeklinde satıldığını kim bilmez? (91-14) (isim tamlaması, belirtisiz isim tamlaması)
- Falih Rıfkı, Ankara’daki evinde, **bir Çin hakani / gibi** alacalı bir ropdöşambra sarılmış... (245-12) (isim unsuru, belirtisiz isim tamlaması)
- ...yumuşak bir hülya denizi üzerinde **yelken açmak / için**, karanlık sinema salonunda boş bir yer bulup oturmak... (203-22) (isim unsuru, isim-fiil grubu)
- Fakat **yangından çıkmış / gibi** biz hâlâ Çamlıca güneşinin ateşiyle yanıyorduk... (260-30) (isim unsuru, sıfat-fiil grubu)
- Mizah, **menfi bir tenkit olduğu / için** hayatın muarızı ve düşmanıdır. (93-16) (isim unsuru, sıfat-fiil grubu)
- Ayazda, poyrazda **çıplak bacak ve göğüsle** dolaşan... (205-22) (isim unsuru, bağlama grubu)

“...den ...e kadar” şeklinde yapılan edat gruplarında birden fazla isim unsuru kullanılmıştır.

- ...Paris caddeleri, bilhassa akşam beşten yedi buçuğa **kadar**, ihtinaka uğramış hasta bir damar gibi, münakalât akınını istiaba yetiştiriyor. (74-4)

1.8.1. Edat Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri

Edat grubu, cümle içinde isim, sıfat ve zarf olarak kullanılır.

Edat grubunun, isim olarak kullanılması:

- ...yarın her tarafta dağılacak geniş sayfalara beş on dakikalık **bir hayat nefhi içindir**. (109-14)

Edat grubunun, sıfat olarak kullanılması:

- Bu sıcak havada orası **mahşer gibi** kalabalık olacak. (260-10)

Edat grubunun, zarf olarak kullanılması:

- Bu meyanda bit, tahtakurusu ve pire **-içtimai birer ayıp gibi-** ortadan kaldırılmışlardır. (75-11)
- Yüzlerce adamın gözü önünde gömülen bir zâtın **bir müddet sonra** bulunamayacak surette kaybolması, havsalanın alacağı bir iş değil. (191-20)
- **Avrupa’ca tanılmağa başlanacağı güne kadar** bu edebiyatta kemiyet araştırılmalı. (251-13)
- Evlerin yüzde doksanı **yapıldıkları günden beri** güneş görmemiştir. (279-13)

1.8.2. Edat Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri

Edat grubu, cümle içinde yüklem ve zarf tümleci olarak kullanılır.

Edat grubunun, yüklem olarak kullanılması:

- Fakat bütün bu delillerin kıymet ve ehemmiyeti, mâna ve delâleti ancak karşımızdaki **muarızımızın zihniyetine göredir.** (157-26)
- Göz, **görmek için değil aldanmak içindir.** (279-8)
- Can sıkıntısından **deli olacak gibiyim.** (289-8)
- **Hür olmak için.** (300-27)

Edat grubunun, zarf tümleci olarak kullanılması:

- ...ben artık yaşıyorum, **etrafımdaki şeyleri anlayamayacak kadar** yaşıyorum. (185-4)
- ...yaşayışının ve aklının mahsullerini **olgun meyveler gibi** veriyor. (264-5)
- Ankara'yı **Büyük Harp'in sonlarına doğru** tanımıştım. (244-17)
- ...Marsilya'dan itibaren bütün dost haşerata, **bir müddet için**, veda etmek lâzım geldi. (74-28)
- İşte ben bu sulara yıkanıp, **kışa doğru** pâk ve tâhir, şehre kavuşacağım. (116-15)
- **Beş aydan beri** çıkan meş'ale mecmuasının, neşriyatını tatil ettiğini teessürle öğreniyorum. (179-15)
- Niceleri bir bahar sabahında, ufak bir hata yüzünden kendi vatanlarının toprağı üzerine, **alevlenmiş bir yıldız gibi** akıp düştüler... (209-17)

1.9. BAĞLAMA GRUBU

Bağlama edatları ile birbirine bağlanmış iki veya daha fazla isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur.

İsim Unsuru + Bağlama Edatı + İsim Unsuru = Bağlama Grubu

Bağlama grubu en zayıf, birliği ve yapısı en iğreti olan kelime grubudur (Ergin, 1985, s.380).

“ve, ile, fakat, yahut, veya” gibi bağlama edatlarıyla kurulan bağlama grubunda edatlar, isim unsurlarının arasında bulunur.

- **Şekil ve madde**, zıyanın in’ikaslarına göre anbeân tahavvül eder. (14-7)
- Üstadım Gourmont’un dediği gibi **aşk ile izdivacı** karıştırmamalı. (18-21)
- **Şan ve şeref** tehlike nisbetindedir. (209-25)
- ...pekâlâ **“kese” veyahut “pasaport”** kelimeleri başa gelebilirdi. (55-19)
- Gece, feylesof Alain’in güzel tarifi vechiyle **tırnaklı avcı ile ürkek şikârın**, birbirini kovalamak için... (83-10)
- **Kahve, koğuş veya salon komikleri** gibi. (225-12)

“ne... ne...”, “hem... hem...”, “...da ...da”, “ister... ister...”, “ya... ya...”, “...mi ...mi”, “gerek... gerek...” gibi sıralama yapan bağlama edatlarıyla kurulan bağlama grubunda ise edatlar, isim unsurlarının başında veya sonunda bulunur. Bu yapıdaki bir bağlama grubunda, isim unsurunun sayısı kadar bağlama edatı bulunur.

- Alnında **ne** hüzünden, **ne** neşeden eser kalmamıştı. (21-26)
- Büyük fikir yaratıcıları, tamamen anlaşılabilmek için, **ne** teşbihi, **ne** istiareyi, **ne de** şiirin diğer hünerlerini istihkar etmişlerdir. (47-16)
- ...pasaportunu kaybeden adamın **ne** hapse tıklandığını, **ne de** kurşuna dizildiğini görmek memnuniyetini duyabilesiniz. (56-4)
- İlk bakışta **ne** eve, **ne** otele, **ne** kışlaya, **ne** fabrikaya benzeyen bu bina, bundan... (95-4)
- Musikinin her hamlesi, hünerinin **hem** nazariyesini, **hem de** lezzetini, dinleyene bir anda telkin ediyor. (30-15)

- Bu fikrin **hem** mübalağalı mahiyeti, **hem de** yüksek asaleti inkâr edilemez. (119-26)
- ...birdenbire susması, **ya** öldüğüne **veyahut** Paris'e vardığına delâlettir. (59-17)
- ...bizde tercüme işleri hâlâ **ya** çocuk, **ya** bunak eğlencesi **veyahut** tafra-furûşun nümayiş vasıtası hâlinedir. (87-5)

Sıralanan unsurlar ikiden fazla ise bağlama edatı son iki unsurun arasına girer. Bu edat da ancak “ve” olabilir (Ergin, 1985, s.380). Diğer unsurlar, virgül (,) ile ayrılır.

- Yalnız Fransa toprağı üzerinde yaşayanların boğazından, her gün, **biftek, rumstek, rozbif ve şatobiryan** şeklinde **muazzam bir dana, öküz, domuz, keçi, at ve eşek sürüsü** geçer... (64-21)

“ile” bağlama edatının ekleşmiş şekli olan -(y)LA bağlama eki de isim unsurlarını bağlayabilir. Bu yapı, iki unsurlu bir yapı olup, birinci unsur -(y)LA eki taşır. (Karahana, 2011, s.66)

- Eğer **kadınla erkek** arasında bulduğunuz rüçhan farkları bundan ibaretse... (215-23)

Bağlama grubunun unsurları kelime grubu olabilir.

- Sanatkârlar şimdi müşkülpesent müşteri için **yeni şekiller ve yeni renkler** arıyor. (127-18) (isim unsurları, sıfat tamlaması)
- Bu suretle eşek de, **Romalıların kartalı ve İranîlerin aslanı** gibi “arma” hayvanları arasında yer tutmuş oluyor. (229-13) (isim unsurları, belirtili isim tamlaması)
- **Mavi sema ve lacivert sular** arasında gözün ayırabildiği yalan gençlik, güzellik yalnız ihtiyarlık ve çirkinlik farklarıdır. (265-29) (isim unsurları, sıfat tamlaması)

1.9.1. Bağlama Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri

Bağlama grubu, cümle içinde isim, sıfat ve zarf olarak kullanılır.

Bağlama grubunun, isim olarak kullanılması:

- ...çiçekçi dükkânları, onun için camekânlarını **güller ve karanfillerle** doldururlar... (97-9)
- ...**hayaller ve istiareler** hep sevgilinin süzgün gözleri ve karanlık kirpikleri etrafında pervaneler gibi uçuşur. (19-7)
- Zira şimdiye kadar **harita ve kitaplar**, Fransa hükümet merkezini bir ova ortasında gösterirlerdi. (191-2)
- Onun için en ziyade **mezarlıklarda ve harp meydanlarında** ürer. (302-27)

Bağlama grubunun, sıfat olarak kullanılması:

- Daha ötede, yine büyük bir kafeste **hasta ve dargın akbabalar** var. (58-16)
- Biri mütereddi, diğeri ise hiçbir terbiyenin seciyesini bozmaya muvaffak olamadığı **hâlis ve mağrur bir hayvan!** (111-2)
- Fransızlar ağaçsız mıntikalarda harpte ölenlerin hâtrasını yaşatmak için **güzel ve faydalı bir usul** bulmuşlar. (177-18)
- Tabî **kayıtsız ve ihtiyatsız bir gençliğin** ihtiyarlığı dilenciliktir. (194-4)
- ...dalgın, boş, ümitsiz gözlerle **bu esmer ve yabancı semaya** bakıp düşünüyor. (58-30)

Bağlama grubunun, zarf olarak kullanılması:

- ...bana son senelerde, birden **sevimsiz ve yabancı** görünmeğe başlamıştı. (45-10)
- Fakat birden bu sözün diğeri sofrada arkadaşları üzerindeki fena intibain hissederek **mahcup ve mütelâşi** tashîh etti. (175-22)

1.9.2. Bağlama Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri

Bağlama grubu, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

Bağlama grubunun, yüklem olarak kullanılması:

- Fenerbahçe'ye karşı başlayan bu yeni rağbetin başlıca sebebi, **ucuzluk ve kolaylıktır.** (137-5)
- Vapurda, yemek sofrasında komşularım **bir Yunanlı doktor kaymakamı ile genç zevcesiydi.** (175-8)
- Fakat işte bunun içindir ki, **nevi kendine münhasır olan bu adamın hem dostu hem hayranıyım.** (204-11)
- Şiirin ve şairin iktisadî bir rolü olmadığını iddia edebilenler, **görgüsüz ve bilgisizlerdir.** (288-2)
- Halbuki istediği dakikada yumruğunu ve pençesini müessir bir tarzda kullanacağından emin olan kuvvetli adam, vakt-i merhûna kadar, **sâkin, mütevazı ve mütebessimdir.** (162-14)

Bağlama grubunun, özne olarak kullanılması:

- **Harp ve zafer**, kolay bir iş değildir. (66-5)
- ...bir gün **kaymakamın genç ve esmer zevcesi**, bir müddet yemek yiyişime, çatal kullanışıma, ağzımı oynatışıma dikkat etti. (175-14)
- Yenicami'in arkasındaki meydanda eskiden **harap barakalar ve bir bitpazarı** vardı. (196-28)
- **Samimiyet ve sanat** zıt manalı iki kelimedir. (271-1)
- **Küçük ve fakir ruhlular** tâ çocukluktan başkalarını taklide koyulurlar. (264-18)

Bağlama grubunun, nesne olarak kullanılması:

- ...onun kudsiyetinden **ne baş ağrısını, ne de sancıyı** geçirmek için istimdad etmeli. (103-2)
- “Şair” **ismi verilir, alınır bir rütbe veya memuriyet ünvanı** değildir. (216-5)
- Şimdi **bu ümit ve teselliyi** de kaybetmiş olarak, memleketime, yani hüznüme ve yalnızlığıma dönüyorum. (289-13)
- İstanbul’dan uzak kaldığım müddetçe bilhassa **pire ve tahtakurusunun hasretini** çekmiştim. (74-25)

Bağlama grubunun, yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

- **Tahteşuurumun cebir ve tazyikinden** şimdi ne kadar memnunum! (53-16)
- ...**güneş ve sema altında**, ilk mimarî eseri vücuda getirebilmiştir. (39-18)
- **Dallardan sarkan şu altın portakala, şu pembe ve yuvarlak elmaya** beyhude dokunmayınız. (264-11)

Bağlama grubunun, zarf tümleci olarak kullanılması:

- **Ne girerken, ne de çıkarken** bu muhterem clubman’ler arasında gözünü çevirip bana bakan olmadı. (267-19)
- Gördüklerimle yüzüm **haya ve hicabdan** kızardı. (72-10)
- Şiir bu tarzda bir inilti olmakta devam ettikçe “şair” kelimesi, müthiş bir hastalığın ismi gibi, sıhhatli insanları elbette **haşyet ve istikrahla** titretecektir. (20-2)

1.10. ÜNLEM GRUBU

Bir ünlem ile bir isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur.

Ünlem + İsim Unsuru = Ünlem Grubu

Bu grupta ünlem başta, isim unsuru sonda bulunur. Ünlem ve isim unsuru eksiz birleşir.

Türkçede kullanılan başlıca ünlem edatları şunlardır: “ey, ay, hey, bre, a, yahu, be” vb. Eserimizde ünlem grubu çok az kullanılmıştır.

- **Ey büyük Timur!** Ulvî ruhun bir daha aramıza dönecek mi? (161-27)
- ...“Bunu pekâlâ daha evvel haber verebilirdin **be adam!**” diye bağırdı. (182-12)
- **A efendi! A muhterem efendi!** Çoluk çocuğunla bir barda eğlenebileceğini sana kim demiş? (200-22)

Ünlem grubunun isim unsuru, bir kelime grubu olabilir.

- Resimden bahsetmek için dediğin gibi ilim, fen, felsefe ve tarih lâzımsa, **a mektep kaçkını!** O halde bu işten sana ne! (125-19) (isim unsuru, belirtisiz isim tamlaması)
- ...şu zavallının merhametli dostları ve **ey tâ’lisiz akrabaları!** (136-25) (isim unsuru, sıfat tamlaması)
- **A muhterem şair!** Geç kaldığımız akşamlar... (215-16) (isim unsuru, sıfat tamlaması)

Ünlem grubu cümlenin kuruluşuna katılmaz ve hitaplarda kullanılır. Cümle dışı öge olarak cümlenin herhangi bir yerinde bulunabilir.

- Gel! Gel! Seni bekliyoruz **ey Timur!** (161-28)

1.11. SAYI GRUBU

Basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimlerinden meydana gelen kelime grubudur (Karahana, 2011, s.72).

Sayı grubu büyük sayı, küçük sayı olmak üzere iki unsurdan yapılıır. Büyük sayı ve küçük sayı, tek kelime olabileceği gibi sıfat tamlaması veya sayı grubu şeklinde olabilir (Ergin, 1985, s.391).

Sayı grubundaki sayı isimleri eksiz birleşir ve ayrı yazılır.

1.11.1. Sayı Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri

Sayı grubu, cümle içinde isim ve sıfat olarak kullanılır.

Sayı grubunun, isim olarak kullanılması:

- Yirmi adım ötede sigara almak üzere uğradığım tütün mağazasının saati **1.57'yi** gösteriyordu. (133-14)
- ...veliler cemiyeti, liselerde sınıf mevcudunun **yirmiye** tecavüz etmemesini istiyor. (122-8)

Sayı grubunun, sıfat olarak kullanılması:

- Fakat her gün, bir kapısından **altı yüz bin** ecnebi çıkarken... (61-28)
- Yalnız Amerika'da **dokuz sene** içinde otomobil kurbanlarının adedi **yüz on üç bin** insanmış! (103-15)
- Geçen gün yanımda, biri genç, biri yaşlı **iki zat** edebiyattan konuşuyorduk. (241-15)
- **Kırk, elli sene** evvel, mutavassıt insanın budalalığı dehayı cinnetle karıştırmış... (263-11)

1.11.2. Sayı Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri

Sayı grubu, cümle içinde yüklem, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak kullanılır.

Sayı grubunun, yüklem olarak kullanılması:

- ...Yediyi on geçiyor, yediye beş var ve tam **yedi**. (132-21)

Sayı grubunun, nesne olarak kullanılması:

- Mart başlayınca **kırkını** geçmiş nice tanıdıklarım hastalandı. (16-7)
- Fakat avcı adedi **üçü** geçince... (31-13)
- **1.45'i** gösteriyordu. (133-9)

Sayı grubunun, yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

- Veliler cemiyeti, derslerin haftada **yirmiye** indirilmesini... (121-27)

Sayı grubunun, zarf tümleci olarak kullanılması:

- Rahip Huc'un **1844'te** Tataristan, Tibet ve Çin'de yaptığı seyahate dair... (160-23)
- Hamoki isminde birinin tesis ettiği müstakil erkekler cemiyeti, **12 Teşrin-i evvel 1927'de** Lasa şehrinde bir miting akdederek... (100-17)
- Bu karilerden yalnız biri bir defada **19.000** fiş göndermiştir. (159-20)

1.12. UNVAN GRUBU

Bir şahıs ismiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur.

Şahıs İsmi + Unvan / Akrabalık İsmi = Unvan Grubu

Şahıs isminin önce, unvan veya akrabalık isminin sonra getirildiği bu kelime grubunda, iki unsur eksiz birleşir. Şahıs ismi tek kelime olabileceği gibi birleşik isim de olabilir.

- ...büyük Türk mütefekkirlerinden **Mehmet Emin Beyefendi** Hayat mecmuasında, bu bahse dair... (47-2)

- ...genç mütefekkirlerimizden **Mehmet Servet Bey**, bu mecmuanın müdürüdür. (101-3)
- Hikâyeci **Peyami Safa Bey**, Cumhuriyet'in haftalık edebî sayfasında gizli ve açık şahsiyatla dolu, sözde edebiyata dair, birtakım makaleler yazıyor. (135-10)
- Bu işe ancak **Fatih Hoca** karışır... (213-17)
- ...**Muhsin Bey** müteaddid kereler beyan etmişti. (164-27)
- Esasen **Celâl Nuri Beyefendinin** bu eser hakkında intişar eden makalesinden sonra buna lüzum yoktur. (208-15)
- **Nazım Hikmet Bey** bir tek âlet yerine koca bir orkestra takımı vücuda getirmiş. (244-12)

Unvan grubu, başka bir kelime grubunun bir unsuru olarak kullanılabilir.

- **Bedia Muvahhit Hanımın** ağzından Hâmit'in lisanı “vodvil” nesrine bile mağlup olmuştu. (81-24) (belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru)
- **Aliye Hanımın** kurşunu rakibi olan genç kadına hafif bir sıyrıntıdan fazla bir zarar veremedi. (272-11) (belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru)
- ...merhum Fikret'in **şair Safa Beye** ait bir beyti tekzip edilmek isteniliyor. (157-15) (sıfat tamlamasının isim unsuru)

1.12.1. Unvan Grubunun Kelime Çeşidi Olarak Görevleri

Unvan grubu, cümle içinde isim olarak kullanılır.

- **Nazım Hikmet Bey** bu tarzı anlamış, Türkçeleştirmiş, bu iklimin toprağında tutturabilmiş olmakla büyük bir yeni şairimizdir. (244-8)
- **Münir Tevfik Bey**, faal ve dolu hayatının boş dakikalarında kaleme aldığı yazılarını *Duyduğum Gibi* isimli bir kitap halinde neşretmiş. (270-23)
- **Abidin Daver Bey**, geçenlerde Şarlo ve Emil Jannings arasında bir mukayese yaparak, birinin hiç değişmediğini... (229-18)

1.12.2. Unvan Grubunun Cümle Ögesi Olarak Görevleri

Unvan grubu, cümle içinde özne, nesne, yer tamlayıcısı ve cümle dışı unsur olarak kullanılır.

Unvan grubunun, özne olarak kullanılması:

- **Halide Nusret Hanım**, bize kendi yeni bir şiirini okudu. (81-5)
- **Kemalettin Şükrü Bey**, elinde üslûbun meşalesi, bizi tarihin dehlizlerinde dolaştırıyor. (102-18)
- **Nazım Hikmet Bey**, tarzını kendisi icat etmedi, bu biçimde şiirler şimdi dünyanın her tarafında yazılıyor. (244-7)

Unvan grubunun, yer tamlayıcısı olarak kullanılması:

- ...meşhur *Teceddüd Edebiyatı Tarihi*'nde merhum **Safa Beye** ancak yarım sayfa tahsisini kâfi gören... (157-17)
- **Siret Beyde** de bu nevi kelimeler mebzuldür. (232-4)
- Büyük şair **Abdülhak Hâmit Beye** her tesadüf ettikçe... (297-1)

Unvan grubunun, cümle dışı unsur olarak kullanılması:

- Aziz dostum **Daver Bey!** Münakaşa, menfur şahsiyat vadisine dökülünce, sizin için seyirci kalmaktan başka yapacak bir şey kalmıyor. (153-11)

1.13. BİRLEŞİK İSİM GRUBU

Bir şahsa özel ad olmak üzere bir araya gelen kelimeler topluluğudur.

İsim + İsim + (İsim) = Birleşik İsim

İki veya daha fazla kelimeli bütün şahıs adları birleşik isim yapısındadır ve isimler eksiz birleşir. Kelime çeşidi olarak isim olan bu gruplar, cümle içinde de herhangi bir öge olabilirler.

- **Cenap Şehabettin**, çocukluğundan beri sevdiğim bir şairdir. (45-8) (birleşik isim, özne)
- **Falih Rıfkı** haklı idi. (246-11) (birleşik isim, özne)
- Geçenlerde bir mecmua, **Abdülhak Hâmit'i** hiçliğe indirmiş ve onu beğenenleri de cehaletle ittiham etmişti. (259-3) (birleşik isim, nesne)
- Şimdi her yerde büyük mümessilleri bulunan macera edebiyatının bizde tanıttığı isimler içinde halkın merakını en fazla harekete getiren **Nizamettin Nazif'tir**. (91-1) (birleşik isim, yüklem)

Birleşik isim grubu, bazen bir kelime grubunun isim unsuru olarak da kullanılabilir.

- ...Osman Cemal'in menbaını çoktan tükettiği şakalarını tekrar edip durmaktan fazla bir ibdâ kabiliyeti gösteremiyor. (149-7) (birleşik isim, belirtili isim tamlamasının tamlayan unsuru)
- Ak saçlı Anatole France, bu kelime ile kendisine hitap edilmesine hiç tahammül edemezdi. (34-13) (birleşik isim, sıfat tamlamasının isim unsuru)

Tamlananı özel isim olan sıfat tamlamaları zamanla bir şahsa ad olmak üzere “birleşik isim”e dönüşebilir. Sıfat tamlamasında başta bulunan vurgu, birleşik isimlerde ikinci unsur üzerine kayar. (Karahana, 2011, s.69)

- İlk forması **Kraliçe Victoria** devrinde ve onun nâmına... (159-4)
- **Rahip Huc**'un 1844'de Tataristan, Tibet ve Çin'de yaptığı seyahate... (160-23)
- **Feylesof Bergson** ve onun Türkçede müfessiri Mustafa Şekip Bey'e göre... (93-23)

1.14. BİRLEŞİK FİİL

Bir hareketi karşılamak üzere yan yana gelen kelimeler topluluğudur.

Türkçede üç tip birleşik fiil vardır.

1. İsim unsuru + yardımcı fiil,
2. Fiil unsuru + zarf-fiil eki + tasvir fiili,
3. Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

1.14.1. İsim Unsuru + Yardımcı Fiil

Bu birleşik fiillerde, ana unsur olan ve başta bulunan bir isim, “et-, ol-, yap-, eyle-, bulun-, kıl-, başla-” yardımcı fiilleri ile bir araya gelerek birleşik fiil yapar.

- ...hâlâ kısır çalı fidanları üzerinde taze güller görmekte **ısrar etmektedir**. (15-24)
- İhtiyarları açık, gençleri aşk ölümüne **sevk ediyor**. (20-21)
- ...Apollon’un mağrur rebabını, hakîr kamış düdüğüyle **mağlup etmişti**. (30-3)
- ...ilk yapılacak işin bu hayat neşesini unutmuş gençlere kaybettikleri giran-bahâ cevheri **iade etmek** olduğunu anladı. (84-17)
- ...haksızlığın daha feciine hayatın hiçbir sahasında **tesadüf etmek** kabil değildir. (97-25)
- ...aynı zevkle kariî olduğumuzu söylersek biraz **mübalâğa etmiş** oluruz. (101-6)
- Nazım Hikmet Bey, tarzını kendisi **icat etmedi**... (244-7)
- Göz, her devirde ve her millette esrarengiz birtakım kuvvetlerin merkezi **adedilmiştir**. (114-25)
- Hepimizi her taraftan **istilâ ediyor**... (112-2)
- ...yanımızda gazetesini okuyan genç bir kadınla tesadüfen **ahbap olduk**... (62-13)
- ...satırlar, aranmaksızın akla gelen birtakım kelimelerin sıralanmasından **hasıl olmuştur**. (70-10)
- Son seneler, gençlikte giyiniş hususunda tuhaf zevkler **peyda oldu**. (101-21)

- ...at sırtında **seyahat etmeğe** // **razı olmak**, // **itiraf etmeli** ki büyük bir zekâ alâmeti değildir. (165-27)
- Bir müessesenin ismini ışıkla yazmağa **mecbur olmak** için o müessesenin bir gece hayatı olmak **icap etmez** mi? (184-27)
- ...Ruşen Eşref Beyin Türkçeye **naklettiği** Virgile'nin Bucoliques'lerine **nasip oldu**. (292-2)
- Zira bu isim, şimdiye kadar hiçbir yazı altında görünmeğe **tenezzül etmemiştir**. (234-26)
- ...“Büyük Güneş” isimli bir lokanta arkadaşımızın nazar-ı dikkatini **celbetti**. (65-5)
- ...etrafıma şafaksız bir gecenin çöktüğünü **hissederim**. (234-24)
- Alain Gerbault isminde Harb-i Umumî'de **hizmet etmiş** Fransız tayyare... (300-15)
- Lisanı en doğru söyleyenler ona yeni şekilleri vermekten **âciz olanlar**, yani ümmîlerdir. (299-8)
- Nice defalar, korkunç bir elektriğin silâh vazifesini gördüğü bu göz muharebelerine **şahit oldum**. (298-6)
- ...yabancı bir dine temayül şeklinde tefsir edildiğini görmekten duyduğum teessür ve infiali de ayrıca **ifade etmiştim**. (198-7)
- Dün tayyare şehitlerinin hâtırası mutat merasimle ve büyük bir hürmetle **yâdedildi**. (209-10)
- Devr-i hacerîde olduğu gibi kadın hâlâ erkek bazusuna **esir bulunuyor**. (210-7)
- Buna cidden **memnun olduk**. (211-23)
- Bahsi dağıtmadan “edebiyat”a **avdet edelim...** (15-27)
- Şiirin çıkıntılarında göz alan eski âyineler sönmüş, aydınlıkların yandığı noktalarda, küçük karanlık çukurlar **peyda olmuştu**. (33-14)
- ...kendinden zevk almağa **sevkedem** ıslak mevsim, şimdi hava ve ziyamıza **hâkim bulunuyor**. (42-15)
- ...ekseriyetle zekâlardan nebean eden bir zulmete **müstağrak bulunduğunu** // **izah etti**. (47-9)
- ...hatırımda kalan fikirlerinden birini buraya hürmetle **naklediyorum...** (49-10)
- Hâsılı, güya Dante'nin cehenneminde bir **gezinti yapıyorduk**. (89-14)
- Stadyum meydanında üç bin insan, iradesini tek bir iradeye **tâbi kılmış...** (105-18)

- Bunlardan biri, romancı François Bonjean, üç gündür şehrimizde **misafir bulunuyor**. (127-25)

Bu birleşik fiillerin isim unsuru, bir sıfat-fiil olabilir. Sıfat-fiil, “ol-” ve “bulun-” yardımcı fiilleriyle birleşir. ol-’un sıfat-fiillerle kurduğu birleşik fiillerde; -miş ekli sıfat-fiiller, bitmiş, tamamlanmış bir hareketi, -(I)r / -Ar ekli sıfat-fiiller, devam etmekte olan bir hareketi, -AcAk ekli sıfat-fiiller, niyet hâlinde ifade edilen bir hareketi; sıfat-fiil görevinde de kullanılabilen -yor ekli sıfat-fiiller ise, yakın geçmişte ortaya çıkan tamamlanmış veya devam etmekte olan bir hareketi karşılarlar (Karahan, 2011, s.74-75). Bu tip birleşik fiillere Banguoğlu (2007, s.482) “Karmaşık Fiiller” der.

- ...sır ve hikmetlerini bana daha o zamandan **izah etmiş oldu**. (49-20)
- Meğer bilmeyerek, kalem sahibi olmayan hasmımıza kendi asıl mesleğinde **hizmet etmiş bulunuyoruz!**.. (99-26)
- ...bir iş menzilesine düştüğünü elîm bir misal ile **göstermiş oldu**. (198-26)
- ...çoluk çocuğuna kavuşmaktan başka bir şey **düşünmez olur**. (211-5)
- Böyle çerçeveler içinde büyüyen çocuklar ailelerinden **hoşlanmaz olur!** (213-3)
- ...eski Yunan medeniyeti yıkıntılarından bin kere daha giran-baha bir harabe âlemi **bırakacak olan Paris...** (62-27)

“başla-” fiili aslında yardımcı fiil değildir. Ancak “-mak / -mek, -ma / -me” isim-fiil ekleri ile birlikte, yardımcı fiil fonksiyonunda kullanılır.

- Dünyanın manzarası gözümde **değişmeğe başladı**... (65-29)
- Karanlıklar basınca sokaklarımıza Hint ormanlarının o hudutsuz haşyeti **çökmeğe başlar**. (83-17)
- ...Fikret ve Cenap’ın bütün cümleleri, bu uzviyetten ekşi bir ter gibi **sızmağa başlar**. (112-11)
- ...halk arasında peyda olan bir memur, avaz avaz **bağırmağa başladı**. (182-5)
- Bu ticaret son senelerde kazanç hırslarının tekasüf ettiği bir saha hâlini **almağa başladı**. (211-25)

Bu birleşik fiillerin isim unsuru, isim çekim eki alabilir.

- ...kırka basmaktan mahzun dostum, birde şu hazin **temennide bulundu...** (86-4)
- ...aynı zamanda fikrî macera yolunda hayatını Menard gibi feda eden vatandaşların da **alemi olmak** suretiyle, medenî milletlerin... (114-1)

Bu birleşik fiillerin isim unsuru, kelime grubu olabilir.

- ...türbe ve camilerin kubbelerini kaplayan kurşun levhalar **delik deşik olmuşsa...** (261-22) (tekrar grubu)
- Sabahları, gözlerimi hatırasız bir ölümden **açıyor gibi olmuşum.** (75-24) (edat grubu)
- Öteden beri gıyabî teveccühleriyle **mağrur ve müftehir olduğum...** (148-21) (bağlama grubu)

1.14.2. Fiil Unsuru + Zarf-Fiil Eki + Tasvir Fiili

Bu birleşik fiillerde, ana unsur olan ve başta bulunan bir fiil, “-a / -e, -ı / -i, -u / -ü, -ıp / -ip, -up / -üp” zarf-fiil eklerinden birini alarak, “ bil-, ver-, dur-, gel-, git-, kal-, koy-, gör-, yaz-” tasvir fiillerine yeterlik, ihtimal, tezlik, devamlılık, beklenmezlik, yaklaşma vb. anlamlarla bağlanır.

“bil-”; yeterlik, ihtimal anlamları kazandırır.

- ...burada hâlâ yatsı ezanı insanlar için gecenin uyanık **durulabilecek** son hadlerini tayin ediyor. (116-5)
- Bir tosla bir kale kapısını kolayca **devirebilir.** (204-7)
- **Denilebilir** ki, mutadan biraz daha fazla sürecek... (26-16)
- ...“genç” denilmek tuhaflığından **kurtulamayan** bu ebedî tazelik mahkûmu... (104-23)

“İktidarî fiil” de denilen bu yapı, “Eski Türkçedeki u- (muktedir olmak) yardımcı fiili ile yapıldı: bile u-, bile uma- misallerinde olduğu gibi. Sonradan u-fiili unutulmuş ve Batı Türkçesinde müsbet iktidarîde onun yerini bil- fiili almıştır. Menfi iktidarîde ise eski şeklin devamı kullanılıp gitmektedir. Yalnız menfi uma-fiili ek hâline geçmiştir. Bu geçişte uma-’nın u vokali kendisinden önceki gerundiumun vokali ile kaynaşmış ve önce Batı Türkçesinin başlarında -uma- / -üme-, -ıma- / -ime-, -ama- / -eme- birlikleri ortaya çıkmıştır. Sonradan Osmanlıcada dar vokalli şekiller de yerini -ama- / -eme-’ye bırakmıştır. Böylece iktidarînin müsbeti bil- fiili ile yapılırken menfisi menfi iktidarî eki durumuna geçen -ama- / -eme- ile yapılmaktadır” (Ergin, 1985, s.388).

- ...Sebzeciler kırdan sebze **getiremediler**, balıkçılar, denizden balık **çıkaramadılar**, suçular suyu dağdan **indiremediler**. (213-13)

“ver-”; **tezlik, kolaylık anlamları kazandırır.**

- ...bir kış semasının sarı güneşleri, ayları ve yıldızları gibi peyda **oluveren** ayvalar... (43-8)
- Fakat iki otobüs, bir sihirbaz derneği gibi, birden her şeyi **değiştiriverdi**. (137-21)
- Bir gün bu genç gazete bâyii ortadan **kayboluverdi**. (140-10)

“git-, koy-, gör-, dur-”; **devamlılık anlamları kazandırır.**

- Bu istikbal **geledursun**, daha şimdiden Paris caddeleri... (74-4)
- ...zamanın müterakim zulmetleri ortasında bu gizli hayatın neşrettiği fosfor aydınlığıyla **yanıp duruyor**. (126-30)
- ...hiçbirisine âşikâr olmaksızın, yer altı yollarından, birtakım uzak ve esrarengiz munsablara **dökülüp giderler**. (75-8)
- Şimdi iş, bu asrî caddeler üzerinde yeni fikirlerin **gelip gittiğini** seyretmek zevkini beklemeğe kalıyor. (184-8)

“gel-, kal-”; beklenmezlik anlamları kazandırır. Eserimizde kullanılmamıştır.

“yaz-”; yaklaşma anlamları kazandırır. Eserimizde kullanılmamıştır.

Bu birleşik fiillerin birinci unsuru bir birleşik fiil olabilir.

- ...güzide bir seyirci heyetini, dört perde boyunca, nefes nefese tutmağa ve sahneyi bir hayat kasırgasıyla canlandırmağa **kifayet edebilir**. (218-12)
- ...kendisini ziyarete gittiğiniz zaman ara sıra birer kutu şekerle pekâlâ **telâfi edebilirdiniz**. (153-9)

1.14.3. Anlamca Kaynaşmış ve Deyimleşmiş Birleşik Fiiller

Bu birleşik fiillerde, ana unsur olan ve başta bulunan bir isim herhangi bir fiil unsuruyla birleşerek bir fiili karşılar. Unsurlarının biri veya hepsi, kendi sözlük anlamları dışında kullanılır. Bunların bir kısmı deyimleşmiştir.

- Bu nevi zümrelerin yaygaraları ona **vız gelir**. (70-16)
- ...Türkçe cümlede **hayat vermek** için çabaladıklarını görmek kadar hazin ne olabilir. (93-2)
- Muharebelerde düşmanın dalgın karargâhları **topa tutmak** ve hırsızın soyacağı evin duvarına... (98-11)
- Vesait-i nakliyenin pahalılığı yüzünden bu semt, birkaç seneden beri için için **can çekişiyordu**. (137-9)
- ...nihayet Tibet’in çamurlu, murdar payitahtına **ayak basmıştı**. (165-13)
- Bunun için sadece vesait-i nakliye tarifelerine **göz atmak** ve saati ayar etmek kâfidir. (174-17)
- Müthiş kar fırtınası, karada ve denizde insan hayatını birden **felce uğrattı**... (213-7)

- Nazım Hikmet Bey bir tek âlet yerine koca bir orkestra takımı **vücuda getirmiş**. (244-12)
- ...Çünkü biz uşaklarımıza **bahşış vermiyoruz**. (245-22)
- Yaz sıcağından bunalanlara **haber verelim**. (261-2)
- ...ter ü taze bir çehreyle seyahatinin müntehasına **ayak basacak**. (240-16)
- ...Faraza Boğaziçi'nin Anadolu tarafındaki herhangi bir köyde böyle bir **uyku çekilebilir**. (301-14)
- Çünkü mimarî bir eser **vücuda** gelmek için senelerce az kârla, hattâ kâr ummadan, en fazla **gayret gösterecek** ve **candan çalışacak** insanlar ister. (299-19)
- Bunlar çirkin diye yıkıldı, fakat yerine öyle bir bahçe yapıldı ki, eski çirkinliğe **rahmet okutuyor**. (197-1)
- Genç allâme ve genç dâhi ir mucizedir ki bazı yerlerde **vücut buluyor**. (16-25)
- Öyle ya, üşümek ve titremekte Paris, Berlin ve Londra'dan **geri kalmak** ayıp değil mi? (42-19)
- Biraz tembellik ve daha çok lâkaydîden, geçenlerde hedefi hiç de bilgiçlik olmayan bir fıkrada tarihî bir **hataya düşmüştük**. (106-21)
- Allah karie **tahammül versin**. (153-22)
- Bu yeknesak ova üzerinde ebedî bir akşam alacalığı **hüküm sürer**. (186-5)
- ...merhameti, giranbaha inciler şeklinde, kolayca avlamaktan zerre kadar **mahcup görünmüyordu**. (29-22)
- ...insan, hareket etmek için, yalnız iki bacağından istianeye **mecbur kaldı**. (213-10)
- **Adım atmak** için bile bir başkasının yardımına muhtaç olan... (30-9)
- Durduk ve listeye **göz gezdirdik**. (65-6)
- Hafif bir nefes, bu kavs-ı kuzah renkleri âlemini bir anda dağıtmağa **kâfi geliyor**. (119-15)
- Rakkaseleri **çırıl çıplak görmek**, şampanyayla sarhoş olmak, **serpantin atmak**, **konfeti serpmek**, **kâğıt külâh giymek**, **düdük öttürmek**, **balon uçurmak**... (201-1)
- **Gözü bağlanarak** tecrübeye tâbi tutulan bir şarap mütehasırını içtiği şarabın cinsini tanımamış... (123-27)
- Kari mektupları sütununda, muharrir, kendisinden fikir danışan bir muhabire şöyle **cevap veriyordu**... (175-27)

- Sanki gözle görülmez birtakım manevî güveler, eserin ruhanî maddesini kemirip **toza döndürmüştü.** (33-11)
- Söylediklerine **hak vermemek** bana **güç göründü.** (40-10)
- Muhatabımı **haklı buldum.** (41-8)
- Kübist ressam yaptığı bir şeklin ayağını tersim için şayet yer bulamazsa, bacağı başın yan tarafına uzatmakta hiçbir **mahzur görmez.** (69-6)
- ...mensup oldukları milletlerin en büyük şair ve edipleri safında **yer tutuyor.** (101-16)
- ...Berlin kadını, zarafette ve incelikte Paris mankenlerini bile **geride bırakıyor.** (131-14)
- Yahudi işe başlayacağı zaman şöyle bir **muhakeme yürütür...** (187-28)
- ...bir fikir peyda etmek için vapurun güvertesinden Pire limanını **seyre koyulduk.** (173-11)
- ...dost bir hayvan çemberi ortasında yaşayan âkıl bir dostumu **ziyarete gittim.** (21-21)

Bu birleşik fiillerin isim unsuru, isim çekim eki alabilir.

- ...birçok imzaları hâvi, mahzar şeklinde **mektuplar aldık.** (106-27)

Bu birleşik fiillerin isim unsuru, kelime grubu olabilir.

- Şayet feylesofun düşüncesi, insan saadetini istihdaf ediyorsa, bunun karanlık, bulutlar içinde böyle **kapalı ve mahbus kalması...** (47-22) (bağlama grubu)
- Erkeğin eli arkadan tutmasa, bu zoraki deve süvarisi, bir anda baş aşağı tekerlenip **toza ve kana bulanır.** (210-18) (bağlama grubu)
- O makale münasebetiyle bir kariimizden **uzun bir mektup aldık.** (126-3) (sıfat tamlaması)
- Kulakları bir hatt-ı üstüva yaprakları gibi **korkunç bir inkişaf bulur.** (206-27) (sıfat tamlaması)
- Bir sene içinde işlediğim bütün günahların levsinden ruhumu ve bedenimi temizlemek için **bu âhret diyarına göçtüm.** (116-1) (belirtisiz isim tamlaması)

- Bu rahat esneyiş, bana, şu tatlı yaz sabahında, bir saadet dakikasının nâmütenahîliği içinde **yüzdüğümün haberini verdi**. (35-4) (belirtili isim tamlaması)

1.15. KISALTMA GRUPLARI

Kelime gruplarının ve cümlelerin kısalması, yıpranması neticesinde ortaya çıkan kelime gruplarıdır.

Genellikle isim-fiil, sıfat-fiil veya zarf-fiil gruplarından kısalmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır. Kısaltma grupları, iki isim unsurundan meydana gelir. Bu grupta ikinci unsur, genellikle bir nitelik ismidir. İkinci unsuru nitelik unsuru olmayan kısaltma grupları da vardır (Karahan, 2011, s.79-80).

1.15.1. İSNAT GRUBU

Biri diğerine isnat edilen iki isim unsurundan meydana gelen kısaltma grubudur.

İsnat edilen unsur, isnat olunandan, kendisine isnat yapılandıktan sonra gelir. Kendisine isnat yapılan unsur ya yalın hâlde bulunur veya iyelik eki almış olur. Bu unsur bir tek isim olabileceği gibi isim yerine geçen bir kelime grubu da olabilir. İsnat unsuru ise bir sıfat veya sıfat yerine kullanılan bir kelime grubu olur. İsnat grubu daha çok iyeliklidir. Bunun sebebi umumiyetle sıfat olarak kullanılan bu kelime grubunun vasıflandırdığı veya vasıflandıracağı nesne ile ilgisini kurmaktır. Bunlar birleşik kelime hâline gelerek isim olmağa da daha çok elverişlidirler. İyeliksiz olanlar umumiyetle zarf olarak kullanılırlar (Ergin, 1985, s.392-393).

- ...Kızıltoprak kırlarında otlayan **başı boş** öküzlere... (25-17)
- Edebiyattaki mânasına göre, melek bir kadındır ki, **gözleri mavi, saçları sarı** ve beyaz entarisinin etekleri uzundur. (27-6)
- ...nihayet geçen cumartesi gecesini, **gözleri kapaksız, dişleri dudaksız, elleri parmaksız** olarak son nefesini veren... (113-11)
- **Tavanları isli** bir dükkânda, tahta peykeye uzanmış horlayan... (261-5)

- ...gözleri sönük ve tebessümü yorgun olurdu. (140-3)
- Beyazlıkları şüpheli örtüler altında saklanan küçük masalar üzerinde kırmızı abajurlu lambalar yanıyor. (67-28)

1.15.2. YÜKLEME GRUBU

Yükleme hâli eki taşıyan bir isim unsuru ile yalın hâldeki bir başka isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur.

- İskemlelerinde rahat rahat havayı teneffüs eden... (287-13)
- Kadını analık zahmetlerine ve erkeği babalık vazifelerine katlandırmak üzere fitratın tertip ettiği... (169-21)

1.15.3. YÖNELME GRUBU

Yönelme hâli eki taşıyan bir isim unsuru ile yalın hâldeki bir başka isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur. Her iki unsuru da tek bir isim olabileceği gibi, isim yerini tutan bir kelime grubu da olabilir.

- Fakire merhamet, saadet ve felâketleri nâ-mer'i kuvvetlerin... (29-14)
- ...tefekküre değer bir kıymeti olduğunu zannettiğimiz için kısaca mevzu-ı bahs etmeği faydadan hâli addetmedik. (122-10)
- Vatana hizmet yolunda tayyarecinin şanı, diğer silâh arkadaşları gibi büyüktür. (209-25)

1.15.4. BULUNMA GRUBU

Bulunma hâli eki taşıyan bir isim unsuru ile yalın hâldeki bir başka isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur. Her iki unsuru da tek bir isim olabileceği gibi, isim yerini tutan bir kelime grubu da olabilir.

- ...kafeslerde mahbus hasretli kuşların havaya dağıttığı... (58-11)

- Artık geceleri, **ikide bir**, bir iğne ucuyla dürtülerek uyanamaz ve zamanın seyrinden haberdar olamaz olmuştum. (75-18)
- Yalnız kadına benzediği **çocukluk yaşında güzel** olan... (92-2)
- ...**kınında güzel** harplerin rüyasını gören... (136-22)
- **Yüzde, alında, ellerde bir sıhhat ve bahar rengi**... (14-21)

1.15.5. AYRILMA GRUBU

Ayrılma hâli eki taşıyan bir isim unsuru ile yalın hâldeki bir başka isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur. Her iki unsuru da tek bir isim olabileceği gibi, isim yerini tutan bir kelime grubu da olabilir.

- **Alevden coşkun** bir nehir hâlinde, köhne tarihin bütün enkazını süpüren... (15-1)

1.15.6. VASITA GRUBU

Vasıta hâli eki taşıyan bir isim unsuru ile yalın hâldeki bir başka isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur.

- İlk bakışta bana **neşesiz insanlar ve malûllerle dolu**, seyyar bir hastahane hissini veren gemi... (53-18)
- ...bu rahip, **elektrikle yüklü** bir batarya gibi, inkıtasız bir fikir seyyalesinin kıvılcımlarını mütemadiyen etrafına dağıtıyor. (55-28)
- Amerikankâri bir adamı, **şampanya ve kokteyl deliliğiyle dolu** bir dansingde, mahzun bir kahve fincanı karşısında bir saat düşünür görmek kadar acı ne olabilir? (102-10)
- **Nükte ve zarafetiyle meşhur** bir dostumuz, bir gün... (292-11)

1.15.7. İLGİ GRUBU

İlgi hâli eki taşıyan bir isim unsuru ile yalın hâldeki bir başka isim unsurundan meydana gelen kelime grubudur. “Grup, iyelik eki düşmüş bir iyelik grubu gibidir.” (Ergin, 1985, s.393) Her iki unsuru da tek bir isim olabileceği gibi, isim yerini tutan bir kelime grubu da olabilir.

Eserimizde ilgi grubu ile ilgili örneğe rastlanmamıştır.

1.15.8. AİTLİK GRUBU

Bu grup aitlik ekine dayanan bir kelime grubudur. -ki aitlik eki ile ondan önceki bir kelime grubunun yalın hâli, genitif veya lokatif hâli ile kurulur. Son kelimesinin yalın, genitif veya lokatif hâli -ki'yi kabul eden her kelime grubundan aitlik grubu yapılabilir ve bu grup yapıldığı kelime grubuna göre her genişlikte olabilir. Kelime grubu olarak tek başına zamir olan aitlik grubu diğer kelime gruplarında veya cümlede zamir veya sıfat vazifesi görür (Ergin, 1985, s.384-385).

- ...**eski ilâhlarınki** gibi, iğrenç yaşın hiçbir izini taşıyor. (15-1)
- Fakat **bu haftaki** musahabesi, korkumuzun hedefini büsbütün değiştirdi. (135-25)

Bunlar dışında da farklı yapılarda kısaltma grupları ile karşılaşılıyor. Bu kısaltma gruplarının herhangi bir kaideleri yoktur. Kelime gruplarının ve cümlelerin kısaltılması, yıpranması neticesinde ortaya çıkmış, genellikle isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarından kısaltılmış ve bunların bir kısmı kalıplaşmıştır.

Birinci unsur uzaklaşma hâli, ikinci unsur yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları (Karahan, 2011, s.83) :

- **Derinden derine**, perişan kuş feryatları, bin tempoda hayvan bağırma ları işitiliyor... (58-3)
- Amerikankâri giyiniş, **uzaktan uzağa**, pazar gezintisine çıkmış bir amele, bir pehlivan kıyafetini hatırlatıyor. (102-6)
- Bu saf ve lâcivert deniz, sanki **doğrudan doğruya** cennetten akıyormuş gibi, her türlü beşerî levşlerden münezzehtir. (116-12)
- ...*Milliyet*'in binası bazı istisnalardan sarf-ı nazar hemen **baştan başa** dostlarımla meskûndur. (150-7)
- Bu iktisadî facia, **seneden seneye** ancak vehametini arttıracak. (270-4)

- ...inanılmaz bir cesaretle **açıktan açığa** yazıyordu. (287-6)

İkinci unsuru yönelme hâli eki taşıyan kısaltma grupları (Karahan, 2011, s.83):

- ...dans etmek, öpüşmek ve **dudak dudağa** iskemlelerden yuvarlanmak için... (201-3)

İKİNCİ BÖLÜM

2. CÜMLE

Bir fikri, bir duyguyu ve düşünceyi, bir oluş ve kılışı tam olarak bir hüküm halinde anlatan kelime grubu (Korkmaz, 1992, s.32).

Cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur. Bundan önce gördüğümüz kelime grupları (yargı bildirmeyen grupları kastederek) belirtme grupları idi. Cümle ise hüküm grubudur. Cümlenin temel fonksiyonu hüküm ifade etmektir. Onun için cümle en tam, en geniş kelime grubudur.

Cümlenin varlığı için asgarî şart bir çekimli fiildir. Çekimli fiil cümlenin varlığı için lâzım ve kâfidir. Demek ki çekimli fiil olmak şartıyla tek kelime de bir cümle olabilmektedir. Çekimli fiilde, eklerin şahıs da ifade etmesi dolayısıyla fiilden başka fail ifadesi de vardır. Onun için çekimli fiilden ibaret tek kelimelik bir cümlede de, biri kapalı olmak üzere, fiil ve fail olarak iki unsur var demektir. Bu iki unsur zaten cümlenin temel unsurlarıdır. Varlıkları tam bir cümlenin varlığı için kâfidir (Ergin, 1985, s.398).

Cümle, varlığın var olduğu (isim cümlesi) veya hareket ettiği (fiil cümlesi) konusundaki bilgilerin dildeki karşılıklarıdır. Sözler ve söz öbekleri, varlık hakkındaki bilgilerin adları; cümleler ise, varlığın eylem adlarıdır (Karaağaç, 2011, s.221).

Cümle, dilin en küçük anlatım birimidir. Duygular, düşünceler, olaylar ve durumlar, cümle veya cümlelerden meydana gelen dil birlikleri ile karşılanır (Karahan, 2011, s.9).

Cümle, konuşan kimsenin kafasındaki bir düşünceyi bütünüyle dinleyene aktarma yeterliğinde bir söyleyiş birliği olup bu sebeple genişletilmiş, daha başka üyeler almış bir yargı öbeğidir. Bir tek yargıdan ibaret olabileceği gibi iki, üç ve daha ziyade yargının birleşmesinden de meydana gelmiş bulunabilir (Banguoğlu, 2007, s.523).

Görüldüğü gibi cümle ile ilgili tarifler ana hatlarıyla birbirine benzemektedir.

Bu erek, bir düşünce olabileceği gibi, bir duygu, bir istek, bir dilek, bir haber vb. olabilir. İşte, bir düşünceyi, bir duyguyu, bir isteği, bir haberi... eksiksiz ve yargıya bağlayarak anlatan sözcük dizisine tümce diyoruz (Yörük, 1973, s.6).

2.1. CÜMLENİN ÖZELLİKLERİ

Cümle, yargı bildiren kelime ve kelime grupları ile kurulur. Cümlenin kurulabilmesi için yargı bildiren çekimli bir fiil veya isim yeterlidir. En küçük cümle, bu özelliğe sahip tek kelimelik cümledir. Bu cümlelerin anlamları, metin içinde önceki ve sonraki cümlelerin yardımıyla tamamlanmaktadır.

- –Çıkalım... (94-2)
- –Acıdım. (140-16)

Varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketleri karşılayan bütün kelime ve kelime gruplarına, ekle veya eksiz olarak yargı yüklemek ve böylece bu yapıları cümleye dönüştürmek mümkündür.

- Burada herkes ne satıyor? **Fıstık.** (188-1)

Örneğinde “Fıstık” kelimesine eksiz olarak yargı yüklenmiş ve bu kelime cümleye dönüştürülmüştür.

- –Nereye böyle?
- Feriköy mezarlığına.** (191-18)

Örneğinde “Feriköy mezarlığına” kelime grubuna eksiz olarak yargı yüklenmiş ve bu kelime grubu cümleye dönüştürülmüştür.

Bir soruya karşılık olarak kullanılan “evet, hayır” gibi sözler de cümle değerinde yargılı sözlerdir.

- –Pasaportunuzu geri verdiler mi?
–**Hayır.** (55-8)
- –Lokantamızın ne olduğunu biliyor musunuz?
–**Evet.** (65-14)

Yüklemin anlamı “özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf” adı verilen ögelerle tamamlanır. Geçişli fiil cümleleri, bütün ögeleri alabilirler.

- Zelzele (ö), dün gece (z) İstanbul’u (bln) uykusunun en tatlı yerinde (z) oynattı (y). (98-5)
- (ben) (ö) Bu gece (z), Fransız şairi Jean Cocteau’nun yeni bir mecmuası karşısında (yt), uzun uzun (z) sizi (bln) düşündüm (y). (104-3)

Cümlenin ikinci derecede önemli ögesi öznedir. Öznenin varlığı, tek kelimelik bir cümlede dahi yüklem taşıdığı şahıs ifadesinden anlaşılabilir.

- Yorgundu. (27-24) Yorgun-**du** (o: **özne**)
- Anlamıyorum. (253-18) Anlamıyor-**um** (ben: **özne**)

Ancak cümleler, öznesiz de kurulabilmektedir.

- Cuma gününe eğlence ve rahat günü denilmesine (yt) gülmeli (y)! (25-5)
- ...onun hasretine (yt) alışmalı (y). (296-20)

Nesne, geçişli fiil cümlelerinde bulunur ve bu cümlelerin zorunlu ögesi veya ögelerinden biridir. İsim cümlelerinde ve geçişsiz fiil cümlelerinde nesne bulunmaz.

- Fikirler (ö) tıpkı yılanlar gibi (z) mevsim mevsim değil, gün gün (z) **derilerini** (bln) değiştirirler (y). (126-24)
- (Ben) (ö) / **Muhatabımı**(bln) haklı buldum (y). (41-8)
- Göz (ö), yakını görmek için (z) yaratılmamış (y). (124-19)

- Birkaç arkadaş (ö), elliye geçkin bir dostumuza (yt) davetli idik (y). (255-28) (isim cümlesi)
- Şimdi (z) artık (z) bu cesarete (yt) lüzum yok (y). (243-13) (isim cümlesi)

Yer tamlayıcısı ve zarf, cümlede yüklem niteliğine göre, zorunlu veya yardımcı öge olarak yer alır.

- (Biz) (ö) / Bir akşam gezintisinde (z) bu caddeden (yt) geçiyorduk (y). (72-28)

Ögelerin dizilişindeki genel eğilim şöyledir: Yüklem, cümlenin sonunda bulunur. Belirtisiz nesne ve bazı zarflar, yüklem yanında yer alır. Diğer ögelerin yeri değişkendir. Genellikle vurgulanmak istenen öge, yüklem yanında bulunur. Bu genel eğilime rağmen, değişkenlik, cümlenin bütün ögelerini kapsayabilir (Karahan, 2011, s.12).

2.2. CÜMLENİN ÖGELERİ

Cümlenin yapısında bir yüklem ile yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlayan başka ögeler bulunur. “Özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf” adı verilen bu ögelerin varlığı, sayısı ve yeri, yüklem anlamına, soy ve çatı bakımından niteliğine ve ihtiyaca göre değişir. Ögeler, cümle içinde zorunlu veya yardımcı öge olarak görev yaparlar (Karahan, 2011, s.13).

“Cümlede kurucu iki temel ögenin bulunması gerekir. Bunlardan biri özne, diğeri yüklemdir. Tek kelimelik bir cümle bile olsa kesinlikle yüklem bulunur; yüklemsiz cümle olmaz. İster isim soylu ister fiil soylu olsun, tek kelimelik yüklem öznesi, sona gelen kip ve çekim eklerinden anlaşılır. Yardımcı ögeler ise nesne, yer tamlayıcısı ve zarftır.” (Aktan, 2009, s.86) ifadelerini kullanan Bilal Aktan, temel ögeleri yüklem ve özne olarak işaret ederken; Karahan ise temel ögeyi yüklem olarak değerlendirmiştir. Diğer ögeler yardımcı ögelerdir. Diğer araştırmacıların görüşleri de hemen hemen buna yakın görüşlerdir.

Cümle unsurları, cümle bilgisiyle ilgili çalışma yapan, eser yayınlayan birçok dilci tarafından incelenmiştir. Bu konuda çalışan ilim adamları cümle unsurları konusunda büyük oranla mutabık kalmışlardır. Bu sebeple cümle unsurları bölümündeki açıklamalar özet halinde ele alındı, farklı görüşler belirtildi.

2.2.1. CÜMLENİN TEMEL ÖGELERİ

Cümle olabilmenin şartı olan yargıyı veya dileği üzerinde taşıyan, cümlenin olmazsa olmazı yüklem ve yüklem aldıkları şahıs ekinden anlaşılan ya da kelime olarak cümlede bulunabilen özne, cümlenin temel öğeleridir. Nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci de yardımcı öğelerdir. Bunlardan başka, cümlenin kuruluşuna katılmayan ve dolaylı olarak cümlenin anlamına yardımcı olan edat, bağlaç, ünlem ve ara sözcükler de cümle dışı öğeler olarak kabul edilir.

2.2.1.1. YÜKLEM

Cümlede hareketi, oluşu, yapışı, kılışı, hadiseyi, hükmü ve dileği karşılayan öğedir.

Cümlenin en esaslı unsuru, ana unsuru, temel unsuru, cümlenin direğidir. Cümlenin bütün yapısı onun üzerine kurulur (Ergin, 1985, s.398).

Yüklem, ekle veya eksiz olarak yargı yüklenmiş bir fiil veya isimdir.

- Elektrik düğmesini **çevirdim**. (37-15)
- Son senelerde macera ve kahramanlık hikâyelerine halkın gösterdiği rağbete **sevinmeliyiz**. (90-16)
- Bir sinema önünden **geçiyorum**. (235-24)
- Şehir içindeki Müslüman mezarlıkları **kapatıldı**. (303-3)
- Medenî selâmın, bugünkü Türkçede sâbit bir ifade şekli **yoktur**. (121-6)
- ...Gazi'yi re'yülayn görmeğe gidenlerden biri de **bendim**. (14-2)
- Zavallı adam **haklı idi**. (289-16)

Yüklem, genellikle cümlenin sonunda bulunur. Ancak bir anlamı öne çıkarma, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi vb. sebepler, diğer öğelerin olduğu gibi yüklemde de yerini değiştirebilmektedir.

- Gel! Gel! Seni **bekliyoruz** ey Timur! (161-28)
- **Şaştım** doğrusu bu tetkike!.. (215-14)
- Meyhâne mukassî **görünür** taşradan ammâ
Bir başka ferah, başka letâfet **var** içinde. (41-1)
- **Düşmüştü** siyeh berg-i şebe şebnem-i sîmîn
Şebnem gibi **titrerdi** kamer leyl üzerinde, ilh... (45-17)

Bir cümlede birden fazla özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf bulunabilir. Ancak yüklem tektir. Bir söz dizisi içindeki yüklem sayısı, cümle sayısını gösterir.

- Maşukaları onları **kovuyor**, nişanlıları **bırakıyor** ve su, gece ve mehtap kendilerini mütemadiyen ölüme **çağırıyor**. (19-27)
- ...Paris'in birçok aileleri artık **çıkamıyor**, **gezemiyor**, **eğlenemiyor** ve kendi aralarında toplanmağa **mecbur kalıyor**. (64-1)
- Boğa **boynuzludur**, teke **boynuzludur**, koç **boynuzludur**, geyik **boynuzludur**. (247-1)

Yüklemde yapıları diğer cümle öğelerinin de belirleyicisidir. Mesela yüklemi geçişsiz fiil veya isim olan bir cümle, nesne almaz.

- Harp, erkek cinsini (bln) çok **azalttı**. (247-27)
- “Kadıköy’de münakaşayı seven bir grup” imzasıyla aldığım bir mektupta bana şu sualler **soruluyor**: ... (169-11) (geçişsiz fiil)
- Yalnız kazanılan yeni bir zevk menbaı **var**. (97-7) (isim cümlesi)

Bazı cümlelerde yüklem, kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Böyle cümlelerin anlamı bağlamdan anlaşılır ve cümle, dinleyenin, okuyanın muhayyilesinde tamamlanır. Bu cümleler, kesik cümlelerdir.

- Bir havra daha yapılmış, bunun ne ehemmiyeti var? Kökleri her taraftan dünyayı saran bütün bankalar birer havra olduktan sonra... (73-9)
- Havada ve yerde korkunç bir motor homurtusu... (230-25)

Bazı kesik cümlelerde anlam, önceki cümlenin yardımı ile tamamlanır.

- Ben ekseriyetle ecnebileri tercih ederim. Mesela Rusları... (129-9)

Daha çok karşılıklı konuşmalarda kullanılan yüklemsiz cümleler de birer kesik cümledir. Bu cümlelerde yüklem, önceki cümleden anlaşılabilir.

- –Pasaportunuzu geri verdiler mi?
–Hayır (vermediler). (55-7)
- –Lokantamızın ne olduğunu biliyor musunuz?
–Evet (biliyorum). (65-13)

Art arda sıralanmış bazı cümlelerde yüklem veya yüklemün bir parçası ortak olabilir.

- ...Saçları vahşi bir inkişaf ile başını **sarmış(tı)**, rengi bakır kırmızılığını **almış(tı)**, dişleri **uzamış(tı)**, lehçesinde çetin sesler **peyda olmuştu**. (21-24)
- Yaz, bir sevgili gibi, yüzüme saçlarını **yaklaştırmış(tı)**, ruhuma **sarılmıştı**. (50-17)

Yüklem, bir kelime grubu şeklinde olabilir.

- Şiir **bir baş belâsıdır**. (180-13) (yüklem: isim tamlaması)
- Bu bayram bilhassa **çocuk bayramıdır**. (188-16) (yüklem: isim tamlaması)
- İsim, **ilmin temel taşıdır**. (234-14) (yüklem: isim tamlaması)

- Dinleyenlerden birisi **hayret etti...** (236-19) (yüklem: birleşik fiil)
- Bu itibarla mide rahatsızlığı **bir mukaddes hastalıktır.** (258-23) (yüklem: sıfat tamlaması)
- Fakat bana öyle geliyor ki, bunların uzviyet üzerinde tesirleri **başka başkadır.** (295-18) (yüklem: tekrar grubu)
- Bu gibilerin dilenci avucuna sıkıştırdıkları her sadaka, yarın **istemekten korktukları bir sadakanın resulmâli gibidir.** (29-17) (yüklem: edat grubu)
- ...içim sebepsiz bir seyahatin nedametiyle şiddetle **dargın ve mütekallisti.** (52-27) (yüklem: bağlama grubu)

2.2.1.2. ÖZNE

Yüklemin gösterdiği hareketi, oluşu, yapışı, kılışı, hadiseyi, hükmü üzerine alan, cümlede olanı veya yapanı karşılayan ögedir.

Yüklemi isim olan cümlelerde, edilgen fiilli cümlelerde ve yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde “olan”ı, diğer cümlelerde “yapan”ı karşılayan ögedir.

- **Zavallı adam** haklı idi. (289-16) (özne: olan)
- **Halide Nusret Hanım**, bize kendi şiirini okudu. (81-5) (özne: yapan)
- **Hamdullah Suphi**, hayranlarının rica ve ibramı üzerine, nutuklarını üç cilt hâlinde topladı. (140-20) (özne: yapan)
- **Vâlâ Nurettin Bey** masal uydurmak üzere doğmamıştır. (195-19) (özne: olan)
- **Akşam gazetesi** benim ilk mektebimdir. (149-30) (özne: olan)
- **Kemaleddin Şükrü Bey**, elinde üslûbun meşâlesi, bizi tarihin dehlizlerinde dolaştırıyor. (102-18) (özne: yapan)
- –**Hayat** pahalılaştı. (63-33) (özne: olan)

Edilgen fiillerle kurulmuş olan cümlelerde, cümlenin öznesi gibi görünen fakat gerçekte nesnesi olan kelime ve kelime gruplarına “sözde özne” denir. (Korkmaz, 1992, s. 139)

- Avrupa'ca tanılmağa başlanacağı güne kadar bu edebiyat **kemiyet** araştırılmalı. (251-13)

- Bunu **bir hayal** zannetmemeli, Paris'te şimdiden yeraltında **büyük caddelerin açılması** ciddiyle düşünülüyor. (74-22)

Özne, bazı cümlelerde, bir kelime veya kelime grubu olarak yer almaz. Cümlenin öznesi, yüklem çekiminden anlaşılır. Şahıs ekinin işaret ettiği zamir, cümlenin öznesidir. Cümlede şekil olarak bulunmayan, yüklem aldığı şahıs ekinden anlaşılan bu özneye gizli özne denir.

- **(ben)** Başımı kaldırdım. (178-7)

- – **(sen)** Paris'i nasıl buluyorsun? (56-16)

- **(o)** Beni gece yatısına davet etti. (115-21)

- **(biz)** Bir akşam gezintisinde bu caddeden geçiyorduk. (72-28)

- **(siz)** Geç kaldığımız akşamlar, geç vakit işinden, gücünden dönen kadınların karanlık sokaklardan aynı cesaretle geçtiğine hiç tesadüf etmiyor musunuz? (215-16)

- **(onlar)** Hazım cihazımızın ucuna, -kendi ağızları gibi- doymak bilmeyen bir karga gagası takmadan mümkün değil, işlerini başaramayacaklardır. (278-22)

Şahıs zamirleri, öznenin vurgulanması gerektiği cümlede yerlerini alırlar.

- –Bizim topumuz tüfeğimiz hep köpeklerimizdir. Gece, kurda ve hırsıza karşı koyunlarımızı **onlar** muhafaza ederler. (44-23)

- **Ben**, onun aksine olarak, meyveleri, sırf hastalık verdikleri için severim. (48-2)

- **Biz**, bu küçük sütunumuzda Dağ Yolu etrafında bazı sanat meselelerine hafifçe dokunmakla iktifa ettik. (141-33)

- Bir gazetecide böyle bir zihniyete **siz** ne dersiniz? (228-8)

Gereklilik kipinin teklik 3. şahsının bazı kullanışlarında ve aynı işlevdeki -mAk lâzım / gerek kalıplı cümlelerde de özne bulunmaz.

- Binaenaleyh bütün bu satırlarda anlatılan sathî hayatın, bir sokak görüşü olmaktan fazla bir iddiası olmadığını **söylemek lâzım**. (61-21)
- ...onu da bir an evvel **değiştirmeli**. (183-2)
- Hâsılı Fındıklı sahillerinde taşların değil, yeni kurulmaya başlayan ruhların şaşaalı mimarisini **seyretmeli**. (84-26)
- Aşkın zedelediği bin türlü tali'sizler içinde en ziyade bu hiçe giden kurbanlara **acımalı**. (18-18)
- Binaenaleyh onu çalıştırmak için gözlerini **kapamak lâzımdır**. (108-22)

Yüklemi birleşik fiil olan bazı cümlelerde özne, yüklem içinde yer alır. Özneli yüklem, yüklem ve öznenin anlamca kaynaşmasından, deyimleşmesinden meydana gelmiştir.

- Meşgul adamlar ve bilhassa saç dökük adamlar nâmına bu âdetin bize de sirayetini **temenni etmeli**. (297-19)
- Bir türlü **uykum tutmadı**. (116-17)
- ...muhterem meslektaşlarımın nazar-ı dikkatini celbetmek ve gazetelerimizin, fikriyatımız hakkında daha az mütenakız bir vesika teşkil etmesi temennisini **ileri sürmektir**. (150-32)

Hitap unsurları, yükleme bağlanmadıkları için özne değil, cümle dışı ögedir. Bu ögenin anlam bakımından her zaman özne ile örtüşmesi şart değildir.

- -Ayağa kalk **gemici!**.. (105-5) (özne: sen)
- -**Aman efendim!** Filân gazeteyi, filân mecmuayı görüyor musunuz? (125-4) (özne: siz)

Özne, fiile çokluk, iyelik ve aitlik eki dışında çekim eki almadan bağlanır.

- **İntiharlar** tekrar çoğaldı. (20-21)
- Giderken ve gelirken **vapurlarımız** Yunanlı yolcularla doluydu. (175-1)

Bir cümlede birden fazla özne bulunabilir.

- **Esirler, âcizler çalışır, zenginler, asilzâdeler, kuvvet ve kudret sahibi olanlar çalışmaz.** (94-23)
- **Manâsız çocukluk, tatsız gençlik,** sinn-i kemale hazırlanmaktan başka nedir? (16-20)

Bazı cümlelerde öznelerden biri, diğerinin açıklayıcısıdır.

- **Saadet, hakiki saadet, serap olmayan saadet, o,** etimizin ve ruhumuzun derinliklerinden çıkarabildiğimiz giran-baha bir cevherdir. (237-5)
- **Güzel vücut, yani dar bel, geniş omuz, adaleli kollar ve bacaklar,** henüz bir şey olmamış gencin, küçük kâtibin, çırağın ve hademenindir. (280-28)
- **Bu saat, bu zavallı saat,** evvelce her saat gibi, iyi kötü işlerdi. (208-22)

Arka arkaya sıralanmış bazı cümlelerde özne ortak olabilir.

- **Bu adam,** cebindeki seyr ü sefer cetvelinin rakamlarına bakarak, hangi gün, hangi saat ve hangi dakikada seyahatinin hedefine varacağını öğreniyor; ona göre hazırlanıyor, telgraflarını çekiyor ve kürenin binlerce kilometreyle ayrılmış iki noktası arasında dakikası dakikasına randevularını tayin ediyor. (174-5)
- **Dostum,** alelâde bir insandır, onun için tarifi gayet müşküldür. Vücudunun kusurlarını elbise ile gizlemek hünelerinden bîhaberdir, yani şık değildir. Ahlâk kaideleriyle de ruhunun çirkinliklerini saklamağı bilmez, yani mürâi değildir. (27-20)

İsim cinsinden kelime grupları özne olabilir.

- **Süleyman Nazif'in mezarı** hâlâ yapılmamış. (18-5) (özne: belirtili isim tamlaması)
- **Harp ve zafer,** kolay bir iş değildir. (66-5) (özne: bağlama grubu)
- Son seneler, gençlikte giyiniş hususunda **tuhaf zevkler** peyda oldu. (101-21) (özne: sıfat tamlaması)

- **Halide Nusret Hanım**, bize kendi yeni bir şiirini okudu. (81-5) (özne: unvan grubu)
- **Nizamettin Nazif**, son günlerde üç romanını birden çıkardı... (181-2) (özne: birleşik isim)
- **Saadeti tatmak** bir istidattır. (289-22) (özne: isim-fiil grubu)

Cümle tahlillerinde yüklem sorulan “kim, ne” soruları, özneyi bulmaya yardım eder.

- **Bir kotra sahibi** anlatıyordu... (271-16) (Anlatan kim? Kim anlatıyordu?)
- **Zelzele**, dün gece İstanbul’u uykusunun en tatlı yerinde oynattı. (98-5) (Oynatan kim? Kim oynattı?)

Cümlede özne ile yüklem arasında her zaman teklik-çokluk bakımından paralellik aranmaz.

- **Çinli ressam**lar, çizdikleri devlerin canlanmaması için gözlerini nâtamam bırakırlardı. (115-2)
- **Siyah saçlı, siyah gözlü, beyaz dişli, esmer tenli yakıcı kızlar**, yabancı olduğumuzu anlayarak otomobillerimizi **durdurttular** ve bize bahçelerden nar ve incir **attılar**. (54-25)
- **Rağbet görmemiş birçok sanatkârlar** zararın yarısından dönecek yerde, hayatlarının acısını şöyle bir teselli ile avutmağa **çalışırlar**... (205-1)

Öznesi çokluk ekli bitki veya hayvan ismi olan bir cümlede, yüklem genellikle teklik, bazen de çokluktur.

- **Köpekler** yolumu bulmak için ikide bir baş başa **geliyorlar**. (155-18)
- ...Bir tarafta **genç hayvanlar oynuyor, kuşlar uçuyor, taze dudaklar ağaç kütüklerinin siperinde, sonu gelmez buselerle öpüşüyor**... (16-13)

Özne olan çokluk cansız isimleri, genellikle teklik, bazen de çokluk yükleme bağlanır.

- **Yelkovanlar**, sıra ile gösteriyorlardı... (132-21)

Özne olan çokluk organ isimleri, teklik yükleme bağlanır.

- **Gözleri** bir manevî âlemin manzaralarını görüyor gibi **tatlılaşır**. (207-11)

Özne olan çokluk soyut isimler, genellikle teklik yükleme bağlanır.

- Son seneler, gençlikte giyiniş hususunda **tuhaf zevkler peyda oldu**. (101-21)
- **Fikirler** tıpkı yılanlar gibi mevsim mevsim değil, gün gün derilerini **değiştirirler**. (126-24)

Özne olan teklik veya çokluk topluluk isimleri, teklik yükleme bağlanır.

- **Veliler cemiyeti**, lise programlarıyla lise sınıflarının hadden fazla yüklü olmasından **şikâyet ediyor**. (121-20)
- **Halk**, mütevekkilâne memura **sordu**... (182-22)

Öznesi sayı sıfatlarıyla veya “birkaç, birçok” gibi belirsizlik sıfatlarıyla kurulmuş bir sıfat tamlamasında yüklem genellikle teklik, bazen çokluktur.

- **Birtakım gizli köprüler**, onlar için hayal ve hakikatin uzak sahillerini birbirine **rapteder**. (139-14)
- **...İki avcı**, bir adaya karga avına **gitmişler**. (31-8)
- Zira onun yazdığı senelerde, **birçok şairler**, sade denilecek bir lisanla **yazarlardı**. (46-8)

Özne olan çokluk hareket isimleri, teklik yükleme bağlanır.

- ...odalarda çoktan terk edilmiş gaz lambalarının cehennemî bir karanfili andıran kırmızı alevi duvarlarda **korkunç gölgeler resmetti**. (213-22)
- Gerçi Halit Fahri Beyin şiirden gene ara sıra yüreği hoplatan **gürültüler işitmiyor değil!** (233-20)

Özne ile yüklem arasında şahıs bakımından bir uygunluk bulunur. Öznesi değişik şahıslardan oluşmuş bir cümlede öznenin yükleme uyumlu olması gerekir.

Öznesi teklik veya çokluk birinci ve üçüncü şahıs olan cümlenin yüklemi, çokluk birinci şahıstır.

- Geçenlerde, **ben ve bir arkadaşım**, kotralarımızı raspa etmek için kalafat yerine **göndermiştik**. (271-23)

2.2.2. CÜMLENİN YARDIMCI ÖGELERİ

Anlatımın eksiksiz ya da daha geniş olması maksadıyla ihtiyaç duyulan, yüklem bildirdiği işten etkilenen, ya da onu yer, zaman, tarz vb. bakımlarından tamamlayan ögedir. Tamamlama özelliğinden dolayı genel ifadeyle tümleç olarak adlandırılan bu ögeler; nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümlecidir.

2.2.2.1. NESNE

Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir.

Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Geçişli fiiller, nesneye yönelerek onu etkiler. Nesne, geçişli fiil cümlelerinin zorunlu ögesidir. Yani geçişli fiilin gösterdiği hareketin nesne olmadan gerçekleşmesi mümkün değildir. Geçişsiz fiillerde ise kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne istemez.

- Fransız milleti **kös** dinlemiştir. (70-16)
- Canavarı sevmeyen, **hayvanın dostluğunu** aramamalıdır. (111-25)

- **Köprü'nün bu kadar neşeli bir yer olduğunu** o gün anladım. (260-29)

Nesne, fiile eksiz veya yükleme hâli eki ile bağlanır.

- **Bunu**, mezar yapmak için bir heyetin yeni teşekkül ettiği haberinden öğreniyoruz. (18-5)
- İstanbul'dan uzak kaldığım müddetçe bilhassa **pire ve tahtakurusunun hasretini** çekmişim. (74-25)
- Herkes **fıstık** satıyorsa, demek burada herkes yalnız **fıstık** yiyor. (188-4)
- Noel Baba, yani Aya Nikola, Noel gecesi sabaha doğru bacalardan evlere gizlice inerek ocak etrafında sıralanan çocuk kunduraları içine **türlü türlü hediyeler** bırakıp gider. (188-16)

Bir cümlede birden fazla nesne bulunabilir. Ancak bu nesnelere belirtili veya belirtisiz aynı cinsten olmalıdır. Belirtili ve belirtisiz nesnelere aynı cümle içinde yer alamaz.

- İş kadını -erken yazıhanesine gitmeğe ve geç evine dönmeğe mecbur olduğu için, yıkanmağa ve temizlenmeğe hiç vakti olmayan kitli iş adamı gibi- **acı acı ter, kepek, yağ ve toprak** kokuyor. (21-9)
- **Bir mühendisi, bir şairi, bir doktoru, hatta ismini bile ömrünüzde işitmediğiniz herhangi bir mesleğe mensup birini**, hiç anlamadığınız bir işinden dolayı beğenir gibi olunuz. (22-13)

İsim cinsinden kelime grupları cümlede nesne görevi yapabilir.

- Kendisine **bir yerde oturup dinlenmeği** teklif ettim. (27-26) (isim-fiil grubu)
- Filozofların babası Eflatun, **kadının ruh sahibi olduğunu** bile kabul etmezdi. (91-13) (sıfat-fiil grubu)
- ...çehresi **büyük bir yorgunluğun tahribatını** taşıyor. (155-5) (belirtili isim tamlaması)
- **Bu makaleyi** burada bitirmiştik. (299-10) (sıfat tamlaması)

- Fakat her gün sürüden bir koyunun eksildiğini görerek **köpeklerimiz içinden birinin azdığını ve kurt olduğunu** anlarız. (45-1) (bağlama grubu)

İç içe birleşik cümlelerde, iç cümle nesne olarak kullanılabilir.

- Kari “**İnsan dostu için bunu nasıl yazar?**” diyebilir. (204-22)
- “**Söz gümüş ise sükût altındır**” derler. (267-3)

Cümle tahlillerinde yükleme sorulan “ne, neyi ve kimi” soruları, nesneyi bulmaya yardım eder.

- **Kitabı** açalım... (88-6) (Neyi açalım?)
- Avrupa, bugüne kadar **bir Türk mimarîsinin varlığını** inkâr ediyor. (251-17)
(Neyi inkâr ediyor?)
- **Beni** gece yatısına davet etti. (115-21) (Kimi davet etti?)
- Son senelerde bütün ağırbaşlı gazetelerimiz, sayfalarında mizaha **koca koca sütunlar** ayırdılar. (93-11) (Ne ayırdılar?)

Nesneler bilinen bir varlığı karşılamaları ya da genel bir varlığı karşılamaları yönüyle iki çeşittir.

2.2.2.1.1. BELİRTİLİ NESNE

Bilinen bir varlığı karşılayan, belirtme hâli eki taşıyan nesnelere belirtili nesnedir.

- –Cuma günü **Veli Efendi çayırına giden treni** kaçırdım... (88-15)
- **Şarkıyı** yorulmadan, bıkmadan iki yüz defa tekrar ettirmiştik. (197-19)
- **Çocukları** döver. (207-4)
- ...veliler cemiyeti, liselerde **sınıf mevcudunun yirmiyi tecavüz etmemesini** istiyor. (122-8)

- Dün neşeli bir kır köşesinden **baharın bu iki zıt levhasını** yanyana gördüm... (16-12)
- Cihan harbi, **bunu** bütün kavgacı milletlere öğretti. (66-5)
- **Yalnız sağında ve solunda bulunan eşyayı** görür. (108-20)
- Ebediyet, her taraftan **oklarını** ellerime geçiriyor. (155-24)

Belirtili nesnenin cümle içindeki yeri değişkendir. Yükleme hâli eki, nesneye sadece belirlilik değil aynı zamanda söz dizimi içindeki yeri bakımından bağımsızlık da kazandırır.

- **Onu** açık havaya çıkardım. (28-15)
- Zelzele, dün gece **İstanbul'u** uykusunun en tatlı yerinde oynattı. (98-5)
- İhtiyarlık bizde daima **insanları** hazırlıksız yakalar. (194-3)
- **Şarlo'nun bir sinema dâhisi olduğunu** dün yazmıştık. (226-1)

Cümle tahlillerinde yükleme sorulan “neyi, kimi” soruları, belirtili nesneyi bulmaya yardım eder.

- **Bunu** herkes bilir. (208-21) (Neyi bilir?)
- –**Lokantamızın ne olduğunu** biliyor musunuz? (65-13)
- Canavarı sevmeyen, **hayvanın dostluğunu** aramamalıdır. (111-25)
- Bir gazete muharriri, büyük İtalyan şairi D'Annunzio ile yaptığı mülâkatta, **İtalyan milletin medar-ı iftiharını addedilecek kaç şair sayılabileceğini** sormuş. (166-3) (Neyi sormuş?)

2.2.2.1.2. BELİRTİSİZ NESNE

Genel bir varlığı, türü karşılayan, yalın halde bulunan, belirtme hâli eki taşımayan nesnelere belirtisiz nesne denir.

- Paris, **domuz eti** yer, **şarap** içer... (75-2)

- Fransızlar ağaçsız mıntikalarda harpte ölenlerin hâtırasını yaşatmak için **güzel ve faydalı bir usul** bulmuşlar. (177-18)
- Pencerelemin kristal camlarıyla renkli tül perdeler arasında **mahpus kalmış alay alay sinekler** görürsünüz. (302-13)

Belirtisiz nesne yüklemine yanında yer alır. Belirtisiz nesne ile yüklem arasında daimî bir ilişki vardır. Bu sebeple yüklemle belirtisiz nesne arasında “da / de, dahi, bile” gibi kuvvetlendirme edatları ve soru eki dışında genellikle başka bir öge giremez.

- Senelerden beri **leylek** görmüyordum. (36-17)
- O makale münasebetiyle bir kariimizden **uzun bir mektup** aldık. (126-3)
- Bedhâhın turnağı, ehliyetin graniti üzerinde **bir çizinti bile** bırakamamıştır. (135-8)
- **Delil mi** istersiniz? (211-8)

Cümle tahlillerinde yükleme sorulan “ne” sorusu, belirtisiz nesneyi bulmaya yardım eder.

- Allah karie **tahammül** versin. (153-22) (Ne versin?)
- Birçok zahmet, masraf ve itina neticesinde tab’ edilen kitaplar, müellif kadar, kari için de artık **bir sukut-ı hayal** teşkil ediyor. (199-2) (Ne teşkil ediyor?)
- ...Sebzeciler kırdan **sebze** getiremediler, balıkçılar, denizden **balık** çıkaramadılar... (213-13) (Ne getiremediler, ne çıkaramadılar?)

2.2.2.2. YER TAMLAYICISI

Cümlede yönelme, bulunma ve uzaklaşma bildirerek yüklemi tamamlayan ögedir.

Bu öge, yükleme yönelme (-A), bulunma (-DA), uzaklaşma (-DAn) hâli ekleriyle bağlanır. Bu eklerden birini taşımak zorundadır.

- Avrupa yoluna çıktığım günden beri **sebze**ye hasret kalmıştım. (64-19)
- **Kadîm heykellerde** göz boş bırakılırdı... (114-26)
- Selim Nüzhet Beyin ismini **tiyatro âleminde** tanırız. (207-19)
- **Beyaz kumlu sahillerinde** dünyanın en büyük ve en zengin yazlık otelleri yükselir. (280-14)

Bir cümlede birden fazla aynı veya ayrı cinsten yer tamlayıcısı bulunabilir.

- **Memleketimizde, futbol maçlarında,** yabancıların yaptığı her golü halkımız memnuniyetle alkışlar... (242-23)
- Esirler **dağda, tarlada** çalışır... (250-32)
- **Alıştığımız bir köşede, iki siyah bira kadehi karşısında, sâkin sâkin konuşmağa** koyulduk. (27-27)
- **Yeşil yaprakların gölgesinde,** esnemelerin bütün şekillerini birer birer **hatırımdan** geçirdim... (35-13)

Bazı yer tamlayıcıları, kendilerinden önceki yer tamlayıcılarının açıklayıcısıdır.

- **...Hindistan'da, Ganj nehri kenarında,** nîm-mukaddes bir payenin unvanıdır. (29-13)
- **Derme çatma bir kır bahçesinde, genç bir dut ağacının gölgesinde** oturdum. (34-24)
- **Beyazıt meydanında, havuzun minareleri, kubbeleri, çiçekleri ve berrak semayı aksettiren suları karşısında** konuşuyoruz. (129-25)

Yönelme ve uzaklaşma hâli ekli yer tamlayıcıları, isim cümlelerinde az kullanılır. Bulunma hâli ekli yer tamlayıcıları ise her cümlede bulunabilir.

- **Fotoğraf adesesine** zerre kadar itimadım yoktur. (14-5)

- Binaenaleyh itiraf etmeliyiz ki, kış karşısında **bu zayıf hevamdan ve haşerattan** daha kuvvetli değiliz. (83-8)
- Birden **vapurumuzda** acayip bir telâş hâsıl oldu. (172-20)
- **Parlak gözler, kanlı dudaklar, renkli gür saçlar altında** nâmütenâhî ruh harabeleri gizlidir. (131-27)
- Edebiyatımız **bir nevi bilgi ve görüş fıkıralığından** mustarıptır. (218-21)
- Birkaç arkadaşı, **elliye geçkin bir dostumuza** davetli idik. (255-28)

Yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâli ekli tarz, zaman ve miktar zarfları yer tamlayıcısı değildir.

- Zelzele, dün gece İstanbul'u **uykusunun en tatlı yerinde** (zt) oynattı. (98-5)
- **Bir akşam gezintisinde** (zt) bu caddeden geçiyorduk. (72-28)
- Yarım karanlık insanları bir ay geçmeden **çıldırmağa** (zt) bol bol kâfidir. (186-12)

Art arda sıralanan bazı cümlelerde yer tamlayıcıları ortak olabilir.

- Bir koyun... Soğuk almış, nezleli bir koyun, **bir köşede** yatmış, tıpkı hasta bir çocuk gibi, öksürüyor ve arada, sıtmalı bir nefesle soluyarak inliyordu. (294-2)

İsim cinsinden kelime grupları yer tamlayıcısı olabilir.

- Meşhur İngiliz müverrihi Macaulay bir gün odasında tarih-i umumîsini yazmakla meşgul iken, **penceresinin altında** bir arbede olur. (226-21) (belirtili isim tamlaması)
- **Yolumun üzerinde** her sabah tesadüf ettiğim bir dilenci var. (28-22) (belirtili isim tamlaması)
- Senenin on bir ayı yumuşak başlı ve uysal olan at, bahar çayırından ağzına bir tutam ot alınca **hassas, sinirli, ürkek ve tehlikeli bir hayvana** dönüyor. (20-7) (sıfat tamlaması)
- Şimdi artık **bu cesarete** lüzum yok. (243-13) (sıfat tamlaması)

- **Bir sinema önünden** geçiyorum. (235-24) (belirtisiz isim tamlaması)
- Geçenlerde yine bu sütunda, Avrupa lisanlarından Türkçeye nakledilecek eserlerin fikrî inkılâbımızda görmeğe namzet olduğu mühim vazifeye işaretle, **son senelerde yapılan tercümelelerin ehliyet mahsulü olmadığından** şikâyet etmiştik. (92-10) (sıfat-fiil grubu)
- Vapura binerken ilk ihtisaslarıma dair yazdığım satırları okuyan kari o karanlık fikirlerle mutlaka Çekmece hizasına gelmeden **kendimi denize attığıma ve yüze yüze sahile çıktığıma** hükmetmiştir. (53-1) (sıfat-fiil grubu)
- Fırça sanatkârı, tersim edeceği çehre üzerinde uzun müddet hayatın cezr ü meddini tarassut etmek ve onu birçok tahavvüllerinde zaptetmek suretiyle, nihayet **hakiki hüviyetin gizli hatlarını sezmeğe ve görmeğe** muvaffak olur. (14-9) (isim-fiil grubu)
- Hâsılı, insanı düşünmeğe, toplanmağa ve kendinden zevk almağa sevkeden ıslak mevsim, şimdi **hava ve ziyamıza** hâkim bulunuyor. (42-14) (bağlama grubu)
- Müthiş kar fırtınası, **karada ve denizde** insan hayatını birden felce uğrattı... (213-7) (bağlama grubu)
- Bu nadir mahlûkatı, hayvanat bahçesinde hayli müddet **çoluk çocuğa** teşhir ettiler. (75-31) (tekrar grubu)
- Polisler, yine her gün gibi, **ötede beride** ikişer ikişer dolaşarak heyecansız konuşuyorlar ve etrafla zerre kadar meşgul görünmüyorlardı. (287-14) (tekrar grubu)

Cümle tahlillerinde yükleme sorulan “kime, kimde, kimden, neye, nede, neden, nereye, nerede, nereden” soruları bu ögeyi bulmayı kolaylaştırır.

- Dün, bir dostla, Galata’dan Beyoğlu’na çıkmak için **arabaya** bindik. (108-1) (Neye bindik?)
- Sular **borularda** dondu. (217-2) (Nerede dondu?)
- Bu zat, bir zürafa gibi, ilim ağacının ancak üst yapraklarını yiyor, fakat **köklerinden ve alt yapraklarından** hiç haberi yok! (292-13) (Neden haberi yok?)

2.2.2.3. ZARF TÜMLECİ

Cümlede, yükleme zaman, tarz, sebep, miktar, yn, vasıta ve Şart bildirerek tamamlayan ögedir.

- **Yarım saat sonra / istasyona gitmek için** bir otomobil istedim, **on saniye geçmeden** araba kapının önünde idi. (246-17)
- Senelerden beri hasret kaldığı dost sese kavuşan kulağım, **deta mesut ağızların geniş tebessümüyle** gerilmiŐti. (36-24)
- **Grdklerimle** yüzüm **haya ve hicabdan** kızardı. (72-10)
- Kont, **son senelerde / parasız kalınca** mülkünü Musevî cemaatine sattı. (73-2)
- Odamın havasında yüzen genç, mütebessim, kabarık saçlı baŐlarımızın ıŐıklı dairesi ortasında **dost gibi** konuŐtum. (104-4)
- Sanki muharrir, kitabına itimat eden karie bıyık altından **kıs kıs** gülüyor. (195-27)
- **Ressam sana derlerse**, mizahın bile senden bahsetmesi ayıptır. (125-21)
- Zira lm, her uçan tayyarenin etrafında **bir kara kuş gibi / mütemadiyen daireler yaparak** Őikrının bir yanlış hareketini bekler. (209-22)
- **O sırada / vaktim oldukça** Yakup'un *İkdam*'daki küçük odasına giderdim. (268-23)
- Hele bir Şehir içinde, dar bir iş sahasında yaŐayanlar, **günde elli defa** karŐılaŐabilir. (297-9)

İsimler eksiz veya yn, eşitlik, vasıta hâli ve diğer bazı hâl ekleriyle; fiiller de zarf-fiil ekleriyle cümlede zarf görevi yaparlar.

- **Yemek sırasında** Doktor Lakan'a sordum... (68-8)
- **Ancak gece,/ karanlıklar basına**, gizli yollardan Şehre girer... (18-23)
- **Dn sabah / erken** evimden ıktım. (34-24)
- Onun muhayyirlukul kitabı zamanın müterakim zulmetleri ortasında **bu gizli hayatın neşrettiği fosfor aydınlığıyla** yanıp duruyor. (126-29)
- **Bir dostumla** edebiyattan konuşuyorduk. (240-18)
- **Mart başlayalı** kırkını geçmiş nice tanıdıklarım hastalandı. (16-7)

- **Ne girerken, ne de çıkarken** bu muhterem clubman'ler arasında **gözünü çevirip** bana bakan olmadı. (267-19)
- Sanki rakı, **mideye girince**, orada makul iştihalar yerine birtakım delice arzular uyandırıyor. (295-22)

Bir cümlede aynı veya ayrı türden birden fazla zarf bulunabilir. Ayrı cinsten zarfların bir arada bulunduğu bir cümlede, genellikle zaman zarfı diğer zarfların önünde yer alır. Miktar bildiren zarflar ise yüklem hemen yanındadır.

- **Bu cuma günü, / sabahleyin** evimde düşündüm... (25-10)
- **1924 senesinde, / bu cami henüz yapılmaktayken**, Afrikalı işçilerin, bir çekiç ve bir demir kalemlerle, taşa nasıl yontulmuş bir mücevher şeklini verdiklerini görmeğe gitmiştim. (72-3)
- Bunu **öğrenmekten / cidden** memnunum. (92-2)
- **Bu devirde / bozduğu bütün dostlarıyla / gözyaşları dökerek / yeniden** barışır. (207-14)
- Türkler, **pek eski bir tarihte**, Ergenekon isimli sarp dağlarla çevrilmiş bir vadide sıkışıp kalmışlar ve **asırlarca o elem ve ıstırap vadisinde mahsur kaldıktan sonra / nihayet / Börtüçene** isimindeki kurdun bulduğu ve bir demircinin açtığı **menfezden çıkıp** hürriyetlerine kavuşmuşlar. (268-8)
- Fakat nezlelerin bin türlü tahribatı ile şammemin seneden seneye zayıflaması, şimdi dünyanın şiir melihalarından aldığım saadeti **hayli** azaltmıştır. (50-11)

Art arda sıralanan bazı cümlelerde zarf ortak olabilir.

- **Hastalığın sükûn devrelerinde** bu adamın manevî kısımları küçülür, kurur, maddî kısımları ise artar. (206-25)
- ... Efendi, **yılbaşı gecesi**, bilmem hangi barda bir masa tutmuş, masraf etmiş, yemek yemiş, bira içmiş, fakat yine bir türlü eğlenememiş. (200-19)

Zaman, tarz, sebep, vasıta, miktar, yön ve şart bildiren bütün kelime grupları cümlede zarf görevi yapabilir.

- Yakup'un kalemi, bütün gözlerin buluştuğu saha üzerinde **ateşten bir sütun hâlinde** yükseliyordu. (268-21) (belirtisiz isim tamlaması)
- Fakat **halk tarafından anlaşılır bir hâle gelince ve rağbet bulmağa başlayınca** arkadaşları onları fırkalarından tardettiler. (70-20) (bağlama grubu)
- İngiltere'nin en büyük altı doktoru, **geceli gündüzlü** hastanın başucundan ayrılmıyor... (193-3) (tekrar grubu)
- Rahatsızlığı **zaman zaman** teper. (206-24) (tekrar grubu)
- Yanımda giden tabiiyatçı dostum, **zalim bir tebessümle** cevap verdi... (294-14) (edat grubu)
- Halbuki yeni Türk filozofunun lisanı, **fikir etrafında gerilmiş bir dikenli tel gibi**, yaklaşmak isteyen hüsn-i niyeti ürkütüyor!.. (101-18) (edat grubu)
- Amerikankâri giyiniş, **uzaktan uzağa**, pazar gezintisine çıkmış bir amele, bir pehlivan kıyafetini hatırlatıyor. (102-6) (kısaltma grubu)
- ...elektriğin nasıl kesileceğini, münakalâtın nasıl durdurulacağını ve neticede kaldırımın nasıl zaptedileceğini **inanılmaz bir cesaretle / açıktan açığa** yazıyordu. (287-4) (edat grubu, kısaltma grubu)
- İzdivacı aşkın devamı zannetmiş nice safdil çiftler, **üç ay geçmeden** dudaklarda ateşin söndüğünü görmüşler... (19-2) (zarf-fiil grubu)
- **Son senelerde** bütün ağırbaşlı gazetelerimiz, sayfalarında mizaha koca koca sütunlar ayırdılar. (93-10) (sıfat tamlaması)
- **İş'ârâtı tembelliğime daha uygun gelen üçüncü saatin dediğine uyararak, / mutedil bir adımla / iskeleye doğru** yürüdüm. (133-2) (zarf-fiil grubu, edat grubu, edat grubu)
- **Köprü'den Kadıköyü'ne saat sekizi kırk geçe seferini yapan vapurdan kanep komşusu bir zatla / tanışmağa lüzum görmeden**, konuşuyoruz. (201-20) (edat grubu, zarf fiil grubu)
- Nezlenin, başağrılarının hürriyetinden mahrum ettiği bu millet, leş gibi kokan odalar içinde **mahsur olarak** ömrünü geçirir. (242-28) (zarf-fiil grubu)

- Geçenlerde, **bir yağmurlu günde** / **otomobille** Galata'dan geçiyordum. (290-3) (sıfat tamlaması, edat grubu)

Cümle tahlillerinde yükleme sorulan “nasıl, ne zaman, ne ile, kiminle, hangi şartlarda, kim tarafından, niçin, ne kadar, hangi yöne” gibi sorular, zarf ögesini bulmayı kolaylaştırır.

- Köprü saatiyle Kadıköy vapur iskelesi üzerindeki saat arasında **iki dakika** fark vardı. (133-20) (Ne kadar fark vardı?)
- **Son senelerde**, Fransız edebiyatında yeni bir tarz vücut buldu... (96-1) (Ne zaman vücut buldu?)
- **Bir dostumla** konuşuyorduk... (249-1) (Kiminle konuşuyorduk?)
- Bize tanıttirdığı yedi genç şairin isimlerini **kolayca** unutamayacağız. (179-21) (Nasıl unutamayacağız?)

2.2.3. CÜMLE DIŞI UNSURLAR

Cümle dışı unsurlar, fiille ilgili olmayan ve cümleye sadece ilâve edilmiş bir durumda bulunan unsurlardır. Umumiyetle cümlelerin başlarında, sonlarında ve cümleler arasında bulunurlar. Parantez şeklinde cümle içine girdikleri de görülebilir (Ergin, 1985, s.401).

Cümlenin kuruluşuna katılmayan; fakat cümle ögeleri ve cümleler arasında bağlantı kurarak metnin oluşmasını sağlayan ögeler, cümle dışı ögelerdir. Cümle dışı ögeler, cümleler arası metin ögeleridir; bu yüzden, metindeki herhangi bir yükleme ilişkilendirilemezler (Karaağaç, 2011, s.236).

Cümle dışı ögeler, özne, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf gibi yüklem tamamlayıcısı değildirler. Bu ögeler, yüklem tamamlayıcısı olan ögelerin aksine açıklama, pekiştirme vb. işlevlerle cümleye yardım eder ve cümleleri çeşitli anlam ilişkileri çerçevesinde birbirine bağlarlar (Karahan, 2011, s.36).

Aslında “cümle dışı” teriminden kasıt “yargı dışı”lıktır. Zihnimizde oluşturduğumuz yargının bütünlüğüne müdahil davranıp araya unsurlarının

açıklayıcısı herhangi bir biçimbirim (ses, hece, ek, kelime, kelime öbeği, cümle hatta cümleler) getirdiğimizde doğrudan yapısal olarak yükleme bağlanamayacak bir biçimbirim kullanmış oluruz. İşte aslında yargı dışı olan ancak, “cümle dışı unsur” adıyla şöhret bulan cümle ögesi budur (Delice, 2003, s.141).

Ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, bağlama edatları cümle dışı öğelerdir.

Ünlemler:

- **Heyhat!** Dün Kâğıthane deresine aks-i sadâya hâkim, yalnız bozuk fonograf sesleri idi. (25-3)
- **Hayır**, Paris bundan ibaret değil. (60-22)
- **Evet** yalnız onlardan korkarız. (129-22)
- **Eh...** tabî, iki milliyeti olan, yalnız bir tek milliyeti olanı beğenmez. (154-8)

Ünlem grupları:

- **Ey sıhhatin şımarttığı maddî adamlar!** İyiliğin zevklerini tatmak için biraz da hastalığı tecrübe ediniz! (207-17)
- Seni bekliyoruz **ey Timur!** (161-28)

Hitaplar:

- Ayağa kalk **gemici!..** (105-5)
- **Zavallı meslekdaş!** Gazeteciliği başkalarına öğretecek kadar biliyorsan, topal işlerini yürütmek için şu güzel marifetini kendi hesabına da kullansana! (125-6)
- **Efendiler!** İstanbul’a Beşiktaş’a gidecek yolcular... (182-7)

Bağlama edatları:

- **Filhakika** düşen Fransız kadını yalnız fakir, safdil ve tâli’siz olanların sınıfındadır. (62-22)

- **Mamafih** onu tanımış olanların bu dakikada vehmi ve hayali ne olursa olsun, Süleyman Nazif artık yaşayanların dünyasından uzak, yer altı âleminin sâkinleri arasında bulunuyor. (17-21)
- **Halbuki**, mütercime en çok muhtaç olduğumuz bu sırada bizde tercüme işleri hâlâ ya çocuk, ya bunak eğlencesi veyahut tafra-furûşun nümeyiş vasıtası hâindedir. (87-4)
- **Hâsılı**, âlim dahi mahdut ihtisası haricinde bir karacahildir. (107-26)
- **Meğer** o memlekette kadınlar sokağa çıkarken yüzlerini reçel gibi yapışkan siyah bir madde ile sıvarlarmış. (165-23)
- **Fakat** iki otobüs, bir sihirbaz değneği gibi, birden her şeyi değiştiriverdi. (137-21)
- **Binaenaleyh** kış denizinde intihar, yüzde doksan dokuz buçuk ölümdür. (224-26)
- Tilkinin kirpiye karşı silâhı, ne dişi, ne tırnağıdır, **fakat** sadece sidiğidir. (273-26)

Açıklama cümleleri ve ara sözler de cümle dışı ögedir. Açıklama cümlelerine, yazılı anlatımda iki çizgi veya iki virgül arasında, parantez içinde rastlıyoruz. “Ki” bağlama edatı da açıklama cümlelerinin başında yer alabilmektedir.

- Zekâ **-nâr, ayva ve portakal gibi-** geç renk ve rayiha bulan bir sonbahar mahsulüdür. (16-21)
- Lisanlar **-tıpkı ağaçlar gibi-** mevsim mevsim rengini kaybeden ölü yapraklarını dökerler ve tazelerini açarlar. (26-23)
- Bu meyanda bit, tahtakurusu ve pire **-içtimai birer ayıp gibi-** ortadan kaldırılmışlardır. (75-11)
- Şehirlerin inşasında, usulsüzlük yüzünden birçok hatalar yapıldığını **-bazı yüksek kalemlerin şikâyetinden-** öğreniyoruz. (93-4)
- Yalnız tuzlu bir deniz kokusunun dudaklarıma dokunduğunu duyuyorum ve başımda **-kafeste mahpus bir kuş gibi-** bir sesin mütemadiyen döndüğünü işitiyorum. (155-20)
- Hıristiyanların yılbaşı bayramı **-Noel-** yaklaşıyor. (188-12)
- Hikâyeci Peyami Safa Bey, *Cumhuriyet*'in haftalık edebî sayfasında gizli ve açık şahsiyatla dolu, **sözde edebiyata dair**, birtakım makaleler yazıyor. (135-10)

- Eşegin günahı olan inat, **ne gariptir ki**, seciyeli insanın en büyük faziletini teşkil ediyor. (229-5)
- Polisler, **yine her gün gibi**, ötede beride ikişer ikişer dolaşarak heyecansız konuşuyorlar ve etrafla zerre kadar meşgul görünmüyorlardı. (287-14)
- Afrika'da Zulu kabâili arasında aylar geçiren bir seyyah anlatıyor **ki Zulu vahşisi akşamdan son derece ürker**. (211-1)

Cümle dışı ögeler, cümlenin her yerinde, başında, ortasında, sonunda bulunabilir.

- “Bana beş milyona mâloldun, **fakat** beni beş dakika eğlendiremedin!” (95-26)
- Meyhâne mukassî görünür taşradan **ammâ**
Bir başka ferah, başka letâfet var içinde. (41-1)
- **Fakat** bu vesika yalnız tarih yazacak olanların müracaatgâhı olmakla kalmayacaktır. (269-3)
- **O halde** ben kazanmak için yalnız fıstık satmalıyım. (188-5)
- Bu iğrenç iffet-furuşluk tarzını görmek için tâ Himalaya'nın şimaline kadar, gâh yaya, gâh deve, gâh katır ve at sırtında seyahat etmeğe razı olmak, itiraf etmeli **ki** büyük bir zekâ alâmeti değildir. (165-26)
- **Evet**, filozofun hiçbir ziyarı yoktu. (237-15)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CÜMLE ÇEŞİTLERİ

Cümleler; yapılarına, yüklemelerinin türüne, cümle içindeki yerine ve bildirdikleri özelliklerine göre dört ana başlıkta incelenir.

3.1. YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

Yapılarına göre, yani yüklem sayısına göre cümleleri basit ve birleşik cümle olarak ikiye ayıran Karaağaç (2011) basit cümleyi “tek bir var oluşu bildirmek veya bir olma ve yapmayı nitelemek üzere bir araya gelmiş söz ve söz öbekleriyle kurulur” şeklinde tanımlamış, birleşik cümle için de “basit cümle gibi bir var oluşu (isim cümlesi) veya bir olma ve yapmayı (fiil cümlesi) bildirmek için kurulmuş cümlelik bir yapıdır ve birden çok basit cümleyle kurulur” tanımını yapmıştır (s.237-238).

“Tümce Bilgisi” kitabında, yapılarına göre tümce türleri bahsini yalın ve bileşik tümce olarak iki başlık altında ele alan Yörük (1973, s.71-75), bir tek yüklemle kurulan, giderek bağımsız bir tek yargı (düşünce, duygu, istek...) bildiren tümceleri “basit tümce”, yalın tümceye göre içerikçe daha zengin olan tümceleri de “bileşik tümce” olarak isimlendirmiş ve girişik, koşul, sıralı-bağlı, iç içe ve ki’li olmak üzere beş çeşit bileşik tümce incelemiştir.

Leyla Karahan (1991, s.59-60), Türkçede Söz Dizimi adlı kitabının ilk baskısında “Yapısına Göre Cümleler” başlığı altında verdiği cümleleri *basit, birleşik, bağlı ve sıralı* olmak üzere sınıflandırmıştır. Yapısında isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulunan cümleye “*basit cümle*”, ana cümlenin anlamını tamamlayan yardımcı cümle fikrinden hareketle şartlı ve iç içe birleşik cümleleri “*birleşik cümle*”, tek başına yargı bildiren müstakil cümle olma özelliklerinden dolayı ayrı tuttuğu ki bağlacı ve diğer bağlama edatlarıyla kurulan cümlelere “*bağlı cümle*”, tek başına

yargı bildiren cümlelerin bir anlam bütünlüğü içinde sıralanmasıyla ve virgül / noktalı virgül ile bağlanan cümleleri de “*sıralı cümle*” olarak tanımlamıştır.

Ancak Karahan “yapı bakımından cümle sınıflandırmaları üzerine” makalesinde (2000), *cümlenin yargı temeline dayandığı, yargının da vurgu veya ekle sağlanan bir “bitmişlik” ifadesi taşıdığı, bitmişlik ve bitmemişliğin “yan”ı, “yarım”ı olmayacağı* vb. konularda değerlendirme yapmış ve sonuç olarak “cümle ile cümleler topluluğu arasında yapı bakımından bir sınıflandırma söz konusu olamaz” kanaatine varmıştır. Bu kanaatten hareketle aynı isimli kitabının 9. baskısında (2005) yapılarına göre cümle çeşitleri başlığını tamamen çıkarmış ve bu hususiyetleri “cümlelerin bağlanma şekilleri” başlığı altında incelemiştir.

Muharrem Ergin, konuyu bir ana başlık altında incelemeyerek “birleşik cümle” hakkında genel bilgi vererek şöyle özetlemiştir: “Türkçede umumiyetle basit cümleler, yani tek predikatlı müstakil cümleler kullanılır. Türkçenin zengin partisip ve gerundium sistemi Türkçeye en geniş ve karışık ifadeleri sade, müstakil cümleler içinde toplamak imkanı vermektedir. Fakat bu arada az da olsa birleşik cümle de kullanılmaktadır. Birleşik cümle bir asıl cümle ile onun manasını tamamlayan bir veya daha fazla yardımcı cümleden teşekkül eder. Türkçede şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle olmak üzere başlıca iki çeşit birleşik cümle vardır. Bunlara üçüncü bir cümle çeşidi olarak iç içe birleşik cümle’yi de ilave edebiliriz” (Ergin, 1985, s.404)

M. Kaya Bilgegil, Türkçe Dilbilgisi adlı kitabında yapılarına göre cümleleri basit ve birleşik cümle olarak sınıflandırmaktadır. Bilgegil, basit cümleyi hiçbir cümleye bağlı olmaksızın kendi başına tam bir anlam ifade edebilen cümle olarak, birleşik cümleyi ise birden ziyade yüklemi bulunan cümleler olarak tarif eder ve birleşik cümleyi 1) Girişik-bileşik cümleler, 2) Şartlı bileşik cümleler, 3) Sıralı cümleler, 4) Bağlı cümleler, 5) Ki bağlacıyla kurulan cümleler olarak beş bölüme ayırmaktadır. Ayrıca ara cümlecığı ve karmaşık cümle şeklinde iki ayrı cümle tipini de bunlara eklemektedir (Bilgegil, 1984, s.73-98)

Metin Karaörs’ün, “Cümle Bilgisinde İsimlendirme, Sınıflandırma ve Tahlil Metotlarının Birliği” adlı bildirisindeki görüşleri şöyledir:

“Cümlenin tarifinde dilcilerin birleştikleri görülmektedir. Cümlenin hüküm bildiren en büyük kelime grubu olduğu kabul edilmektedir. Cümleyi hepsi başlangıçta 1. Basit (yalın) cümle, 2. Birleşik cümle şeklinde iki kısma ayırmaktadır. Birleşik cümle tarif ve anlayışında farklılıklar vardır. Bu farklılıkların birincisi fiil grubu, sıfat-fiil grubu ve zarf-fiil grubu ile yapılan cümlelerin basit cümle mi yoksa birleşik cümle mi olduğu konusudur. Ergin fiil isimlerine, sıfat-fiil ve zarf-fiillere bağlı olarak yapılan fiil kökenli kelime gruplarını cümlenin bir ögesi olarak değerlendirirken Deny, Banguoğlu, Bilgegil, Gencan, Ediskun ve Hatiboğlu bunlarla yapılan cümleleri birleşik veya girişik cümle olarak değerlendirmektedirler. Fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarının bulunduğu cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmek anlayışı; en az iki tane çekimli fiilden meydana gelip, bir cümlenin diğerini şarta bağlaması (şartlı birleşik cümle), birinin diğerini açıklaması (ki’li birleşik cümle), birinin diğerinin unsuru olması (iç içe birleşik cümle) şeklindeki birleşik cümle kavramına uygun anlayışla karışıklık yaratmaktadır. *Şartlı, ki’li ve iç içe birleşik cümleler*’de en az iki çekimli fiil etrafında toplanmış iki cümle olmakla birlikte bu cümlelerden biri yardımcı, diğeri asıl cümle durumundadır. Bu cümleleri birleşik cümle kabul edip, fiil grubu, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarıyla yapılan cümleleri ise basit cümle kabul etmek gereklidir. Anlaşılmayan diğeri bir konu da sıralı cümle ve bağlı cümle anlayışı olup bu cümle tipini birleşik cümle olarak değerlendirenler vardır. Sıralı ve bağlı cümlelerde cümlelerin noktalama işaretleri veya bağlaçlarla birbirlerine bağlanmaları söz konusudur. Bağlanan cümleler müstakil birer cümle durumundadırlar. Bu cümleleri birleşik cümle kavramı içine almak, *şartlı, ki’li, iç içe birleşik cümleler*’le yapı ve mana karışıklığı meydana getirmektedir. Sıralı ve bağlı cümleleri birleşik cümle değil, müstakil cümlelerin birleşmiş şekilleri olarak değerlendirmek lâzımdır.

Bu görüşlerden ve buraya almadığımız fakat inceleme imkanı bulabildiğimiz konuyla ilgili diğeri çalışmalardan çıkardığımız sonuçları şöyle özetleyebiliriz:

Yapısında isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulduran cümlelerin basit cümle, bir asıl cümle ile onun manasını tamamlayan bir veya birden fazla yardımcı cümleden teşekkül eden cümlelerin birleşik cümle olarak kabul edilmesi hususunda genellikle hemfikir olan uzmanların, birleşik cümlenin sınırları ve dolayısıyla sınıflandırılmaları konusunda farklı görüşlere sahip olduklarını görüyoruz. Fikir

ayrılıkları hangi cümlelerin yardımcı cümle olma değeri taşıyıp taşımadığı noktasında yoğunlaşmıştır.

Bazı araştırmacılar, “birden fazla yüklemi olma” özelliğini birleşik cümle olmak için kâfi görmüşlerdir.

“Yardımcı cümlenin temel cümleye bir görevle bağlanması gerekliliğini” savunanlar; virgül, noktalı virgül ve bağlama edatlarıyla bağlanan cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmemiş, “sıralı cümle”, “bağlı cümle” gibi isimlendirmelerle ayrı bir cümle çeşidi olarak ele almışlardır.

İçinde fiilimsi bulunduran cümlelerin birleşik cümle olarak kabul edilip edilmemesi hususu da derin fikir ayrılıkları doğurmuştur. Cümle olabilmenin “tam hüküm bildirme” şartına bağlı olması fikrinden hareket edenler, fiilimsilerin bu şarta haiz cümleler oluşturmadığını söylemiş ve bu cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmeyip basit cümle saymışlardır. Fiilimsilerin “yarım yargı” oluşturduğu ve “temel cümleye bir görevle bağlandıkları” fikrine sahip olanlar ise bu cümleleri “girişik cümle” olarak isimlendirmiş ve birleşik cümlenin bir çeşidi olarak kabul etmişlerdir. “-sa / -se” şart ekiyle kurulan cümleler üzerindeki fikir ayrılıklarının çıkış noktası da yine bu düşünce olmuştur.

Bütün bu değerlendirmelerden sonra, tek yargı bildiren cümleleri basit cümle, birden fazla yargı bildiren cümleleri de birleşik cümle olarak kabul eden görüşleri benimsedik. Üzerinde farklı görüşler ileri sürülen ve Türkçenin asli birleşik cümlesi olan şartlı birleşik cümleyi de bir birleşik cümle çeşidi olarak ele aldık. İçinde fiilimsi bulunan cümleleri, uzmanlar arasında ortak bir fikir birliği oluşmadığı için basit cümle olarak kabul ettik.

Yüklemin şekil olarak bulunmadığı, düşürüldüğü cümleleri de bu başlık altında ele almayı uygun bulduk. Farklı isimlendirilmelerine ve farklı başlıklarda incelenmelerine rağmen “kesik cümle” üzerinde uzmanların ortak fikirlere sahip olduklarını görüyoruz.

Yapılarına göre cümleleri şu şekilde sınıflandırabiliriz: 1. Basit cümle, 2. Birleşik cümle, A. Şartlı birleşik cümle, B. İç içe birleşik cümle, C. Ki’li birleşik cümle, D. Sıralı birleşik cümle, 3. Kesik cümle.

3.1.1. BASİT CÜMLE

Bir düşünceyi, bir duyguyu veya bir oluş ve kılışı yargı halinde anlatan ve bir tek çekimli fiil ya da ek fiil ile kurulan ve en az bir özne ile bir yüklemden oluşan cümle türü (Korkmaz, 1992, s.20).

Yalın, yalınç vb. terimlerle de karşılanan basit cümle, tek başına bir cümle olma özelliğine sahip bir yüklem ve onu çeşitli anlam ilişkileriyle tamamlayan öğelerden oluşur. Basitliğinin bozulmaması için yapısında isim veya fiil cinsinden tek yüklem bulundurması ve dolayısıyla tek bir yargı bildirmesi esastır.

- Rus sanatkârının o müthiş samimiyetini **severim**. (129-14)
- Heyecanım **çoktu**. (14-4)

Basit cümle, cümlenin kısa olması anlamına gelmez. Yüklem tektir. Ancak yüklem ihtiyacına göre onu çeşitli anlamlarla tamamlamak üzere çok sayıda kelime / kelime grubu bulunabilir.

- Sordum (y)... (209-6)
- –Çıkalım (y)... (94-2)
- (Siz) (ö) Bize (yt) Fransız edebiyatından (yt) bahsettiniz (y). (154-16)
- Said Gültekin ismini (bln) kariler (ö) tanımaz (y). (234-26)

Basit cümleler, fiil cümlesi veya isim cümlesi olabilir.

Basit, fiil cümleleri:

- –Hayat **pahalılaştı**. (63-33)
- Sıhî bir cemiyetin bir propaganda kitabı tesadüfen elime **geçti**. (214-1)
- Paris'e 14 Temmuz bayramının arifesinde **vardım**. (283-27)
- Süleyman Nazif'in mezarı hâlâ **yapılmamış**. (18-5)
- Dün sabah erken evimden **çıktım**. (34-24)

Basit, isim cümleleri:

- Fotoğraf adesesine zerre kadar itimadım **yoktur**. (14-5)
- Harp ve zafer, **kolay bir iş değildir**. (66-5)
- *Akşam* gazetesi **benim ilk mektebidir**. (149-30)
- Bu bayram bilhassa **çocuk bayramıdır**. (188-16)
- Halit Fahri Bey **aziz bir arkadaşımızdır**. (233-1)
- *Ergenekon* **millî ve edebî bir şaheserdir**. (269-8)
- Lido, Venedik'in karşısında **dümdüz, yeşil bir adadır**. (280-14)

Eserdeki basit cümleler genellikle düz kuruluşadır, devrik cümleler çok az kullanılmıştır.

- Bir dostumla edebiyattan **konuşuyorduk**. (240-18)
- Birkaç arkadaş, elliye geçkin bir dostumuza **davetli idik**. (255-28)
- Seni **bekliyoruz** ey Timur! (161-28)
- **Şaştım** doğrusu bu tetkike!.. (215-14)

“Cümlede fiilden yapılmış isim, zarf ve sıfat görevindeki şekillerin bir yargı taşımadığı ve bir zamana bağlı bulunmadığı göz önüne alınırsa, bunlarla kurulan gruplara yan cümle denemez, dolayısıyla bu yapılar birleşik cümle diye gösterilemez” (Zülfikar, 1995) fikrinden hareketle, içinde isim-fiil, zarf-fiil ve sıfat-fiil eki almış kelime ya da kelime grupları bulunan cümleler de basit cümledir.

- Tabiatın bu itibarata fazla **kulak astığı** şüphelidir. (54-3)
- Eğer böyle ise, biz erkekler, zekâmızın tereddisi alacalığında, kadınlar elinde yarınki **esaretimizi düşünüp** şimdiden ağlayalım. (123-9)
- Penceremden bir fırtına semasının birbirine geçen **kırmızı, mor, sarı, siyah bulutlarına bakarak** faciaların en müheyyicini tahayyül edebilirim. (146-5)
- ...**Tibetlilerin dilini öğrenmeğe** mecbur kalmıştı... (165-4)
- Şiir, **hakiki şiir oldukça** büyük kitleler için tahammül-fersâdır. (180-2)

- Gerek hizada, gerek seferde **tayyareciyi saran** hürmet ve muhabbet hiçbir zaman inkıta uğramaz. (209-12)
- Bu kudretin başka suretle istimaline **imkân hâsıl olunca**, mimarî de, eski âlemle beraber dünya yüzünden kalktı. (241-8)
- Dün **yazımı yazarken** bana büyükçe bir zarf getirdiler. (253-1)
- Dodone kâhini **başı dönmeden** ve **midesi bulanmadan** Apollon ilâhı haberdar edemezdi. (258-25)
- **Kâğıtlarınıza gelince** onlar bulundu. (296-21)

3.1.2. BİRLEŞİK CÜMLE

İçinde esas yargının bulunduğu bir temel cümle ile, temel cümleyi anlam ve görev bakımından tamamlayan, fiili çekimli olan ve değişik yapı özelliklerine sahip bulunan bir veya daha fazla yan cümlelerden oluşmuş cümle türü (Korkmaz, 1992, s.26).

Bir cümlenin içinde birden fazla yüklem bulunması, birleşik cümle olmak için yeterlidir. En az iki cümleden meydana gelir. Bu cümlelerden biri temel cümle, diğeri ya da diğeri temel cümleyi çeşitli anlam ilişkileriyle tamamlayan yardımcı cümlelerdir. Şekilce temel cümleye bağlı olan bazı cümleler anlamca bağımsız olabilirler.

Birleşik cümleler, yardımcı cümlenin temel cümleye bağlanma şekillerine göre isimlendirilirler.

Bu özelliklere göre dört çeşit birleşik cümle vardır:

1. Şartlı birleşik cümle
2. İç içe birleşik cümle
3. Ki'li birleşik cümle
4. Sıralı birleşik cümle

3.1.2.1. ŞARTLI BİRLEŞİK CÜMLE

Şartlı birleşik cümleyi Zeynep Korkmaz (1992, s.142) “Yüklemi şart eki (-sa / -se) ile kurulan ve esas cümledeki yargının gerçekleşmesini şarta bağlayan birleşik cümle”, Banguoğlu (2000, s. 549) ise “bir başcümleyle bağımlı yargı niteliğinde şart kiplerinden bir dışcümleden meydana gelen birleşik cümle” olarak tarif etmiştir.

Ergin’e göre birleşik cümle, başlangıçtan beri Türkçede var olup Türkçenin aslı birleşik cümlesidir. Temelini şart kipinin şart ifadesine dayandıran Ergin, *şart kipinin bütün fiil çekimlerinin aksine hüküm bildirmediğini, bitimli bir hareket göstermediğini ve bu yüzden müstakil cümle yapamadığını* söyler (Ergin, 1985,s.405).

Türkçenin asli birleşik cümlesi olan şartlı birleşik cümle, “-sa / -se” şart eki almış olan bir yardımcı cümle ve bu cümle tarafından sebep, zaman ve benzetme anlamlarıyla tamamlanan ve çoklukla sonda bulunan bir temel cümleden oluşur. Temel cümlenin gerçekleşmesini şarta bağladığı durumlarda kendi başına tam bir hüküm bildirmeyip, temel cümlenin yüklemine bildirdiği hükmün kendisi olmadan gerçekleşmeyeceğini ifade eden yardımcı cümle genellikle temel cümlenin zarf tümleci olur. Nadiren özne ve nesne görevinde de kullanılabilir.

Şart cümleleri; şart kipiyle, şart kipinin birleşik çekimleriyle, diğer kiplerin şartlı birleşik çekimleriyle ve isimlere ek fiilin şartı getirilerek yapılır. Bu şekillerle kurulan cümleler temel cümlenin genellikle zarf tümleci olur.

Yardımcı cümlesi, basit çekimli şart kipiyle kurulan birleşik cümleler:

- **Evliler hep vapurda yaşasa** boşanmak kalkardı. (276-23)
- **Fakat boyalar olmasa** bilmem ki göz nasıl boyanırdı? (43-26)
- **Keşke bu karar daha ileriye götürülse** de şehrin bütün otomobillerini ortadan kaldırmaya imkân olsa! (82-9)
- **Dikkat edilse** görülür ki, bu arzu edilmeyen bereket yalnız bir tek sahaya münhasır değildir. (122-14)
- **Bunu biz de tatbik etsek**, ölenlerin ve yaşayanların ruhu ne kadar memnun olur. (177-26)

- **Fındık satsam** tek fındıkçı ben olacağım. (188-2)
- **Erkeğin eli arkadan tutmasa**, bu zoraki deve süvarisi, bir anda baş aşağı tekerlenip toza ve kana bulanır. (210-18)
- **Seyahat uzun sürse**, bu karşılıklı vaziyet belki muarefeye ve dostluğa müncer olur... (298-2)

Yardımcı cümlesi, şart kipinin birleşik çekimleriyle kurulan birleşik cümleler:

- **Öyle olsaydı**, şu kötü Avrupa'ya değil, arzın daha bâkir bir mıntıkasına gitmenin yolunu araştırırdım. (51-26)
- **Yukarıda tarih yazmasaydım**, kari, hiç şüphe yok, bu vak'anın fetih zamanında, buharın keşfinden evvel geçtiğini zannedirdi. (182-25)
- **Burada fındık sürülseydi**, fındıkçı bulunmaz olur muydu? (188-3)
- **Eğer mantık denilen şey mevcut olsaydı**, insanların kış mevsiminde daha merhametli, daha faziletli, daha hayır yapmağa mütemayil olmaları lâzım gelirdi. (201-9)

Yardımcı cümlesi, şart birleşik kipiyle kurulan cümleler:

- **Dalga geçiren esrarkeşin gözü ne görürse**, kırk derece hararetle yanan adamın muhaddeb gözü de onu görür. (48-13)
- Pasaportumu kaybetmişler. **Bulunmazsa** acaba ne olabilir? (55-25)
- **Mamafih böyle gider de mizahçı nihayet mizahı öldürmeğe muvaffak olursa**, bizim için gülmek hassasını kaybetmek tehlikesi var. (93-20)
- **Gazeteciliği başkalarına öğretecek kadar biliyorsan**, topal işlerini yürütmek için şu güzel marifetini kendi hesabına da kullansana! (125-6)
- **Hasımlar ne kadar çok olursa**, yazanın şerefi o nisbetle büyüktür. (150-23)
- **İlk insanlar nasıl bunlarla hasbihal ettilerse**, yirminci asrın şairi de bugün öyle yapıyor. (210-25)

Yardımcı cümlesi, isimlere ek fiilin şartı getirilerek kurulan birleşik cümleler:

- **İktisadı okuyunuz, tarihi okuyunuz ve şayet kitaba hiç itimadınız yoksa**, yarım saat bahçenizin ağaçlarını baltaladıktan sonra bizzat kendi kollarınızın acıdan sızlayacak olan adalelerinize sorunuz... (94-17)
- **Çalışmağa, çabalamağa, yorulmağa, öğrenmeğe bağlı ne varsa**, bunlar ruh cevherinin cilâsını söndüren bir leke addedildi. (122-20)
- **Resimden bahsetmek için dediğin gibi ilim, fen, felsefe ve tarih lâzımsa**, a mektep kaçkını! O halde bu işten sana ne! (125-19)
- **Valizlerin güzel değilse** zahmet edip seyahate çıkma, değmez. (276-26)

Eserimizde bu cümlelerin olumlu, olumsuz ve düz (kurallı) şekilleri bolca kullanılmış, devrik şekli hiç kullanılmamıştır.

- **Kör doğmuş bir adama, bir mucizeyle görmek kabiliyetini iade etmek kabil olsa** bunun, başlangıçta, göreceği eşya hakkındaki malumatı hatalıdır. (123-14)
- **Memleket için, dâhi bir müellif ile birkaç iyi mütercim arasında intihap yapmak icap etse**, ben, bilâ-tereddüt tercihim mütercimlere veririm. (86-20)
- **Arada deniz olmasa**, hiç şüphe yok ki, Yunanistan'ın, İtalya'nın, Fransa'nın ve İspanya'nın bütün cenup kısımları, Avrupa'nın iklim hududu haricinde kalırdı. (54-6)

Yardımcı cümle genellikle temel cümlelerin sebep, zaman ve benzetme anlamlarıyla zarf tümleci olur. Nadiren özne ve nesne görevinde de kullanılabilir. Eserimizde, özne ve nesne görevinde kullanıldığı örneklere rastlanmamıştır.

- **Bu hâl devam ederse** (zt) bir sene, iki sene sonra ne olacak? (130-14)
- **Böyle giderse** (zt) Fenerbahçe kumsalı Florya'yı bile yakın bir zamanda unutturacaktır. (137-3)

- **Yalnız elektriğin zamanımızda vücuda getirdiği hârikulâdelikleri düşünürsek,** eski insan ile yeni insanın maişet çerçeveleri arasındaki fark hakkında bir fikir edinebiliriz. (240-26)

Birden fazla şart cümlesi arka arkaya gelebilir.

- **Valizler adi mukavvadan veyahut fiberden ise, / bilhassa Paris veya Londra işi değilse hâlin harap, istediğin yapılmaz, çağırdığın gelmez...** (277-3)
- **Size tavşan desem, / deve desem, darılmazsınız, fakat köpek!** (44-13)

“-sa / -se” şart eki cümlede çeşitli anlam ilgileri kurar.

Kesinlik anlamı kazandırır.

- Bu itibarla şairin kırığı, **olsa olsa** kolay süt, ekmek, peynir ve bal temin eden bir çiftlik olabilir. (22-10)
- Viski, **olsa olsa** ancak tuzlu bademle içilebilir. (296-5)

Kararlılık anlamı kazandırır.

- Yarın mahkemenin hükmü **ne olacaksa olsun**, efkârı umumiye denilen göze görünmez büyük kuvvetin pençesi şimdiden zavallı genç kızın yakasına yapıştı... (272-14)

Şart cümlelerinde, şart anlamlı şart cümlesinin bildirdiği hüküm olmadan temel cümlenin bildirdiği hüküm gerçekleşmezken, “bile, da / de” kuvvetlendirme edatlarıyla birlikte kullanılan şart cümlelerinde, şart cümlesinin ifade ettiği hüküm gerçekleşmese bile temel cümlenin bildirdiği hüküm gerçekleşir. Bu edatlar şartı bozarak şarta rağmen gibi bir anlamla temel yüklemi kuvvetlendirirler. Eserimizde bu şekil cümleler, bazen “bile” edatıyla birlikte, bazen “da / de” bağlama edatıyla yapılmıştır.

- **Böyle bir selâhiyetim olsaydı bile onu bir masalı hırpalamak için kullanmazdım.** (181-9)
- Kari merak etmesin, dostum okumaz, **okusa da aldırılmaz.** (204-22)

“-sa / -se” şart eki, başka bir cümleye bağlanmayacak şekilde, cümle sonunda kullanıldığı zaman cümleye dilek-istek anlamı katar ve bağımsız cümle kurar. Bu cümleler birleşik cümle sayılmaz. Eserimizde bu tür cümleler genellikle, “keşke” ve “ya” edatları ile birlikte kullanılmıştır.

“keşke” anlamı, bazen bu edatla bazen bu edat olmadan sağlanır.

- Keşke benim yaşıma gelen insan, böcekleri kışın uyutan baygınlığa benzer derin bir uyku içinde baharı görmeden **geçirebilseydi!** (86-6)

“ya” edatıyla kurulanlar, soruya hazırlık anlamı verir. Cümlenin devamında bir soru sorulacakmış hissini verir.

- Ya dorudan doğruya veyahut tercüme suretiyle Avrupaî harsın temel taşlarını teşkil eden kitaplardan, keyfiyeti kemiyetine galip bir kütüphane vücuda getirmek istenirse... (156-8)

Ses uyumu sonucu “-sa / -se” şeklinde karşımıza çıkan ve karşılaştırma ifade eden bağlama edatı “ise”, şart ekiyle karıştırılmamalıdır. Bu cümleler şart bildirmez. Bazıları kalıplaşmış ifadelerdir.

- Eğer böyle **ise**, biz erkekler, zekâmızın tereddisi alacalığında, kadınlar elinde yarınki esaretimizi düşünüp şimdiden ağlayalım. (123-9)
- Herkes uykuda dinlenir, **bense** dinlenmek için uykunun bitmesini bekliyorum. (258-8)

3.1.2.2. İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE

İç içe birleşik cümle bahsine Banguoğlu (2000) ve Bilgegil (1984) değinmemiştir. M. Ergin (1985, s.406), bu cümle yapısını şöyle tarif etmiştir: “*Bir cümlelerin başka bir cümlelerin içine girmesi ile meydana gelen birleşik cümledir. Bu birleşik cümlede bir cümle başka bir cümlelerin bir unsuru veya cümle içinde bir isim unsuru durumunda bulunur...*” Karaağaç (2011, s.239) ise bu cümleyi şöyle tarif etmiştir: “*Bir cümlelerin herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içinde yer aldığı cümledir. Yardımcı cümle, ana cümlelerin bir ögesi veya o ögenin bir parçasıdır. Bu yapıda ana cümlelerin yüklemi, genellikle, ‘demek, zannetmek, sanmak, bilmek, görmek, görünmek, farzetmek, düşünmek’ fiillerinin çekimli şeklidir.*” Ana cümle sonda bulunur.

Yukarıdaki tariflerden anlaşıldığı üzere bir cümlelerin herhangi bir görevle başka bir cümlelerin içinde kullanıldığı birleşik cümle yapısına iç içe birleşik cümle diyoruz. İç cümle yardımcı cümle görevindedir. Genellikle alıntı bir cümlelerin başkasına aktarılmasında kullanılır. İç cümle temel cümlelerin çoğunlukla nesnesi olur. Ancak özne, yer tamlayıcısı ve zarf olarak kullanıldığı örnekler de vardır.

İç cümle temel cümleye değişik şekillerde bağlanır:

İç cümle, araya herhangi bir unsur almadan cümleye doğrudan bağlanır. Temel cümle, sadece yüklemden oluşur. Yüklem olarak da en çok “de-” fiili olmak üzere “bil-, san-, zannet-, gel-” fiilleri kullanılır. Bu şekilde, iç cümle temel cümlelerin nesnesi olur. Zarf olarak kullanıldığı örnekler de vardır.

- Aklım “**olamaz**” (bsn) dedi... (184-15)
- “**Muzika için mi?**” (bsn) dedim. (184-16)
- Kari “**İnsan dostu için bunu nasıl yazar?**” (bsn) diyebilir. (204-22)
- **Tabancayı icat eden erkek zekâsıdır** (bsn), demiştik... (216-22)
- **Cisimlerin mahiyeti isimlere bağlıdır** (bsn) zannederiz... (234-1)
- Kapıdan öteye daha on adım atmadan, dostumuz birdenbire bir tehlike sezmiş gibi durdu: “**Gidip pardesümü alayım**” (bsn) dedi. (256-3)

Bazı iç cümleler, son çekim edatlarından birini alıp edat grubu yaparak temel cümleye bağlanırlar. Bu şekilde, iç cümle temel cümlenin zarf tümleci olur.

- İhtiyar Sophocle aşkı kast ile: **“Genç değilim, zâlim efendimin artık zulmünden kurtuldum!..”** diye (zt) sevinirmiş. (132-6)
- ...**“Bunu pekâlâ daha evvel haber verebilirdin be adam!”** diye (zt) bağırdı. (182-12)
- **“Güneş... güneş”** diye (zt) inliyordu. (186-15)
- Bu muhtaç olduğum seyahati bana yaptırmak için tahteşsuurum, tembel ve ahmak şuurumu, **topal merkebi yürütür gibi** (zt), sopa ile tekme ile harekete getirmişti. (53-13)
- Fransızlardan başka burada herkes, **mülkün hakiki sahibi imiş gibi**(zt), tuhaf bir şımarıklıkla dolaşiyor. (60-12)

Bazı iç cümleler, son çekim edatlarıyla birlikte bir zarf-fiile bağlanıp zarf-fiil grubu oluşturarak temel cümleye bağlanırlar. Bu şekilde, iç cümle temel cümlenin zarf tümleci olur.

Eserimizde bu maddeyle ilgili örneğe rastlamadık.

Bazı iç cümleler, isim cinsinden bir kelime grubu yapıp bir isim unsuru olarak temel cümleye bağlanırlar. İsim unsurunun özelliğine göre temel cümlenin çeşitli unsurları olabilirler.

- ...**“Allah şifalar etsin”** demek (bsn), itiraf ediniz ki, söylenecek sözlerin en hafifi idi. (153-3) (isim-fiil grubu)
- Muharrir taslağı bütün değersizliğine rağmen **“Türküm”** dedikçe (zt), Teşkilât-ı Esasiye kanunu ona bu sıfatı vermekte tereddüt etmeyecektir. (157-27) (zarf-fiil grubu)

İç cümlenin sonunda kullanılan temel cümlenin yüklemi, özellikle karşılıklı konuşmalarda, arada kullanılarak sıralı cümle oluşturan iki üç cümlenin arasında yer alır. Bu şekilde yüklem, kendisine bağlı unsurların sonunda olmadığı için bu cümleler devrik olur.

- –Çok şükür, der, suda bir şeyim kalmadı. Kaybolmuş bir şeyim yok! (237-13)

Bazen bir iç içe birleşik cümle, başka bir cümlenin iç cümlesi olarak kullanılır.

Eserimizde bununla ilgili örneğe rastlamadık.

İç cümle yapısına göre basit olabileceği gibi birleşik cümle de olabilir.

- Eğer kadınla erkek arasında bulduğunuz rüçhan farkları bunlardan ibaretse, iddialarınız şairane binaenaleyh hayalîdir derim... (215-23)
- –Bulamadım, sakın başka yolcularımkine karışmış olmasın? Bir de böyle arayayım, dedi. (55-11)
- –Refikam hakkınızda sitayişte bulunuyor, bizim gibi yemek yiyor, diyor. (175-20)

İç cümleler temel cümleye bağlandıkları unsurların özelliklerine göre temel cümlenin daha çok nesnesi, bazen de öznesi, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olur.

- Dağlı çobanlar “Size prenslerimizi gösterelim” (bsn) dediler... (44-19)
- “Söz gümüş ise sükût altındır” (bsn) derler. (267-3)
- Zamanımızda mimarî kalmamıştır (bsn), derler. (299-19)
- Türkçede “Allah nazardan saklasın” sözü (ö), göz hakkında telakkimizin kadîm âlemdekinden hiç farklı olmadığını göstermeye kâfidir. (115-3)
- “Yaşamak, el, ayak, ağız ve burunla yaşamak, çabuk yaşamak, kuvvetle yaşamak” (ö) son on, on beş seneden beri, umumî hayatın düsturudur. (194-18)

3.1.2.3. Kİ'Lİ BİRLEŞİK CÜMLE

“ki veya kim bağlacı ile kurulan birleşik cümle türü. Esas cümle ile bunu izleyen yardımcı cümle Farsçadan alınan ki bağlacı veya bağlama görevindeki kim zamiri ile birbirine bağlanmaktadır. Kim bağlama zamiri genellikle tarihi devir metinlerinde yer alır” (Korkmaz, 1992, s.103). Belli bir dönemde kullanılmış olan “kim” zamirinin bugünkü kullanım şekli “ki”dir.

İki yargıyı birbirine bağlama fonksiyonuyla ve şekilce birbirine benzeyen bu edatlar zaman içinde birbiriyle karıştırılmış, kazandırdığı anlam çeşitliliği ve zenginliği sayesinde kullanım alanı genişlemiş ve neticede yabancı menşeli edatın tesiriyle çok zaman Türkçenin “esas unsurun sonda olması” prensibine aykırı olarak asıl unsurun önce, yardımcı unsurun sonra geldiği birleşik cümleler yapmıştır. Bazı ki’li birleşik cümlelerde ise bu prensibe uygun olarak; yardımcı cümle başta, temel cümle sondadır.

“Türkçe Dilbilgisi” kitabında, bağlaçlarla kurulan cümleleri birleşik cümlelerin bir çeşidi olarak inceleyen Bilgegil (1984, s.94), ki bağlacı ile kurulan cümleleri *ikinci derecedeki unsurun asıl unsurdan önce gelmesi kanununa istisna teşkil etmesinden* dolayı -yine bir birleşik cümle çeşidi olarak- “ki bağlacıyla kurulan cümleler” adıyla ayrı bir başlık altında ele almıştır.

Ergin (1985), ki’li birleşik cümleleri ki’den önce gelen unsurun isim veya fiil olmasına göre incelemiştir. “ki’den önceki unsur fiilse ki asıl cümle ile yardımcı cümlelerin tam arasında bulunur. Bu birleşik cümlede asıl cümle ki’den önce, yardımcı cümle ki’den sonra gelir. Tabii, bu sıra Türkçeye yabancı ve aykırıdır... ki’den önceki unsur isimse ki yardımcı cümleyi asıl cümleye, asıl cümlelerin predikatına değil de asıl cümlelerin bir isim unsuruna bağlanmış olur. Böylece yardımcı cümle asıl cümlelerin değil, asıl cümlelerin bir unsurunun tamamlayıcısı durumunda bulunur. Yeri ise asıl cümlelerin içinde, tamamladığı ismin sonundadır. Asıl cümlelerin predikatı yardımcı cümleden daha sonra gelir. Böylece yardımcı cümle asıl cümlelerin arasına bir parantez cümlesi olarak girmiş bulunur. Bu tip birleşik cümlede yardımcı cümlelerin asıl unsuru asıl cümlelerin predikatı olmayıp ki’den önce gelen isim unsuru olduğu için unsur sırası tabii yine Türkçeye aykırıdır” (s.405-406).

Özetle; ki’li birleşik cümle; iki cümlenin “ki” bağlama edatı veya “kim” bağlama zamiri kullanılarak birbirine bağlanmasıyla kurulan birleşik cümledir. Yabancı asıllı olan bu birleşik cümlede biri temel diğeri yardımcı olmak üzere iki cümle vardır. Genellikle temel cümle önce yardımcı cümle sonra gelir. Temel cümle ile arasında açıklama, sıralama, karşılaştırma, sebep, sonuç, amaç gibi anlamlar çerçevesinde ilişkiler kuran yardımcı cümle nesne, yer tamlayıcısı ve zarf tümleci olarak görev yapar. Bu özelliklerinin doğru değerlendirilebilmesi için bu cümlelerin, ki’yi çıkarıp uygun ekleme / çıkarmalarla Türkçe cümle yapısına uygun hâle getirilerek incelenmesi gerekir.

- Sonradan öğrendik (tc) / ki / , Mısırlılar, bilmem ne sebepten dolayı bu muhterem kuşları arsenikli yemlerle öldürüyorlarmış (yc). (36-19)

Mısırlıların, bilmem ne sebepten dolayı bu muhterem kuşları arsenikli yemlerle öldürdüklerini sonradan öğrendik.

- Binaenaleyh itiraf etmeliyiz (tc) / ki / , kış karşısında bu zayıf hevamdan ve haşerattan daha kuvvetli değiliz (yc). (83-8)

Kış karşısında bu zayıf hevamdan ve haşerattan daha kuvvetli olmadığımızı itiraf etmeliyiz.

- Bilmeli (tc) / ki / , her şey çalınamaz (yc). (134-27)

Her şeyin çalınamayacağını bilmeli.

İncelediğimiz eserde kullanılan ki’li birleşik cümlelerde; yardımcı cümle, temel cümlenin nesnesi, yer tamlayıcısı, öznesi ve zarf tümleci olarak kullanılmıştır.

- Herkes bilir ki **uyanık rüyaların kuvveti bilhassa çocuklarda büyüktür.** (139-13)

Uyanık rüyaların kuvvetinin bilhassa çocuklarda olan büyüklüğünü (n) herkes bilir.

- Bu suretle öğrendim ki, **eski yazımızın, yazılırken temâşâsı bir Avrupalı seyirci kitlesini maymunlardan bile daha fazla eğlendiriyor.** (178-11)

Eski yazımızın, yazılırken temâşâsının bir Avrupalı seyirci kitlesini maymunlardan bile daha fazla eğlendirdiğini (n) bu suretle öğrendim.

- Bilirim ki **başınızda birçok belâlar var.** (189-20)

Başınızda birçok belâların olduğunu (n) bilirim.

- Memnuniyetle öğreniyoruz ki, **Yakup Kadri yazmakta olduğu bir piyesin son sahnelerini bitirmekle meşguldür.** (193-16)

Yakup Kadri'nin yazmakta olduğu bir piyesin son sahnelerini bitirmekle meşgul olduğunu (n) memnuniyetle haber alıyoruz.

- İşte bu adamı taklide başladığı günden itibaren ki **Şarlo, Şarlo olmuştur.** (226-12)

Şarlo'nun Şarlo olması (ö) bu adamı taklide başladığı günden itibaren.

- Zannediyoruz ki, **bir eserin milletler arasında tanılması yalnız o eserin kıymetine tâbi bir hadise değildir.** (251-26)

Bir eserin milletler arsında tanılmasının yalnız o eserin kıymetine tâbi bir hadise olmadığını (n) zannediyoruz.

- Şunu da ilâve etmek lâzımdır ki, **Fransız muharririnin bize bu kadar şayân-ı hayret görünen kazancı İngiliz muharririnkine nazaran yüzde on bile değildir.** (266-26)

Fransız muharririnin bize bu kadar şayân-ı hayret görünen kazancının İngiliz muharririnininkine nazaran yüzde on bile olmadığını (n) ilâve etmek lâzımdır.

- Afrika’da Zulu kabâili arasında aylar geçiren bir seyyah anlatıyor ki, **Zulu vahşisi akşamdan son derece ürker.** (211-1)

Zulu vahşisinin akşamdan son derece ürktüğünü (n) Afrika’da Zulu kabâili arasında aylar geçiren bir seyyah anlatıyor.

- Hiç şüphe yok ki, **arşlan bile bu bir kahve damlası kadar küçük hayvandan daha fazla cesur değildir.** (37-22)

Arşlanın bile bu bir kahve damlası kadar küçük hayvandan daha fazla cesur olmadığına (yt) hiç şüphe yok.

- Fakat şükretmeli ki, **mizahçılarımızın tuhaflık hüneri o kadar fazla değil!** (93-11)

Mizahçılarımızın tuhaflık hünerinin o kadar fazla olmadığı için (zt) şükretmeliyiz.

- **Aşk, nadir bir hadise olmaktan çıktığı içindir** ki, zamanımızda artık Fuzulî veya Petrarka gibi dehalar yetişmiyor. (257-4)

Aşk, nadir bir hadise olmaktan çıktığı için (zt) zamanımızda artık Fuzulî veya Petrarka gibi dehalar yetişmiyor.

- Fakat ne garip ki, **aklın sesini işittirmeğe başladığı “kırkıncı” yaş, ekseriyetle şiir musluğunun da tıkandığı yaştır.** (180-31)

Aklın sesini işittirmeğe başladığı “kırkıncı” yaşın ekseriyetle şiir musluğunun da tıkandığı yaş olması (ö) ne gariptir.

- Ne gariptir ki, **bestekârlar iyi şiirler üzerinde çalışmıyor.** (197-27)
Bestekârların iyi şiirler üzerinde çalışmaması (ö) ne gariptir.

- Fakat çok geçmeden anlaşıldı ki, **o delilerin her biri kendi sahasında bir nebî idi.** (262-18)

O delilerin her birinin kendi sahasında bir nebî olduğu (ö) çok geçmeden anlaşıldı.

- ...bir Türkçe hatasıdır ki, **meşhur bir edibenin imzasını taşıyan bir mektupta bu hata pek çirkin sırtıyor.** (216-26)

Meşhur bir edibenin imzasını taşıyan bir mektupta pek çirkin sırtan bu hata (ö) bir Türkçe hatasıdır.

Ki'nin açıklayıcı görevi:

Ki edatı, bazı cümlelerde kendisinden önceki kısmın açıklayıcısıdır. Bu cümlelerde ki'den sonraki bölüm, temel cümlenin bir unsurunun niteme sıfatı ya da niteleme sıfatlarından biri olur.

- Birini tanırım ki, **hiçbir şeye hayret etmez.** (118-19)

Hiçbir şeye hayret etmeyen birini tanırım.

- Bunlar çirkin diye yıkıldı, fakat yerine öyle bir bahçe yapıldı ki, **eski çirkinliğe rahmet okutuyor.** (197-1)

Bunlar çirkin diye yıkıldı, fakat yerine eski çirkinliğe rahmet okutan bir bahçe yapıldı.

- İki insan vardır ki, **bunların yenilik ve asrîlik iddiaları tamamiyle gülünçtür...** (210-1)

Yenilik ve asrîlik iddiaları tamamiyle gülünç olan iki insan vardır.

- Bir genç hanım tanıyorum ki, **hakiki tipini bütün gayretlerime rağmen senelerce anlamağa muvaffak olamadım.** (257-14)

Hakiki tipini bitin gayretlerime rağmen senelerce anlamağa muvaffak olamadığım bir genç hanım tanıyorum.

Ki'nin kuvvetlendirme görevi:

Ki edatı, özne durumundaki şahıs zamirini kuvvetlendirmiştir.

- **Ben ki** fena bir roman kariyim. (181-4)

Cümle sonunda kullanılan “ki” edatı kesik cümle yapar. Bu cümlelerde “ki” edatından sonra bir cümlenin geleceği hissi uyansa da aslında başka bir cümleye ihtiyaç duyulmayacak şekilde anlam kuvvetlendirilmiştir. Bu cümleler birleşik cümle değildir. Eserimizde bununla ilgili örnek çok azdır.

- Baharın hastalıkları saymakla tükenmez **ki...** (16-8)
- Saymakla tükenmez **ki.** (68-16)

Eski Türkçede şüphe bildiren “erki” edatının günümüzdeki şekli olan “ki” edatıyla kurulan cümlelere eserimizde rastlamadık.

Ki bağlacı bazı kelimelerle birleşerek kalıplaşmıştır. Cümle başı edatı fonksiyonunda olan bu yapılar birleşik cümle yapmazlar.

- **Halbuki** her fikir otağından, topal ve yaralı bir hayvan gibi, sopa ile, taşla, tekme ile uzaklaştırılan münekkit, hakikatte, insan zekâsının en müessir hâdimlerinden biridir. (22-23)
- Fakat **ne yazık ki**, Gültekin'i ancak birkaç bahtiyar dostu dinleyebiliyor. (235-20)

- **Halbuki** yazın, deniz kenarında bir insanı diğer bir insandan, yalnız yaş, cins ve teşekkül farkları ayırır.
- **Demek ki**, az çok rağbeti olan bir muharririn kafası dokuz inek sahibi bir mandıra gibi bir şeydir. (274-9)
- **Mademki** şimdilik bir heykeltıraşınız olmadığına kanisiniz, böyle bir ehliyetli adamın yetiştiğine kani olacağınız günü bekleyerek şimdilik şöyle hareket etmeliydiniz. (293-16)

3.1.2.4. SIRALI BİRLEŞİK CÜMLE

Yalnız başlarına kullanıldıklarında da birer anlam taşıyan hükümlü cümlelerin yan yana gelmesiyle, noktalı virgül veya bağlaçlarla birbirine bağlanarak kurulan birleşik cümle (Korkmaz, 1992, s.134).

Banguoğlu (2007, s.549-554) sıralı cümleleri “tümleme birleşik cümle” başlığı altında “bağlam cümlesi” adıyla, “çeşitli anlam ilişkileri olan iki yargının bir bağlamla birleşerek meydana getirdikleri cümle” olarak tarif etmiştir.

Yörük (1973, s.82) sıralı cümleleri “sıralı-bağlı tümce” başlığı altında “birden çok bağımsız tümcenin yan yana sıralanmasıyla ve birbirlerine virgül, noktalı virgül, açıklama noktası ya da bağlaçlarla bağlanmasıyla oluşan tümce” olarak tarif etmiştir.

Bu cümleleri birleşik cümle çeşidi olarak inceleyen Bilgegil (1984) *aynı unsur veya anlam ilgisinin ortak veya farklı görevle birden ziyade cümlede ardarda yer almasıyla oluşan cümleler* “sıralı cümle” demiş, virgül ve noktalı virgül ile bağlanan örnekler vermiştir (s.88-90). *Aralarındaki ilgi bağlaçlar, -nadiren de-bağlaç görevindeki fülimsilerle sağlanan sıralı cümlelere*, “bağlı cümleler” (s.90) diyerek bu cümleleri de birleşik cümlelerin bir başka türü olarak ele almıştır.

Karahan (1997), “Türkçede Söz Dizimi” adlı kitabında -M.Kaya Bilgegil’de olduğu gibi- bağlama edatıyla bağlanan cümleleri “bağlı cümle” (s.64), virgül ve noktalı virgül ile bağlanan cümleleri de “sıralı cümle” (s.66) olarak adlandırmıştır. Ancak Karahan, -Bilgegil’den ayrı olarak- bu cümleleri birleşik cümle olarak kabul etmemiştir.

Ergin (1985), “birleşik cümle” bahsinde (s.404) sıralı cümlelerden bahsetmemiştir. Ancak “bir yerde kaç fiil, kaç predikat varsa o kadar cümle vardır” (s.399) ifadesi bu görüşe uzak durmadığını gösterir.

Sıralı birleşik cümle; birden fazla cümlenin bir anlam ilişkisiyle virgül, noktalı virgül veya bağlama edatlarıyla birbirine bağlandığı cümlelerdir. Bu cümlelerin her biri temel cümle durumunda olup biri diğerinin herhangi bir unsuru olarak görev almaz. Unsurlarının kullanım şekillerine göre üç çeşit sıralı birleşik cümle vardır: a. Bağımlı sıralı birleşik cümle, b. Bağımsız sıralı birleşik cümle, c. Karma sıralı birleşik cümle.

3.1.2.4.1. Bağımlı Sıralı Birleşik Cümle

Yalnız başlarına kullanıldıklarında da bir hüküm veya dilek bildiren, fakat yüklemeleri, özneleri, nesnelere, yer tamlayıcıları veya zarf tümleçleri ortak olan, anlamca birbirine bağımlı cümlelerdir. Cümlenin ögesi durumundaki bir kelime / kelime grubu, söyleyiş ve yazıda tasarruf etmek ve anlatımın sıkıcı olmasını engellemek için kendisinden sonraki cümle veya cümlelerde tekrar edilmeyerek ortak kullanılır.

Yüklemi ortak kullanılan bağımlı sıralı cümleler:

- Bazılarının bronşiti, bazılarının romatizması **azmış**. (16-7)
- Hapishanelerimiz yabancı mücrimlerle, hastahanelerimiz yabancı hastalarla, mekteplerimiz yabancı talebe ile, akademilerimiz, enstitülerimiz yabancı âlim ve sanatkârlarla **doludur**. (68-20)
- ...yemek pişiren, evi süpüren, çamaşır yıkayan, tahta silen, çocuk gezdiren ve nihayet hanımını memnun edemeyince kırbaç altında inim inim inleyen, bu hakikaten medenî memlekette **erkektir**. (100-9)
- Meğer dünkü kibar araba, mesirelerin ziyneti, alayların haşmeti, şimdi şehir caddelerinin acınacak bir maskarası **olmuştu**. (108-9)

- Seyahatinin daha ilk merhalesinde, mecnunâne teşebbüsünün suya düştüğünü, şimdi Marsilya'da bir Ermeni aşçı yanında çıraklık yapmakta olduğunu **söylediler.** (140-13)
- Belki kıymetsiz bir kahve garsonu, belki tembel bir banka kâtibi, belki bir serseri, belki bir hiç **olacaktı.** (226-3)

Yüklemleri birleşik fiil olan bazı ortak yüklemli cümlelerin, yüklemelerinin sadece yardımcı fiili ortak kullanılmıştır.

- Artık geceleri, ikide bir, bir iğne ucuyla uyanamaz ve zamanın seyrinden haberdar olamaz **olmuştum.** (75-18)

Öznesi ortak kullanılan bağımlı sıralı cümleler:

- **Leylek**, yaz mevsiminin kuşu değil, bizzat yazdır. (36-27)
- **...Paris'in birçok aileleri** artık çıkamıyor, gezemiyor, eğlenemiyor ve kendi aralarında toplanmağa mecbur kalıyor. (64-1)
- **Semanın elleri** kapıları gürültüyle açıyor ve bizi korkutmak için perdeleri oynatıyor. (105-11)
- **Bu çocuk**, sinemalara devam ede ede, beyaz perdenin sihrine kapılmış ve kendi ruhunda da bir sinema sanatkarı istidadının kımıldandığını hissettiğini zannetmişti. (139-21)
- **... Efendi**, yılbaşı gecesi, bilmem hangi barda bir masa tutmuş, masraf etmiş, yemek yemiş, bira içmiş, fakat yine bir türlü eğlenememiş. (200-19)
- **Hücum ve müdafaa tertibatı** onunla yürür, onunla durur. (273-22)
- **Humanité gazetesi**, sayfalarını büyük puntolarla donatıyor, yoldaşların merhun saatte nasıl toplanıp nasıl hareket edeceğini, burjuva şehrinin nasıl kolu kanadı bağlanacağını, elektriğin nasıl kesileceğini, münakalâtın nasıl durdurulacağını ve neticede kaldırımın nasıl zaptedileceğini inanılmaz bir cesaretle açıktan açığa yazıyordu. (287-2)

Bazı sıralı birleşik cümlelerde, ortak olan özne sıralı cümlelerin hiçbirinde şekil olarak bulunmaz. Ortak özne, cümlelerin hiçbirinde anılmayan bir gizli öznedir.

- (biz) Telşla çantalarımızı indirdik, kış paltolarımızı çıkardık ve yakalarımızı kaldırıp çenelerimiz titreyerek hasta horozlar gibi birer köşeye büzüldük. (57-18)
- (biz) Durduk ve listeye göz gezdirdik. (65-6)
- (biz) Evden dışarı çıkmayalım veyahut kırlara, تنها kırlara gidelim. (94-4)
- (sen) “Bana beş milyona mâloldun, fakat beni beş dakika eğlendiremedin!” (95-26)
- (siz) Kendinizi “yeni” sanıyorsunuz; çünkü “eski”den habersizsiniz!.. (104-7)
- (biz) Her şeyi söyleyebiliriz, her şeye dokunabiliriz. (129-20)
- (o) Yalancıdır, tembeldir, itidalsizdir... (204-9)
- (biz) Gittik ve tramvaylı Çamlıca’da aç kaldık. (260-13)

Tamamlayıcı unsurları ortak kullanılan bağımlı sıralı cümleler:

Bu çeşit cümlelerde genellikle birden fazla unsur ortak kullanılmıştır.

- **...Bir tarafta** genç hayvanlar oynuyor, kuşlar uçuşuyor, taze dudaklar ağaç kütüklerinin siperinde, sonu gelmez buselerle öpüşüyor... (16-13) (yer tamlayıcısı ortak kullanılmış)
- **Tibet’te** iktidar münhasıran kadınlarındadır, hükümet işlerini onlar idare ederler; zevce taaddüdü yerine zevç taaddüdü vardır, her kadın üç dört erkeği koca diye emri altında kullanabilir... (100-6) (yer tamlayıcısı ortak kullanılmış)
- **Nazım Hikmet Bey bu tarzı** anlamış, Türkçeleştirmiş, bu iklimin toprağında tutturabilmiş olmakla büyük bir yeni şairimizdir. (244-8) (özne, belirtili nesne ortak kullanılmış)
- **...efendiler şehirde** şiir söyler, heykel yontar, mâbed kurardı. (250-32) (özne, yer tamlayıcısı ortak kullanılmış)
- Fakat **harpten sonra her memleket**, hattâ ihtiyar Fransa bile, fabrikalarını son sistem makinalarla tazeledi, istihsalâtını arttırdı, dışarıdan aldığı kendi memleketinde yapmağa başladı. (269-25) (özne, zarf tümleci ortak kullanılmış)

- **Bu makalede**, şiir kitaplarının öteden beri başlıca müşterisi kadınlar ve kızlar olduğu, son senelerde hemen hemen yalnız onların şiir okuduğu ve kadınlar, kızlar olmasa bu nevi eserlerin artık kitap ticaretinde yer bile bulamayacağı **söyleniyordu**. (211-10) (yer tamlayıcısı, yüklem ortak kullanılmış)

3.1.2.4.2. Bağımsız Sıralı Birleşik Cümle

Yalnız başlarına kullanıldıklarında da bir hüküm veya dilek bildiren, anlamca birbirlerini bütünleyen ve yüklemeleri, öznelere, nesnelere, yer tamlayıcıları veya zarf tümleçleri ortak olmayan cümlelerdir. Anlamı belirgin hâle getirmek veya sıralı olayları anlatmak için kullanılır.

- Eski üç katlı konaklar, birer birer yıkılıyor, yerlerinde on, on beş katlı bankalar, ticarethaneler yükseliyor. (72-20)
- Bu yüzden yollar tıkanıyor, piyade hareket edemiyor ve şehrin umumî hareketi her tarafta felce uğruyor. (74-11)
- Hayret ediyorum, filânı nasıl okurlar? (125-11)
- Dikkat buyursanız, bu üç gemi gündüzün çok görünmezler. (202-10)
- Ona bir paket hediye ediniz, bir tek sigara aldıktan sonra size paketi iade eder. (290-22)
- Merdiveni çekiniz, adam yere yuvarlanacak. (238-20)
- Ben usulüm veçhile yine hırsızdan bir bekçi buldum, arkadaşım emniyetli bir adamı tercih etmişti. (271-24)
- Dün hava sıcaktı, güneşli yollarda çok yürümüştüm. (275-8)
- ...İnsan zekâsı dili icat etmemiş, dil zekâyı parça parça yaratmıştır. (281-25)
- Asma köprüler olacak, denizaltı tüneller açılacak... (301-23)

Eserimizde bağımlı ve bağımsız sıralı birleşik cümlelerin, ikiden fazla cümleden oluştuğu da görülür.

- Maşukaları onları kovuyor, / nişanlıları bırakıyor ve / su, gece ve mehtap kendilerini mütemadiyen ölüme çağırıyor. (19-27)

- Evvelâ bize hizmet eden adama şiddetle hakaret etti, / beni sebepsiz tersledi ve / biraz evvel masamıza misafir gelen bir arkadaşla hiçten münakaşaya girişerek fikrini hiddet ve şiddetin en son perdelerinden çıkan korkunç bir sesle müdafaa etti. (28-11)
- Sizi alacaklar, / kollarınızı bağlayacaklar, / hapse tıkacaklar, / siyah ve ıslak bir zindanda aylarca bekletecekler ve / nihayet bir direğe bağlayıp sizi kurşuna dizecekler! (55-32)
- Mavi deniz üzerinde büyük pervaneler gibi dolaşan yelkenli gemiler kanatlarını toplayıp öldüler; / fabrika mimarîsi doğdu; / siyah bacalar, hava ve sema manzaralarını değiştirdiler. (73-15)
- İktisadî okuyunuz, / tarihi okuyunuz ve / şayet kitaba hiç itimadınız yoksa, yarım saat bahçenizin ağaçlarını baltaladıktan sonra bizzat kendi kollarınızın acıdan sızlayacak olan adalelerine sorunuz... (94-17)
- Müthiş kar fırtınası, karada ve denizde insan hayatını birden felce uğrattı; / vapurlar, tramvaylar, otomobiller işleyemez oldu ve / bütün bu medenî vesaitin icadından evvelki zamanlarda olduğu gibi, insan, hareket etmek için, yalnız iki bacağından istianeye mecbur kaldı. (213-7)

3.1.2.4.3. Karma Sıralı Birleşik Cümle

Bağımlı ve bağımsız sıralı cümlelerin bir arada kullanılmasıyla oluşan cümlelerdir. Bu yapıdaki cümlelerde en az iki bağımlı, bir bağımsız cümle, nokta kullanılmadan birbirine bağlanır.

- **Size** tavşan desem, / deve desem (bağımlı cümleler), // darılmazsınız, fakat köpek! (bağımsız cümle) (44-13)
- Kari merak etmesin (bağımsız cümle) // **dostum** okumaz, / okusa da aldırılmaz. (bağımlı cümleler) (204-22)
- Berlin'de midem bozuldu (bağımsız cümle), // **(ben)** Paris'te nezle oldum, / Hollanda'da romatizmaya tutuldum. (bağımlı cümleler) (289-10)

Sıralı birleşik cümleyi oluşturan cümleler, yapılarına göre herhangi bir cümle çeşidi olabilirler.

- **Şairler, hanendeler, sokak şarkıcıları mevzun lehçeleriyle ne derse desin,** gençlik cidden acınacak zavallı bir çağdır. (131-24) (birinci cümle, şartlı birleşik cümle)
- Kapıdan öteye daha on adım atmadan, dostumuz birdenbire bir tehlike sezmiş gibi durdu: **“Gidip pardesümü alayım” dedi.** (256-3) (ikinci cümle, iç içe birleşik cümle)
- **Sırf insan dilinin maneviyat için mülayim bir ifade vasıtası olmayışından değil midir ki; şair, mensup olduğu cemiyette, tavus ve papağan gibi bir süs hayvanından başka bir şey olamıyor** ve mesut olmayan milletlerin göğsünde varlığı iğrenç bir yara hissini veriyor? (85-10) (birinci cümle, ki’li birleşik cümle)

3.1.3. KESİK CÜMLE (EKSİLTİLİ CÜMLE)

Zeynep Korkmaz’ın (1992, s.101), “Konuşma sırasında, bir parçanın dinleyenini anlayışına bırakıldığını göstermek üzere bir kısmı kesilerek söylenen, yüklemi kullanılmadığı halde bir yargı bildiren cümle” olarak tanımladığı kesik cümle için; Yörük (1973, s.90) “eksiltili tümce” terimini kullanmış ve “kimi ögeleri, özellikle yüklemi söylenmeyen, eksik bırakılan tümcelerdir” diye tarif etmiş, Bilgegil (1984) ise, ayrı bir başlık koymadan, cümlenin ögelerini anlattığı bölümde, incelediği ögenin düşmesi olarak ele almıştır. Yüklem düşmesi, öznenin düşmesi, nesnenin düşmesi... gibi.

Görüldüğü gibi; bazı araştırmacılar kesik cümleyi, herhangi bir ögesi düşmüş olan cümle olarak kabul etmiş, bazı araştırmacılar da sadece yüklem düşmüş olmasıyla sınırlı tutmuşlardır. Düşme, sadece şekildedir ve düşen unsurun yeri aslında zihinde doldurulmaktadır.

Diğer ögelerin eksikliğinin, yargıyı etkilemediği düşüncesinden hareketle, kesikliği sadece yargının eksikliği ile sınırlı tutarak; kesik cümle, yüklem düşmesi ile ortaya çıkan eksik anlatımlı cümledir, diyebiliriz. Eksik, kesik, eksiltili vb. terimlerle karşılanır.

Yüklem bulunmayışı, cümleyi anlam yönünden eksik bırakmaz, aksine anlamı kuvvetlendirir. Yazarın belirlediği bir hükümle bitirilebilecek bir cümle,

farklı düşünceler oluşturması gayesiyle okuyucuya bırakılarak zenginlik elde edilmiş olur.

Karşılıklı konuşmalarda, en az çaba gayesi ve tekrardan kaçınmak, sıralanan bir şeyin devamının olduğunu belirtmek, sözün daha çarpıcı olmasını sağlamak ya da söylenmek istenmeyen bir düşünce için kesik cümle kullanılır.

Cümlenin bitmediğini ve devamında söylenmek istenen bir şeyin olduğunu belli etmek için, üç nokta (...) veya üç nokta ile ünlem (!..) ya da soru işareti (?..) kullanılır. Bu genel kurala rağmen bazen sadece nokta veya ünlem işareti de kullanılabilir.

Kesik cümlenin kullanıldığı yerler:

Karşılıklı konuşmalarda, çok sık kullanılır.

- –Pasaportunuzu geri verdiler mi?
–**Hayır.** (55-7)
- –Lokantalarımızın ne olduğunu biliyor musunuz?
–**Evet.** (65-13)
- –**Dadalar?** (69-21)
- –Refikam hakkınızda sitayişte bulunuyor, bizim gibi yemek yiyor, diyor.
...
– **Bu gibi yemeklerden, bir şarklı sıfatıyla hoşlanmayacağınızı zannediyordu da...** (175-20)
- –Burada herkes ne satıyor? **Fıstık.**(188-1)
- –Bu herifle konuşmaktan ne anlarsın? Hayvanın birisi:
–**Doğru...** (204-3)

Ki bağlama edatı, bitmiş bir cümlenin sonuna gelerek onu söylenmemiş bir cümleye bağlar. Ki'den sonra yazıda herhangi bir cümle bulunmaz. Şekil olarak, ki ile bitmiş bir cümle vardır. Söylenecek bazı şeylerin söylenmediği, okuyucuya bırakıldığı veya yüklemün önceki bölümden anlaşıldığı bir ifadedir.

Ki, cümleyi, sevinç, korku, şaşırma, beğenme vb. anlamlarla kuvvetlendirmiştir. Eserimizde bu tür cümleler çok az kullanılmıştır.

- Baharın hastalıkları saymakla tükenmez **ki...** (16-8)
- –Bu dalların isimleri?
–Saymakla tükenmez **ki.** (68-15)

Şart çekimli bir cümleden sonra haber kiplerinden birine dayalı bir cümle getirilmeyerek yapılır.

- Hele “fikir” böyle fakir olursa! (298-16)

Sıralı cümlelerde, benzer ifadeleri anlatmak için kullanılır.

- Belki Yahudiler işitir, belki Yahudiler darılır... (129-23)

Bazı kesik cümleler, önceki cümlenin hükmü doğrultusunda kurulur. Bu cümleler önceki cümlede verilen bir unsurun açıklaması şeklindedir.

- Ben ekseriyetle ecnebileri tercih ederim. Mesela Rusları... (129-9)
- Her şeyin lisanda bir adı var: Kuş, çiçek, manda, insan, dağ, deve... (233-26)

3.2. YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

Bir cümlenin yüklemine fiil ya da isim cinsinden bir kelime veya kelime grubu olması esasına dayanan sınıflandırmadır.

Cümlenin yüklemi, ekle veya eksiz olarak yargı yüklenmiş bir fiil veya isimdir. Yüklem isim veya fiil oluşu, sadece anlamı değil cümle öğelerinin türünü ve cümle içindeki yerini de etkiler (Karahan, 2011, s.96)

3.2.1. FİİL CÜMLESİ

Yüklemi çekimli bir fiil veya birleşik fiil olan cümlelerdir. Kip ve şahıs bildiren bütün fiiller yargı taşır. Bu yargı, emir kipinin 2. şahsı dışında daima ekle yapılıdır. Her türlü kılış ve oluş, fiil cümleleri ile karşılanır (Karahana, 2011, s.96).

A. Yüklemi Basit Çekimli Fiillerle Kurulanlar

Haber Kipleri:

Görülen Geçmiş Zaman Kipi:

- Bütün gün kırlarda, deniz kenarlarında **dolaştık**. (41-9)
- Halide Nusret Hanım, bize kendi yeni bir şiirini **okudu**. (81-5)
- Hayır, ben sadece bir seyyah gibi, İstanbul’u sırf kendi zevkim için görmeğe **geldim**. (128-12)
- Bunlar hakiki şiirin yeni bir tadını dillerimizde **canlandırdılar**. (179-22)
- Şirketin, binayı bir zaman evvel tahliye ettiğini **öğrendim**. (209-6)
- Bir zamandan beri yediklerimi **hazmedemez oldum**. (258-3)
- Bize gönderilen nüshasını zevkle **okuduk**. (270-25)
- Sürüm **arttı**. Kâr o nisbette **çoğaldı**. (291-9)
- Alain Gerbault’nun enginlerde tuttuğu ve yüz binlerce nüshası kapışılan iki ciltlik ruznamesini büyük bir merakla **bitirdim**. (300-28)

Öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi:

- O günün benim için en büyük nimeti, o efsanevî başı yakından görmem **olmuştur**. (15-9)
- Gazetenin verdiği havadise bakılırsa, Amerikalılar “cazibe”nin unsurlarını bilmem nasıl bir vasıta ile tahlil ve tecrit **etmişler** ve onu kabil-i terkib bir hâle **getirmişlerdir**. (51-1)
- Tarih henüz bu noktayı **aydınlatmamış**. (102-24)

- Meğer siz, ötekinin, berikinin milliyetiyle uğraşmadan senelerce evvel, Türk gençliğinin mezarında her sene gözyaşları döktüğü büyük bir şairimiz, hanedanınızın alacalı seciyesini ölmez mısralarla **tesbit etmiş!** (154-4)
- Bu adam bir sevgiliden **ayrılmış!** (185-18)
- İran'ın Avrupalılaştığı gün halı **ölmüştür.** (249-16)

Şimdiki Zaman Kipi:

- Gençler içinde kendini öldürenlerin büyük ekseriyetini erkekler **teşkil ediyor.** (20-21)
- Paris, ışıktan hortumlarıyla dünyanın dört tarafından kendisine doğru ipnotizma edilmiş sayısız insan sürüleri **çekiyor.** (57-10)
- Nizamettin Nazif'in palavra edebiyatı işte bu işi **görüyor.** (91-11)
- Bir Fransız'ın, samimiyeti hariçte aramaya muhtaç kalmasına **hayret ediyorum.** (129-16)
- ...fakat şunu anladım ki ben artık **yaşlanıyorum,** etrafımdaki şeyleri anlayamayacak kadar **yaşlanıyorum.** (185-3)
- Soğuklar başlayalı, ölmek için kendini denize atanlara artık hiç **tesadüf edilmiyor.** (224-11)
- Demek zamanımızda hâlâ şair ve ediblere heykeller **dikiliyor.** (250-16)
- Yabancı bir dilin karanlığında insan, bir gün içinde hüviyetini kaybederek hayvandan fark edilmez bir hâle **geliyor.** (281-26)
- Genç şair bunları tabî bizim gibi ancak gazetelerde **okuyor.** (301-24)

Gelecek Zaman Kipi:

- Ne mi **olacak?** Vahim! Vahim! Sizi **alacaklar,** kollarınızı **bağlayacaklar,** hapse **tıkacaklar,** siyah ve ıslak bir zindanda aylarca **bekletecekler** ve nihayet bir direğe bağlayıp sizi kurşuna **dizecekler!** (55-32)
- Elîm bir kehânet: Otomobil, piyadeyi yakında dünya yüzünden **kaldıracaktır.** (98-3)
- İşte ben bu sulara yıkanıp, kışa doğru pâk ve tâhir, şehre **kavuşacağım.** (116-15)

- Gelecek hafta cumartesi günü, tam saat dokuzu iki dakika geçe hareket edecek trenle bulunduğum şehri terk edip filan şehre **gideceğim**. (174-2)
- Bu sentez vücuda geldiği gün, arz üzerinde ilâhi bir ırk tekevvün etmiş **olacak**. (128-32)
- Belli değil! Belki hiç **durmayacak**. (247-25)
- ...Con Ahmet'in keşfi nevinden bu acayip tenkit düsturu etrafında durup **düşüneceğiz**. (298-19)

Geniş Zaman Kipi:

- Boş vaktim oldukça sinemaya **giderim**. (23-16)
- Tanıdıklarımın bir zat meyveleri hiç **sevmez**, zira işitmiş ki, ekseri yaz hastalıkları, münhasıran meyvelerden **gelir**. (47-25)
- Esirler, âcizler **çalışır**, zenginler, asilzâdeler, kuvvet ve kudret sahibi olanlar **çalışmaz**. (94-23)
- Rus sanatkârının o müthiş samimiyetini **severim**. (129-14)
- ... o daireyi aşar aşmaz nükteleri buz gibi **donar**. (225-16)
- Olgun ruhlar birbirinin ayrılığına mesut adamların mütebessim çehresiyle **bakarlar**. (259-23)
- Sinek en fazla nerelerde **bulunur**? (302-9)

Dilek Kipleri:

İstek Kipi:

“Birinci şahıslar asıl istek şekillerini kaybetmiş ve yerlerini emir çekimine bırakmışlardır. Böylece emir ve istek şekilleri karışmıştır” (Ergin, 1985, s.311).

- Bahsi dağıtmadan “edebiyat”a **avdet edelim**. (15-27)
- Tuhaf şey! Gidip **bakayım**. (55-9)
- Kitabı **açalım**... (88-6)
- ... “Gidip pardesümü **alayım**” dedi. (256-4)

Şart Kipi:

“Şart şekli en tipik bir tasarlama kipidir. Bu kipte fiil şarta bağlandığı için hiçbir hüküm ifade etmez; hiçbir dilek, istek, temenni, zorlama anlatmaz. ...bütün fiil çekimleri müstakil cümle yapabildikleri halde şart şekli şart fonksiyonu ile hükümlü müstakil bir cümle değil, ancak hüküm taşımayan bağlı bir cümle kurabilmektedir” (Ergin, 1985, s.309).

“Şart şekli bazen istek için de kullanılır. Bu kullanışta şart değil, temenni ifadesi bulunur. Şart şekli bu temenni ifadesi ile hükümlü bir fiil çekim durumuna girerek müstakil cümle olarak kullanılabilir” (Ergin, 1985, s.310).

- Herhangi bir adamın, herhangi bir fikri münakaşaya değmez. Hele “fikir” böyle fakir **olursa!** (298-15)
- Keşke bu karar daha ileriye **götürülse** de şehrin bütün otomobillerini ortadan kaldırmaya imkân **olsa!** (82-9)
- Bunu biz de tatbik **etsek**, ölenlerin ve yaşayanların ruhu ne kadar memnun olur. (177-26)

“...hitaplı şart şekillerinde ise şartın ifadesi hiç bulunmaz. Yalnız ikinci şahıslarda kullanılan ekleşmiş hitap edatlı bu şekiller istekle emir arası bir ifade taşırlar” (Ergin, 1985, s.310).

- Yazıdan, üslûptan dediğin kadar anlıyorsun, şu kendi yazını karie **okutsana!** (125-13)

Gereklilik Kipi:

- Bir cemiyette ahlâk ve âdetlerin ne suretle değiştiğini kelimelerin istihalesinde **görmeli.** (34-1)
- Onun için safvet ve samimiyeti **hoş görülmeli.** (77-27)
- Tafsilat için, Celâl Nuri Beyefendinin vâsi vukufundan **istiâne etmeli.** (151-7)

- Avrupa’ca tanılmağa başlanacağı güne kadar bu edebiyatta kemiyet **araştırılmalı**. (251-13)
- İktisadî faaliyetin bizde artacağı gün dünya yüzünden kalkacak olan kundura boyacımızın kıymetini **bilmeliyiz**. (300-13)

Emir Kipi:

“...Türkçede bütün şahıslar için emir kipi vardır. Böyle olduğu halde birinci şahıs kendi kendine emredemez şeklinde yanlış bir düşünce ile öteden beri emir birinci şahıslarının mevcut olmadığı ileri sürülür. Yabancı gramerlerin tesiri ile yerleştiği anlaşılan bu kanaat tamamiyle yanlıştır. Yabancı dillerde emir birinci şahısları olmayabilir. Fakat Türkçede böyle bir durum yoktur. Türkçede emir birinci şahıslar için, gördüğümüz gibi, ayrı ayrı ekler vardır. Gerçi bu ekler son zamanlarda, düşen istek birinci şahıs eklerinin yerini de tutmuş, bu yüzden istek ve emir şekilleri karışmıştır. Fakat bugün istek birinci şahısları için kullanılan ekin istek fonksiyonunda emir eki olduğunu unutmamak, bu eklerin doğrudan doğruya birinci şahıs istek ekleri olduğunu zannetmemek lâzımdır...” (Ergin, 1985, s.307)

- –O halde yemeklerinizi **ismarlayınız**. (65-15)
- Muhabirimiz *L’Art vivant* ve *La Revue des arts decoratifs* gibi mecmuaları **okusun**, Beyoğlu’nda Madam Pegof’un mağazasını **ziyaret etsin**; herhang bir alafranga gece meyhanesine **uğrasın**... (127-14)
- Eğer böyle ise, biz erkekler, zekâmızın tereddidi alacalığında, kadınlar elinde yarınki esaretimizi düşünüp şimdiden **ağlayalım**. (123-9)
- Beni **sormayınız**. (186-18)
- ...Fındık Fatma’nın hikâyelerini **yazsınlar**. (222-22)
- **Anlatayım**... (249-9)
- Ya yeni devrin şairlerine ne **diyelim**? (295-15)
- Allah aşkına **söyleyin** de oraya gidip rahat bir uyku **uyuyalım**. (301-13)

B. Yükleme Birleşik Çekimli Fiillerle Kurulanlar

Hikâye Birleşik Zaman:

- İhtiyarın hürmet gördüğü sakalın çenede çirkin görünmediği devirlerde, “üstad” kelimesinin de utanılacak bir mânası **olamazdı**. (34-8)
- Bu suda boğulmuş şehrin, baş aşağı dolaşan yegâne sâkini ben **olurdum**. (77-22)
- Zira bu takdirde kitap satın alamayanların kitaba karşı uzaktan bir hasreti olmak **lâzım gelirdi**. (116-26)
- Kadîm Isparta kadınları, harbe giden kocalarının alınlarına zafer çelengi olarak boynuz **takarlardı**. (247-9)
- Fiyatlar asil ve kibar müşterinin şeref ve haysiyetine göre ölçülür ve sürüm azlığını telâfi edecek tarzda **hesap edilirdi**. (291-16)
- ...merhameti, giranbaha inciler şeklinde, kolayca avlanmaktan zerre kadar **mahcup görünmüyordu**. (29-22)
- ...Mehmet Emin Beyefendi *Hayat* mecmuasında, bu bahse dair ve bize cevap olarak yazdığı makalede, felsefe lisanının huşunetini, üslûptan ziyade mevzuun hususiyetinde aramak lâzım geldiğini **söylüyordu**. (47-2)
- İkide bir tekerleklerin bir insan yuttuğu ve altındaki demirlerin kan ve feryat içinde kaldığı vehmiyle tüylerim diken diken **oluyordu**. (89-16)
- Bu dik yol, uzviyetimin tevazününü temin eden bir spor vazifesini **görüyordu**. (130-27)
- Bugüne kadar bu âdet bizde **tatbik edilmiyordu**. (217-22)
- Bu adamlar yalnız dil ile değil, gözleriyle de susmasını **biliyorlardı**. (267-20)
- Yol arkadaşım, hayalen, Paris’ten mümkinat haricinde birçok olmayacak şeyler **beklemişti**. (56-20)
- Sanki bütün köy, mavi dalgalara küsmüş, ona hiddetli sırtını **çevirmişti**. (170-15)
- Ölü saat canlanmış yelkovanlar işlemeğe **başlamıştı**. (209-5)
- Dostumuz hiç **aldanmamıştı**. (256-9)
- Bir dostuma Paris lokantalarının iyisini fenasından nasıl ayırabileceğini **sormuştum**. (286-3)
- Öyle ya! Galip mağlûba başka türlü mü **bakacaktı**? (30-28)

- Öyle **olsaydı**, şu kötü Avrupa'ya değil arzın daha bâkir bir mıntkasına gitmenin yolunu **araştıracaktım**. (51-26)
- Hilkatın nâzımı ben **olaydım**... (86-11)
- Mahiyet itibariyle dinî olmayan bu bayram, milâdî senenin tarafımızdan kabulüyle bizde de **teessüs edecekti**. (188-21)
- Demek sinemanın keşfine inzimam eden bu tesadüf de olmasa bu dehayı **tanımayacaktık**. (226-14)
- Yemek için dünyayı ellerine geçirmiş olmasalar, en korkunç Bolşevikler, İngilizler **olacaktı**. (279-6)
- Keşke benim yaşıma gelen insan, böcekleri kışın uyutan baygınlığa benzer derin bir uyku içinde baharı görmeden **geçirebilseydi!** (86-6)
- Lisan mantığına ait bu basit tashihten bir muallime olduğunu işittiğimiz muhterem muhabiremiz **müstağni olabilmeli idi**. (216-7)

Rivayet Birleşik Zaman:

Hikâye birleşik zaman kadar çok kullanılmamıştır. Çok nadir kullanılmıştır.

- Bir muhterem zat, garip bir edebî tenkit usulü **bulmuşmuş**. (298-10)
- Korkunç ölüm tehlikeleri içinde zevk aramağa giden bu acayip cesaretli adam, niçin böyle bir seyahate katlandığını soranlara şu cevabı **vermiş imiş**... (300-24)
- Bu, bizde eskiden peçenin gördüğü vazifeyi **görürmüş**. (165-24)
- İhtiyar Sophocle aşkı kast ile: “Genç değilim, zâlim efendimin artık hükmünden kurtuldum!..” diye **sevinirmiş**. (132-6)
- Sonrada öğrendik ki, Mısırlılar, bilmem ne sebepten dolayı bu muhterem kuşları arsenikli yemlerle **öldürüyorlarmış**. (36-19)
- Meğer halk, dang hastalığının biraz hafiflemesinden dolayı Aya Varevar ismindeki azizeye teşekkür etmek üzere onun nâmını taşıyan kiliseye **gidiyormuş!** (173-25)
- Heyhat ki böyle bir adam var, hattâ Türk çocuklarına edebiyat mı, lisan mı bir şey **öğretiyormuş!** (299-14)

Şart Birleşik Zaman:

- ...hiç kimsenin sabırsızlanmadığına **bakılırsa**, bunun dünya üzerinde görece hiçbir ciddi işi yoktur. (95-20)
- Gazeteciliği başkalarına öğretecek kadar **biliyorsan**, topal işlerini yürütmek için şu güzel marifetini kendi hesabına da kullansana! (125-6)
- Böyle **giderse** ilk fırsatta Zerdüş'te dinine gireceğim. (186-19)
- Dikkat **buyurursanız**, bu üç gemi gündüzün çok görünmezler. (202-10)
- Her hırçın üslûp sahibi edip, şair ve muharririn Türkçeyi bilmemesi lâzım **geliyorsa** kızgın Nef'i, ateşli Namık Kemal, hele o pala gibi keskin Süleyman Nazif... (298-21)
- Şimdiye kadar herhangi tercüme edilmiş eseri **okudumsa**, bir başkasının rehberliğine muhtaç olmadığımı şükrettim. (87-6)

C. Fiilin Yapısına Göre Fiil Cümleleri

Basit Fiil Cümleleri:

- İlk merhalemiz Napoli şehri **oldu**. (54-2)
- ...müsbet bir ilmin anahtarlarını taşıdıklarını zanneden birçok zavallılara karşı ruhum merhametle **doldu**. (90-8)
- Fakat neticeler, bazen, azametle, esbabı o derece geri bırakır ki, hayret, artık zekânın bir takdir sayhası mahiyetini **alır**. (118-26)
- Herkes fıstık satıyorsa, demek burada herkes yalnız fıstık **yiyor**. (188-4)
- Bu sarıh mânâsızlığın menşeyini **bilmiyorum**. (246-25)
- ...yine genç muharrirlerimizden Vâ-Nû Beyin bir tenkidini **okuduk**. (301-9)

Türemiş Fiil Cümleleri:

- Tabiat, dostumu temessül etmiş ve onu bir kaya parçasına **döndürmüştü**. (21-26)
- Yaz, bir sevgili gibi, yüzüme saçlarını **yaklaştırmış**, ruhuma **sarılmıştı**. (50-17)
- Tarih henüz bu noktayı **aydınlatmamış**. (102-24)

- Her seyahatname beni seyahatin zevksizliğine ve faydasızlığına bir kat daha **inandırmıştır**. (165-29)
- Gözleri bir manevî âlemin manzaralarını görüyor gibi **tatlılaştır**. (207-11)
- Hiç Türkçe okumadığınızı **söylüyorsunuz**. (241-19)
- Şehir içindeki Müslüman mezarlıkları **kapatıldı**. (303-3)

Birleşik Fiil Cümleleri:

- Kadîm efsane dünyasında Marsiyas, Apollon'un mağrur rebabını, hakîr kamış düdüğüyle **mağlup etmişti**. (30-2)
- Mide bulandırıcı çirkinliğe burada hiç **tesadüf etmedim**. (61-4)
- Salonda gözler, burunlar eriyip kaybolmuş ve iri yapraklar gibi, her tarafta namütenahi kulaklar **peyda olmuştu**. (81-11)
- Yarın, kaplan ufağı, altın gözlü kedilerden **bahsedeceğiz**. (110-25)
- Aynı cins adam, ya çalar veya çalmadığı zaman, etrafında her şeyin ancak eser-i sirkat olabileceğini **zanneder**. (134-24)
- Göz ve dudak üzerinde ruhun tahavvülâtını takip ederek bu sessiz ümit ve ümitsizlik fâciasını, aylarca teessürle **seyrettim**. (140-7)
- Bu yeknesak ova üzerinde ebedî bir akşam alacağı **hüküm sürer**. (186-5)
- En güzel eserlerini berbat güfteler üzerinde **örebilmiştir**. (197-27)
- Fakat Harb-i Umumî'nin son senelerinde Paris içinde iki "bit" **bulunabildi**. (75-30)
- Bu istikbal **geledursun...** (74-4)

"-dır / -dir" bildirme eki, çekimli fiilin üstüne gelerek kuvvetlendirme yapmıştır.

- Aklın baş parmağa nazaran esaret veya galibiyetine göre medeniyet ilerlemiş veya **gerilemiştir**. (39-27)
- ...İstanbul'da artık ayrıca bir şişmanlar cemiyeti teşkiline lüzum **kalmayacaktır**. (131-18)

- Ecnebi bir edîbin dediği gibi, hakiki şâheserler, seri bir derâgûştan, vahşi bir bûseden ve yırtılmış bir ipekli kumaştan **doğmuştur!** (169-25)
- İran'ın Avrupalılaştığı gün halı **ölmüştür.** (249-16)

Çatıları bakımından bütün fiil örnekleri kullanılmıştır.

Öznelerine göre:

- Fransızlardan bu garabetin hikmetini **sordum.** (75-27) (etken)
- Halbuki bunlarda hasret yerine ancak nefrete **tesadüf ediyoruz.** (116-27) (etken)
- Muhtelif milletlere mensup muharrirler birbirini tanımaksızın **yaşarlar.** (168-15) (etken)
- Dün tayyare şehitlerinin hâtırası mutat merasimle ve büyük bir hürmetle **yâdedildi.** (209-10) (edilgen)
- Genç hizmetkârlardan biri **çağrıldı** ve ona emir **verildi.** (246-9) (edilgen)
- ...Bir tarafta genç hayvanlar **oynaşiyor**, kuşlar **uçuyor**, taze dudaklar ağaç kütüklerinin siperinde sonu gelmez buselerle **öpüşüyor...** (16-13) (işteş)
- Chartier'in dediği gibi mükemmeliyetler teâruz edemez, ancak noksanlar ve kusurlar **boğuşur.** (259-22) (işteş)
- Dün, onunla caddede **karşılaştık...** (27-24) (işteş)
- Söylediklerine hak vermemek bana **güç göründü.** (40-10) (dönüşlü)
- Fakat, işte sabır ve tahammül neticesinde eşek de, nihayet itibarlı hayvanlar sırasına **geçmiş bulunuyor...** (229-8) (dönüşlü)

Nesnelerine göre:

- Pasaportumu **kaybetmişler.** (55-25) (geçişli)
- Dostuma niçin bu sahili tercih ettiğini **sordum.** (115-27) (geçişli)
- Fransızlar ağaçsız mıntikalarda harpte ölenlerin hâtırasını yaşatmak için güzel ve faydalı bir usul **bulmuşlar.** (177-18) (geçişli)
- Hayat **pahalılaştı.** (63-33) (geçişsiz)
- Evden dışarı **çıkmalıym** veyahut kırlara, تنها kırlara **gidelim.** (94-4) (geçişsiz)

- Geçen gün, yarım dakikalık bir uğursuz fark yüzünden sekizi yirmi geçe vapuruna **düştüm**. (178-17) (geçişsiz)
- Dün hava **sıcaktı**, güneşli yollarda çok **yürümüşüm**. (275-8) (geçişsiz)
- Dün kendimi **tarttırdım**. (130-13) (ettirgen)
- Aleyhine kendi gazetemde yazı **yazdırmam**. (228-6) (oldurgan)
- Tabiat, dostumu temessül etmiş ve onu bir kaya parçasına **döndürmüştü**. (21-26) (oldurgan)

3.2.2. İSİM CÜMLESİ

“Yüklemi bir isim veya isim grubu olan cümlelerdir. İsim ve isim grupları, “i-” ek-fiili ile görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekime girerek yüklem görevi yaparlar. İsim cümlelerinde, kip eki taşımayan yüklem, geniş zaman kipindedir. Bu ve diğer bazı kiplerde, anlamı pekiştirmek veya yükleme ihtimal anlamı katmak üzere “-dır / -dir” eki de kullanılır” (Karahan, 2011, s.96).

Geniş Zaman:

Geniş zaman kipinde, “i-” ek fiili ve zaman eki düşer, sadece şahıs ekleri kalır. 3. şahısları “-dır / -dir” bildirme ekiyle yapılır. Bildirme eki genellikle düşer.

- Bu moda, dedelerimizin ve ninelerimizin mahut kürkünü tersine çevirip sırtına geçirmek ve kurt veya goril gibi, iri cüsseli bir hayvana benzemek tuhaflığından **ibarettir**. (17-4)
- Tahteşuurumun cebir ve tazyikinden şimdi ne kadar **memnunum!** (53-16)
- Rönesans hareketi yalnız **mütercimin eseridir**. (87-2)
- Benim elli mühim eserim **var**. (152-23)
- Evsiz adam, **hayatın düşmanıdır**. (183-19)
- Neşesi **çirkindir**. (207-2)
- Yaz, **demokratik bir mevsimdir**. (264-23)
- Yeni yapılmış olan tramvay arabaları, bu itibarla **kusursuzdur**. (297-23)
- Ortada kaybolan hiçbir şey **yok**. (97-6)

- Bu husustaki vukufunun tam olması için diğer havâsının yardımı **lâzımdır**. (123-18)

Görülen Geçmiş Zaman:

- ...Gazi'yi re'yülayn görmeğe gidenlerden biri **bendim**. (14-2)
- Türk Ocağı'nda aziz hâtırası yadedilen Ahmet Hikmet, büyük bir edip olduğu kadar **emsalsiz bir muallim idi**. (48-24)
- Zira bu taktirde, birinci saate nazaran, vapuru kaçırmak ihtimali **çoktu**. (132-27)
- Dostum **haklı idi**. (180-31)
- Kaybedecek zaman **yoktu**. (212-22)
- Dostumun belki hakkı **vardı**. (240-25)
- Birkaç arkadaş, elliye geçkin bir dostumuza **davetli idik**. (255-28)
- Taş devrinin çiğ balık yiyen insanı muhakkak **evliydi**. (282-9)
- Cumartesi günkü makalem, vâkiin basit bir müşahedesinden **ibaretti**. (152-4)

Öğrenilen Geçmiş Zaman:

- ...meğer bütün bunlar da, **yorgun balımın dışa vuran karanlık hayalleri imiş!** (53-23)
- Meğer birinci saat **haklı imiş!** (133-5)
- Meğer Arap kızlarının ağzında elifbanın en dikenli harfleri bile **işitilmemiş esrarengiz bir musikinin işaretleri imiş**. (145-3)
- Zira dizlerin de görülecek ve gösterilecek bir güzelliği **varmış...** (247-22)

Şart Kipi:

- –Allah, eserini kertenkele ile mi imzalıyor?.. **Yoksa** fırtına onun diğer bir imzası mı?.. (105-7)
- Çalışmağa, çabalamağa, yorulmağa, öğrenmeğe bağlı **ne varsa**, bunlar ruh cevherlerinin cilâsını söndüren bir leke addedildi. (122-20)

“i-” fiili, üzerine geldiği kelimedenden ayrı olarak yazılabildiği gibi, bitişik de yazılabilir. Bitişik yazıldığı zaman “i” düşer. Eserimizde, her iki duruma da örnek olabilecek cümleler kullanılmıştır.

- Dün Kâğıthane deresine aks-i sadâya hâkim, yalnız **bozuk fonograf sesleri idi**. (25-3)
- Geminin keşfine kadar deniz **düşman bir unsurdu**. (40-12)
- Bir ecnebi edibe göre devirlerin ve senelerin ayrı ayrı kokuları **varmış...** (49-25)
- Kendi yarattığı şimşekli bulutlardan, fırtınalardan ve etrafına döktüğü feyizli seylâbelerden yegâne müteessir olmayan, meğer **onun genç başı imiş!** (15-6)
- Yenicami’in arkasındaki meydanda eskiden harap barakalar ve bir bitpazarı **vardı**. (196-28)
- Karşımdaki adam **mütekait bir Portekiz zabitiydi**. (289-5)
- O devirlerde aktörü dinlemek **ibadetin bir nevi idi**. (219-26)

3.3. YÜKLEMİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

Bir cümlenin yüklemnin, cümlenin sonunda olup olmaması esasına dayanan sınıflandırmadı.

Türkçenin “asıl unsurun yardımcı unsurdan sonra gelmesi” prensibine uygun olarak yüklem, genellikle cümlenin sonunda yer alır. Bu, Türkçe sözdiziminin karakteristik özelliğidir. Ancak diğer cümle öğeleri gibi yüklemnin de söz dizimi içindeki yeri çeşitli sebeplerle değişebilmektedir. Cümlelerin kurallı (düz) veya devrik oluşlarında ölçü, diğer öğelerin değil yüklemnin yeridir (Karahana, 2011, s.100).

3.3.1. DÜZ (KURALLI) CÜMLE

Yüklemi sonda bulunan cümleler, düz cümlelerdir. Yüklemi tamamlayan öğeler, yüklemden önce gelir. Yükleme en yakın öge, genellikle belirtilmek, vurgulanmak istenen ögedir. Türkçede daha çok düz cümle kullanılır.

- Ahmet Hikmet'in edebiyat dersleri **iddiasızdı**. (49-3)
- Son senelerde macera ve kahramanlık hikâyelerine halkın gösterdiği rağbete **sevinmeliyiz**. (90-16)
- Şiirin tercümesi **faydasız bir zahmettir**. (155-31)
- Onu giyindirmek için altı yedi koyunun yünü **kifayet etmez**. (206-7)
- Mizah güldüremedi mi **gülünçtür**. (185-24)
- Şirket-i Hayriye'ye bir teşekkür **borçluyuz**. (223-1)
- Zamanımızda yazılar, sanki şarkı gibi okunmak için **yazılıyor**. (255-11)
- Bir gün Paris'te, Maliye Nezareti'nin kapısı önünden **geçiyordum**. (285-15)
- Münekkit pekâlâ bu sokaklarda ashab-ı kehf uykusuna **dalabilir**. (301-17)
- Bizde manzum sözle konuşanlar içinde hiçbir genç ve sıhhatli insan **yok mudur?** (19-24)
- Güneşin hararetinden kaçanlar, deniz sularının serinliğine **sığınıyor**. (35-23)
- Ben kısa seyahatimde hiçbir macera **aramadım**. (76-27)

3.3.2. DEVRİK CÜMLE

Yüklemi sonda bulunmayan cümleler, devrik cümlelerdir. Bir anlamı öne çıkarma, belirtme, vurgulama ihtiyacı, özellikle şiirde ahenk endişesi diğer öğelerin olduğu gibi yüklemde yerini değiştirebilmektedir. Devrik cümleler, sözlü dilde yazılı dile oranla daha fazla kullanılmıştır. Şiir dilinde de devrik cümle çok görülür.

- “*Meyhane mukassî **görünür** taşradan ammâ
Bir başka ferah, başka letâfet **var** içinde.*” (41-1)
- “***Düşmüştü** siyeh berg-i şebe şebnem-i sîmîn
Şebnem gibi **titrerdi** kamer leyl üzerinde...*” (45-17)
- Seni **bekliyoruz** ey Timur! (161-28)
- Çok şükür, **der**, suda bir şeyim kalmadı. (237-13)
- **Bilmem**, demirhindi şerbeti ve yoğurtçu sesi olmayan bir memleket hiç insan için vatan olabilir mi? (275-26)

3.4. ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

Bir cümlenin yüklemnin hareketi, oluşu, yapışı, hadiseyi, hükmü bildiriş biçimine, dolayısıyla ortaya çıkan anlam özellikleri esasına dayanan sınıflandırmadır.

Her cümle, yapısında bulunan kelime ve eklerin yönlendirdiği olumluluk, olumsuzluk, soru, ünlem, emir, istek vb. anlam özelliklerinden birine sahiptir. Cümle bu ve benzeri hangi anlam özelliğine sahip olursa olsun, olumluluk veya olumsuzluk anlamını daima taşır. Bu açıdan cümlelerin temel anlam özelliği olumluluk veya olumsuzluktur. Emir ve istek, fiilin kipiyle ilgili olduğu için bu başlık altında değerlendirilmesi doru bir yaklaşım olmayacaktır. Soru ve ünlem cümleleri, böyle bir sakınca taşımamaları ve dil bilgisi kitaplarında çoklukla yer almaları sebebiyle, çalışmamızda yer almıştır.

3.4.1. OLUMLU CÜMLE

Hükmün veya dileğin gerçekleştiğini anlatan cümleler, olumlu cümlelerdir. “Böyle cümlelerin yüklemi yapma, yapılma veya olma bildirir” (Karahan, 2011, s.103)

- Dostum, alelâde bir **insandır**, onun için tarifi gayet **müşküldür**. (27-20)
- O sofrada bir Türk ailesinin nezahat ve mahremiyetini mütemadiyen **hatırladım**. (62-8)
- Nizamettin Nazif’in palavra edebiyatı işte bu işi **görüyor**. (91-11)
- Sanatkârlar şimdi müşkülpesent müşteri için yeni şekiller ve yeni renkler **arıyor**. (127-18)
- Dostumuz Nizamettin Nazif, şimdiye kadar hiçbir Türk edibine nasip olmayan muvaffakiyet **elde etti**. (145-5)
- Geçen gün bir dostuma **tesadüf ettim**. (186-14)
- Duvarlarımız, baştan başa bunların ilânlarıyla **kaplıdır**. (203-3)
- Bir sinema önünden **geçiyorum**. (235-24)
- Seyir için **durdum**. (285-16)

- ...zalim fırtınalar içinde münferit seyyahın aradığı hürriyet hayaline **acıdım**. (301-3)

3.4.1.1. Biçimce Olumsuz Anlamca Olumlu Cümleler

Bazı cümleler, biçimce olumsuzdur ancak anlamca bir olumluluk bildirirler.

Hem isimleri hem de fiilleri olumsuz yapan “değil” edatı, olumsuz bir yüklemle birlikte kullanılarak biçimce olumsuz, anlamca olumlu cümle yapar.

- Hakları da **yok değil**. (76-11)
- Müfrit bir sıhhatin bazı mahzurları olduğu gibi, küçük bir müzmin hastalığın da faydaları **yok değil**. (206-22)
- Gerçi kadının erkeğe muadil olmağa başladığını sayıklayan birtakım yazılar **yok değil!** (210-9)

“-den başka + değil” kuruluşundaki cümleler de biçimce olumsuz, anlamca olumlu cümle yapar.

- “Müsbet ilim” diye hürmet ettiğimiz birçok faaliyetler, hakikatte kötü bir **edebiyattan başka bir şey değilmiş**. (90-13)
- Zira, hayat, eskiler nazarında bir **misafirhaneden başka bir şey değildi**. (183-13)
- Meğer insan zekâsının ibdâ ettiği şu mağrur âlem, -Japon evleri gibi- bir kâğıt **köşkten başka bir şey değilmiş!** (213-24)

Biçimce olumsuz soru olan bazı cümleler anlamca olumludur. Olumlu anlamda söylenebilecek olan söz, soru şekline sokularak pekiştirilmiş, anlatımda zenginlik sağlanmıştır.

- Geçenlerde, ilâhi sözün temposunu ruhlarında duymayan bazı aktörler sırf inşaddaki acemilikleriyle bir dâhinin eserini sahne üstünde maskaraya **döndürmemişler miydi?** (81-21)

- İş böyle olunca, Kandilli sırtlarında bize her gün hava haberlerini ters vermek üzere kurulan faydasız müessese yerine bir Denizli horozu ikame etmek daha muvafık **olmaz mı?** (187-17)
- Altı asır evveline kadar kadınların, keçi sürüleri gibi, bir ticaret metayı şeklinde satıldığını **kim bilmez?** (91-14)
- Yazı ile içkiye, vereme bilmem neye karşı mücadele! Buna hiç **gülünmez mi?** (214-3)
- Bu hâl, merkez-i arzdeki hararetin soğumasıyla küremizin buzlar altında kalacağı son hayat gününün ne şekilde olacağı hakkında korkunç bir fikir **vermiyor mu?** (217-15)

3.4.2. OLUMSUZ CÜMLE

Hükmün veya dileğin gerçekleşmediğini anlatan cümleler, olumsuz cümlelerdir. Böyle cümleler, yapmama, yapılmama, olmama bildirir (Karahan, 2011, s.104)

Fil cümleleri, olumsuzluk eki “-ma, -me” ve “değil” edatı ile olumsuz yapılır.

- Güneş, hayale müsaade etmeyecek tarzda her şeyi vâzih ve berrak gösterdiği için, yalnız gözlerimizle yaşadık ve hiç **eğlenmedik.** (41-9)
- Ben kısa seyahatimde hiçbir macera **aramadım.** (76-27)
- Tarih henüz bu noktayı **aydınlatmamış.** (102-24)
- Göz, yakını görmek için **yaratılmamış.** (124-19)
- Tarih, şimdiye kadar, kadınların hoşuna gitmeyen hiçbir din vâzının ismini **kaydetmemiştir.** (167-28)
- Dünyanın en meşhur on doktorunun ilmi hâlâ bir satlıcanı **yenemedi.** (193-8)
- Fen, hesap, çelik ve makina asrı olduğunu göğsümüzü gere gere iddia ettiğimiz bu asır, insanın hülyaya olan iptilâsını zerre kadar **azaltmış değildir.** (203-11)
- Ne yazık ki, bu bakır âletler içinde ruh, bir keman telinin titrek, uzak ve mahrem sesini **duymuyor.** (244-15)
- Bu iki adam birbirinin hasmı **olamaz.** (272-10)

- Çünkü boyacı kazancına razı insanlar dünyanın hiçbir tarafında artık **kalmamıştır**. (300-11)

İsim cümleleri “değil” ve “yok” kelimeleriyle olumsuz yapılır.

- Harp ve zafer, **kolay bir iş değildir**. (66-5)
- Hiç kimsede yabancı çekingenliği **yok**. (60-11)
- Dünya kümesinde mahpus, kanatsız kuşların ayrı ayrı pervaz iddiaları sahibi olmasına **imkân yok!**.. (104-20)
- İnsanın küçük zevki ve menfaati âlemin mehîb nizamına bir mihver **değildir**. (113-8)
- Bu fikirde **değiliz**. (219-24)
- Şimdi artık bu cesarete **lüzum yok**. (243-13)
- Evli **değilim**. (289-6)

“değil” edatı; sıralı birleşik cümlelerin yardımcı cümlesinin yüklemi durumundadır ve temel cümlelerin olumsuzunu yerine kullanılmıştır. Bu cümleler biçimce de anlamca da olumsuzdur.

- Fuzulî şekliyle **değil**, eserinin nesci içine hapsettiği o esrarengiz hayatın mukavemetiyle aramızda ter ü taze duruyor. (126-28)

“değil” edatı; bazen de anlatımı zenginleştirmek, hükmü pekiştirmek için cümle içinde “hem”, “de” bağlacı gibi kullanılarak olumsuz veya olumlu anlamı kuvvetlendirir.

- Meşhur tenisçi Miss Richardson ve Miss Ryan’ın köşeli çehreleri ise, çirkin **değil**, korkunçtur. (139-3)

3.4.2.1. Biçimce Olumlu Anlamca Olumsuz Cümleler

Bazı cümleler, biçimce olumludur ancak anlamca bir olumsuzluk bildirirler.

“ne... ne...” bağlama edatı olumlu bir yükleme bağlanarak; biçimce olumlu, anlamca olumsuz cümle yapar.

- Evet, böyle en korkunç akıbetleri aklınıza getiriniz ki, pasaportunu kaybeden adamın **ne** hapse tıklandığını, **ne** de kurşuna dizildiğini görmek memnuniyetini duyabilesiniz. (56-4)
- **Ne** gergedanlar, **ne** de zenciler, Afrika topraklarından ilk geçen trene dönüp bakmağa tenezzül etmişlerdi. (118-22)
- Tilkinin kirpiye karşı silâhı, **ne** dişi, **ne** tırnağıdır, fakat sadece sidiğidir. (273-26)
- Ben hiçbir zaman Noel yortusunun dinî mahiyetiyle aynen kabulünü **ne** yazdım, **ne** de öyle bir şey istedim. (192-13)

Biçimce olumlu soru olan bazı cümleler anlamca olumsuzdur. Olumsuz anlamda söylenebilecek olan söz, soru şekline sokularak pekiştirilmiş, anlatımda zenginlik sağlanmıştır.

- Ancak peri masallarında tesadüf edilen böyle bir tâli işine gıpta etmemek **mümkün müdür?** (189-12)
- Onun ışığında eğlenmenin ve mesut olmanın hiç imkânı **var mı?** (41-18)
- Bir havra daha yapılmış, bunun **ne** ehemmiyeti var? (73-9)
- Kadınların bir çiçek kümesi halinde toplandıkları yerde erkeklerin de arılar gibi üşüşüklerini söylemeye lüzum **var mı?** (167-16)
- ...dudak dudağa iskemlelerden yuvarlanmak için yapılan barda, kokladığın bu baş döndürücü havanın zevkinden bir ailenin namuslu burnu **ne** anlar? (201-4)
- Üstada hak vermemek **mümkün mü?** (297-13)
- Bu gibi aç ölenlerin çürümüş kemiklerine mermerden bir köşk yapmağa kalkışmaktan **ne** çıkar? (18-8)
- ...Aynı şeyleri aynı tarzda söylemek için bu kadar nesillerin birbiri arkasından gelmesine **ne** lüzum vardı? (19-15)
- Tırnakları hançerlerden daha kesici, dişleri en müthiş kılıçlardan daha delici, sesi gökgürültüleri gibi hava tabakalarını dalgalandıran, kuyruğunun her darbesi yerleri

sarsan koca arslan için, boş çöllerde ince ayaklı ceylanlar ve âciz öküzler boğazlamak **bir iş mi?** (37-23)

- Amerikankâri bir adamı, şampanya ve kokteyl deliliğiyle dolu bir dansingde, mahzun bir kahve fincanı karşısında bir saat düşünür görmek kadar acı **ne** olabilir? (102-10)

- Yapmak istemekten **ne** çıkar? (145-22)

3.4.3. SORU CÜMLESİ

“Soru yoluyla bilgi almayı amaçlayan cümleler, soru cümleleridir. Soru eki “mı / mi” ile soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarfları ve soru edatları bir cümleye soru anlamı kazandıran unsurlardır” (Karahan, 2011, s.107).

Soru eki “mı / mi” ile kurulan soru cümleleri:

Daha çok yüklem, bazen de sorulmak istenen ögenin üzerine gelen “mı / mi” eki ayrı yazılır ve bazen kip ve şahıs eklerini de üzerine alır. Üzerine geldiği kelimenin ünlü uyumuna uyar.

Soru ekinin yüklemden sonra kullanıldığı cümlelerde kılış, oluş veya durumun gerçekleşip gerçekleşmeyeceği sorulmaktadır.

- Şehirlerin sarı derisini kırların kızıl derisine değişmedikçe, güneşin ve toprağın kardeşi olmak **kabil mi?** (22-2)

- Karanlık bir gece, saat ona doğru, Haydarpaşa’dan Beykoz’a kadar otomobil ile bir gezinti **yaptınız mı?** (38-10)

- Ona daha munis bir çehre **verilebilir miydi?** (89-21)

- Beni **işittiniz mi?** (104-6)

- Bu kitap hastasına artık kitaptan **bahsedilebilir mi?** (117-19)

- Bu adam, bir falcı veya bir remmalden daha iyi istikbalinin kâşifi **değil midir?** (174-9)

- Hayvanlara ait olduğu için bu satırlar acaba size bir tuhafılık gibi **görünecekler mi?** (190-21)
- Bu kısa mülâhazalar, mektubun fazla münakaşaya değmediğini göstermeğe **kâfi değil mi?** (216-28)
- Dünyanın en müreffeh, en faal, en zengin memleketlerinden birinde büyük bir siyâsî firkanın remzi olmak, eşek için **az şeref mi?** (229-16)
- O güller ve lâlelerle süslü eşsiz seccadeler, kendi başlarına bir büyük medeniyet delili addedilmeğe **lâyük değil midir?** (249-2)
- Hıristiyan mezarlıkları böyle burnumuzun dibinde bir pislik ve hastalık kaynağı olmakta **devam edecek mi?** (303-3)
- Acaba bu aldanış tarzı, herhangi bir kübist taslağını bir Picasso ve herhangi bir sürrealist bozuntusunu bir Verlaine **yapacak mı?** (263-20)

Soru eki, alınmak istenen cevaba göre diğer öğelerin üzerine de gelebilir. Bu cümlelerde, sorulan öğeye bağlı olarak cevap verilir.

- Acaba bahar **atların da mı** kanını zehirliyor? (20-6)
- Galip mağlûba **başka türlü mü** bakacaktı? (30-28)
- –Allah, eserini **kertenkele ile mi** imzalıyor? (105-7)
- **Misal mi** istiyorsunuz? (119-8)
- –**Mevzu aramak için mi** memleketimize geldiniz? (128-7)
- Noel bayramını adapte etsek, adapte ettiğimiz bunca romanlar, şiirler ve tiyatrolardan sonra **fazla aykırı bir iş mi** yapmış oluruz? (189-4)
- **Delil mi** istersiniz? (211-8)
- Bu hâl, **Ada'nın kahramanlarla meskûn olduğunu mu** gösterir? (216-20)
- Kadın cinsi acaba günden güne **salâh mı** peyda ediyor? (257-6)
- Yoksa son büyük yağmurlar, tufan nevinden bir hadise vücuda getirerek Bahr-i Muhit'i **Paris eteklerine kadar mı** sürüklemişlerdir? (191-5)
- ...Hüsrana uğramışların **haset ve kine de mi** hakkı olmasın? (125-26)

Soru eki, bazen üzerine geldiği öğeye bağlı olarak cevap istemez, o öğenin bildirdiği anlamın onaylanmasını veya reddini ister. Bu cümlelerin

cevabı “evet”, “hayır” ya da bu anlamları karşılayan başka kelimeler olur. Bunlar kısaltılmış cevaplardır.

- –Lokantamızın ne olduğunu **biliyor musunuz**?
–Evet. (65-13)
- –Yemek **götürelim mi**?
–Ne zahmet! (260-9)
- Bu sükût **müziç mi**? Hayır. (267-22)
- İstanbulluların ziyaretgâhı olan türbedeki ölü ile bu büyük İslâm kumandanı **bir midir**? Bilmiyorum. (102-23)

Soru kelimeleri ile kurulan soru cümleleri:

- Bu keskin koku **hangi** leşten geliyor? (19-22)
- Bunları taşımağa **hangi** vasıta-i nakliye kifayet edebilir? (57-12)
- –**Ne için** parayı kazanmak istememeli? (62-21)
- **Hani** bu sene kargalara harp ilân edilmişti? (30-18)
- O halde **niçin** yapıldı? (95-21)
- Yirmi yaşın güzel gösteremeyeceği **hangi** çirkinlik vardır? (102-14)
- Ancak tesirsiz olması sayesinde zararı dokunmayan böyle bir programdan **ne** fayda beklenebilir? (121-25)
- Bu sütun **ne** güne duruyor? (150-29)
- İşi küfre boğup tahtadan kılıcınızı kaldırımlarda sürükleyerek **nereye** kaçıyorsunuz? (154-23)
- Bu iş **kimin** zevkidir? **Kim** şehri bu nevi çirkinliklerle bulamağa kendini haklı addediyor? (197-12)
- –Bu karlar **ne** olacak? (214-21)
- Halbuki kış soğuklarında zatürrieyi göze aldırıp, bir müntehirin arkasından kendisini dalgalara atacak **kaç** deli hayırhâh bulunur? (224-23)
- O halde bu lisanda okumanıza lâayık şeyler bulunsa, siz onlardan **nasıl** haberdar olabileceksiniz? (241-19)
- Jonson, Jeffrey ve Carpentier’yi şimdi **kim** hatırlıyor? (250-14)

- Leblebiyi **kim** yer? (261-9)
- Şu kadar beygir kuvvetinde bir motor denildiği gibi, şu kadar inek kuvvetinde bir muharrir **niçin** denilmesin? (274-19)
- Bir rakı sofrasında iştihayı uyandıran etler **hangileridir**? (295-28)
- Sinek en fazla **nerelerde** bulunur? (302-9)
- **Neden** Şişli, kibar, zengin, tahsil görmüş Şişli, en bakımsız mahalleden, en mülevves bir kasap dükkânından daha fazla sineklidir? (302-19)

Soru kelimeleriyle yapılan soru cümlelerinde, sorulan ögeye bağlı olarak cevap verilir.

- –Paris’i **nasıl** buluyorsun?
–**Fena! Çirkin!** (56-16)
- –Acaba başka vapur **ne zaman** gelir?
Memur ciddiyetle cevap verdi: “**Zuhurata bakar.**” (182-23)
- –Hava açılacak!
–**Ne** biliyorsun?
–**Şimdi horoz öttü!** (186-23)
- –**Nereye** böyle?
–**Feriköy mezarlığına.** (191-17)
- –Bizde muharririn kazancı **nedir**?
–En çok **ayda üç yüz lira...** (274-6)

Bazı soru cümleleri soru eki veya soru kelimeleri kullanılmadan yapılır. Vurgu ve tonlama ile ve kendileriyle ilgili olan diğer cümlelerle kurdukları anlam ilgilerinden anlaşılır.

- Ya boya örtüleri? (43-23)
- Ya kelimeler? ... Ya bu Farisî ve Arapçanın gülünç bir israfla istimali? ... (46-7)
- –Bu dalların isimleri? (68-15)
- –Fütürizm? (69-12)
- –Kadınlık meselesi hakkında umumî düşünceniz? (129-31)

- Fakat şimdi? (230-21)

“Acaba, sakın, galiba” edatları, bazen cümleyi soru yapan unsur olarak kullanılırlar, bazen de soru eki veya herhangi bir soru kelimesiyle birlikte kullanılarak soruyu pekiştirirler.

- –Bulamadım, **sakın** başka yolcularınkine karışmış olmasın? (55-11)
- Pasaportumu kaybetmişler. Bulunmazsa **acaba ne** olabilir? (55-25)
- **Acaba niçin?**.. (101-20)
- Edi-i muhterem de “kadın aleyhdarlığı” modasına kapıldı **galiba?**.. (215-8)

Yapısında soru eki veya soru kelimesi bulunan bazı cümlelerde soru unsuru, cümleye beklenmezlik, küçümseme, çaresizlik, sitem, şikâyet, rica vb. anlamlar katar. Bu anlamlar, bağlam içinde ortaya çıkar (Karahan, 2011, s.109).

- Şu imtihan teklifini kabul buyurup kendinizi rezil etmeksizin bizi **mahcup etmez misiniz?** (154-24)
- Bilmem, demirhindi şerbeti ve yoğurtçu sesi olmayan bir memleket hiç insan için vatan **olabilir mi?** (275-26)
- Halbuki kadın ancak muharebe yerlerinde, تنها yerlerde ve hastalıkta ancak bu kadar kıymet alır, **değil mi?** (276-21)
- Birçok kimselerin büyük otellerin etiketlerini minnet ve rica ile, hattâ para ile tedarik ederek valizlerine yapıştırdıklarını **bilmez misin?** (277-25)
- Sadaka ile dikeceğimiz iki taş, o tunç lisanın kendi sahibine yaptığı tannân mezardan daha güzel ve daha sağlam **mi** olacak? (18-10)
- Tırnakları hançerlerden daha kesici, dişleri en müthiş kılıçlardan daha delici, sesi gökgürültüleri gibi hava tabakalarını dalgalandıran, kuyruğunun her darbesi yerleri sarsan koca arslan için, boş çöllerde ince ayaklı ceylanlar ve âciz öküzler boğazlamak **bir iş mi?** (37-23)
- Fakat ipekler ve boyalar, ruhun eksikliklerini bilmem ki **nasıl** telafi edebilir? (61-17)

- Zulümlerine rağmen tekevvün etmiş dehaların şerefi onlara **nasıl** ait olabilir? (166-20)
- Rakkaseleri çırıl çıplak görmek, şampanyayla sarhoş olmak, serpantin atmak, konfeti serpmek, kâğıt külâh giymek, düdük öttürmek, balon uçurmak, dans etmek, öpüşmek ve dudak dudağa iskemlelerden yuvarlanmak için yapılan barda, kokladığın bu baş döndürücü havanın zevkinden bir ailenin namuslu burnu **ne** anlar? (201-1)
- Küçük birer kürekle bu beyaz dağ silsilesini eşeleyemeyen üç amele **mi** ortalığı temizleyecek? (214-21)
- Kolay kolay fikir değiştirmemek ve her söze kanmamak, bu **az şey mi**? (229-6)

3.4.4. ÜNLEM CÜMLESİ

Duyguları, coşkuları, şaşkınlıkları, sevinçleri, hüznüleri ifade eden ve seslenme şeklinde olan cümlelerdir.

Ünlem cümleleri her zaman tam cümle şeklinde olmazlar. Unsurlardan bir kısmı düşmüş, kesik cümle şeklinde karşımıza çıkabilirler.

- –Tuhaf şey! (55-9)
- Mâkul bir adam! (119-11)
- –Allah göstermesin! (128-8)
- Cenazeleri çalıştırmak ve ademi mağlup etmenin ne güzel bir çaresi! (177-24)
- –Hayret!.. (191-19)
- Karanlık, soğuk, hareketsiz, muharebesiz, eğlencesiz, aç ve susuz bir şehrin hâli düşünölsün! (217-8)
- –Çok şükür, der, suda bir şeyim kalmadı. Kaybolmuş bir şeyim yok! (237-13)
- –O muharrir kim ise haltetmiş! (257-27)
- Bir güneş çocuğu için ne müthiş bir sefalet! (290-12)

Ünlem cümlelerinde sık sık ünlem kullanılır.

Ünlemlerden faydalanılan ve seslenme şeklindeki ünlem cümleleri:

- Ey büyük Timur! (161-27)
- –Efendiler! (182-7)
- ... “Bunu pekâlâ daha evvel haber verebilirdin be adam!” diye bağırdı. (182-12)
- –A efendi! A muhterem efendi! (200-22)
- Ey sıhhatin şımarttığı maddî adamlar! (207-17)
- Ey murdar tilki! (274-4)
- Bahtlı ve mesut Galata! Namuslu ve kibar yankesicilerinle iftihar et. (296-26)
- Ay! Ay! Yalancı ay! (42-10)
- –Aman efendim! (125-4)

Emir şeklindeki ünlem cümleleri:

- –Ayağa kalk gemici!.. (105-5)
- –Sizden de bahsedelim!.. (129-1)
- Gel! Gel! (161-28)
- İyiliğin zevklerini tatmak için biraz da hastalığı tecrübe ediniz! (207-17)
- Dostum acele et miden düzelmeden ve çorak sıhate dönmeden şaheserini yap!
(259-1)

Kesik cümle şeklindeki ünlem cümleleri:

- Genç şairler!.. Yalanın aziz çocukları!.. (105-13)
- Bence hayır!.. (166-19)
- İşte süs, işte ihtişam!.. (203-29)

Dilek-şart anlamı taşıyan ünlem cümleleri:

- –Desene! Şu çarkları su ile dönen dünya, kâr-ı kadîm bir değirmenden hâlâ farklı değil! (26-21)

- Yazıdan, üslûptan dediğın kadar anlıyorsun, Şu kendi yazını karie okutsana! (125-13)
- Hele “fikir” böyle fakir olursa! (298-16)

Soru Şeklindeki ünlem cümleleri:

- Meğer ne gezer! (201-8)
- Bu gidiŐle etekler acaba nihayet nerede duracak! (247-24)
- O halde ne Şeref! (227-25)

SONUÇ

Çalışmamıza başlarken, öncelikle cümle bilgisi ile ilgili yayımlanmış belli başlı en yeni kaynaklara ulaşmaya çalıştık. Kaynakların yanı sıra bu konuyla ilgili olarak dergilerde ve internette yayınlanan makaleleri derledik. Bu kaynaklardan aldığımız bilgiler doğrultusunda Türkçenin mantığına ve şekline en uygun olduğunu düşündüğümüz tanımları, sınıflandırmaları ve görüşleri seçerek, buna kendi yorumlarımızı da katarak metinden seçtiğimiz kelime grupları ve cümleler üzerinde bir cümle bilgisi çalışması yaptık.

Üzerinde görüş ayrılığı bulunan konulara özellikle değindik ve bu konuya bakış açımızı genel kanaatler doğrultusunda belirttik. Verilecek örnekler sıralanırken de kullanılan örnekleri zorunlu kalmadıkça bir daha kullanmamaya özen gösterdik. Yani eserde geçen bütün cümleleri kullanmaya çalıştık.

İncelememizin birinci kısmında kelime grupları, ikinci kısmında cümle ve ögeleri, üçüncü kısmında ise cümle çeşitleri mümkün olduğu kadar fazla örnek verilerek açıklandı.

Bazı dilcilerin, dilde yapılan mühim bir yanlışlık olarak önemle üzerinde durdukları, belirtisiz isim tamlaması kuruluşunda olan yer isimlerinin iyelik ekinin atılması hadisesi ile ilgili örnekler eserimizde de kullanılmıştır. Ancak “Bize göre/İkdam’daki diğer yazıları” adlı eserde, belirtisiz isim tamlaması kuruluşunda olan yer isimlerinin hem iyelikli, hem de iyelik eki atılmış olan örneklerini bir arada görüyoruz.

- ...**Kadıköyü**’nden saat on biri kırk geçe hareket edecek olan mutad vapuruma yetişmek üzere evden çıktım. (132-25)
- **Kadıköy** sahilinde, hemen hemen iki seneden beri, büyük bir işçi kalabalığı, tuhaf bir bina inşa etmekle meşguldür. (95-3)

Konuyla ilgilenenler bu hadisenin sebebini daha çok kısaltma duygusu veya baştaki ismin sifata benzetilmesi ile ya da İstanbul’da azınlıkların taklidiyle, taşralarda kibarlık alameti sayılarak İstanbul örneklerine uyulması olarak açıklamışlardır (bk. Ergin, 1985, s.384; Bilgegil, 1984, s.127).

Bazı isim tamlamalarında, “-dan / -den” ayrılma hâli eki, ilgi hâli eki fonksiyonunda kullanılmıştır.

- **Kumsallardan** birine gittim... (35-25)
- **Vilâyetlerimizden** biri tarafından malûm Avusturyalı heykeltıraş Krippel’e ısmarlanan heykelin kontratını imzalamak üzere vazifedar bir zat iki gün evvel İstanbul’dan hareket etti. (293-1)
- **Bunlardan** birini dinledim. (40-9)

Eserimizde “birçok, birkaç” belirsizlik sıfatının isimlerin çokluk şekilleriyle kullanıldığı görülmüştür. Bu kullanım bugün pek tercih edilmemektedir.

- Zira onun yazdığı senelerde, **birçok şairler**, sade denilecek bir lisanla yazarlardı. (46-8)
- Bu eserin bulunduğu büyük rağbet, **birçok muharrirleri** aynı vadede tecrübeler yapmağa sevketti. (96-3)
- Bilirim ki başınızda **birçok belâlar** var. (189-20)

“birçok, birkaç” belirsizlik sıfatı, nadiren, isimlerin teklik şekilleriyle de kullanılmıştır.

- Kalem ve kitapla işi olmayan **birçok esnaf**, hayattan çekilmiş... (172-6)
- Gerçi yüzlerce sönük adaptasyon eserleri arasında kıymetli **birkaç kalemin** bazı tecrübeleri de sahnemizde temsil edildi. (193-12)

“bir” belirsizlik sıfatı, yeri itibarıyla, bugünkü kullanımının yanı sıra bugünkü kullanımdan farklı olarak tamlamanın başında da kullanılmıştır.

- Bu, **azîm bir kuvvettir**. (129-14)

- İşte, içtimaî teşkilâtı, arı kovanı gibi tabiatın dileğine tamamen muvafık, **mâkul bir memleket!** (100-27)
- ...**bir garip şaka** lafzıdır. (34-19)
- Geçenlerde **bir ecnebi muharririn** dediği gibi, bütün zevahire rağmen... (103-23)
- **Bir ecnebi memlekete** seyahat ettikleri zaman rehbersiz kalırlar... (168-16)
- Sanat eserinde samimiyet, sadece **bir ham maden** vazifesini görür. (271-14)
- **Bir muhterem zat**, garip bir edebî tenkit usulü bulmuşmuş. (298-10)

Nesnenin neden yapıldığını belirten tamlamaların bazı kaynaklarda “takısız isim tamlaması” olarak yer almasına, birçok araştırmacı başlangıçtan beri hep mesafeli yaklaşmış ve özellikle son zamanlarda bu tereddütlü görüşler, sıfat tamlaması noktasında yoğunlaşmıştır. Tezimizde de nesnenin neden yapıldığını belirten tamlamalar, isim tamlaması değil sıfat tamlaması olarak ele alındı.

- ...el çırpan bir alay genç kız içinde, **tahta zurnasını** çalıp, bu musikinin vahşi kahkahaları andıran müşabih akisleriyle yeşil vadileri uzun uzun inleyen genç bir çingenedir. (24-27)
- Eski siyah duvarlar, **mermer, altın ve gümüş levhalar** altında saklanmaktadır. (72-22)
- Şimendifer, vapur, otomobil, tayyare, telli ve telsiz telgraf mesafeleri akla durgunluk verecek derecede küçültmekle dünyayı, eski haline nazaran, küçük bir **cam bilye** hacmine indirdi. (103-5)
- ...çolak olduğuna bakmadan mevhum bir **tahta kılıncı** çekmekten bahsediyordu. (149-1)
- Bu şehrin taş ve toprağı laboratuvarda tahlil edilse, **cam boruların** dibinde bırakacağı teressübat, maddî olmaktan ziyade manevîdir. (244-19)
- Belki altı aya kadar bu his ve fikir sarayının inşaatı bitecek ve **tunç kapılar** halka açılacak. (248-7)
- Kahvelerin saçakları, bayraklar, **kâğıt fenerler**, elektrik kandilleriyle süsleniyor. (283-27)

Eserimizde “-ış / -iş” ve “-ma / -me” isim-fiil ekleri, “-mak / -mek” ekine göre daha az kullanılmıştır.

- Şehirden tamamen uzaklaşan bu dostu, ilk **bakışta**, tanımak müşkül oldu... (21-23)
- Gece, uykumun en derin yerinde, keskin bir **ısırılışla** fırladım. (37-14)
- ...her sene bahardan sonra yeniden **başlaması** lâzım gelecekti. (20-19)
- İncir ağacının gölgelediği güzel İzmir topraklarını alt üst eden felâketin yüreklerde nasıl acı akisler uyandırdığını burada **anlatmaya** ne lüzum var? (85-1)
- ...musikide de artık sanatkâr neslinin tükenmiş olduğuna **hükmetmek** lâzım geliyor. (15-21)
- ...koca arslan için, boş çöllerde ince ayaklı ceylanlar ve âciz öküzler **boğazlamak** bir iş mi? (37-26)
- Rağbet görmemiş birçok sanatkârlar zararın yarısından dönecek yerde, hayatlarının acısını şöyle bir teselli ile **avutmağa** çalışırlar... (205-1)

“-mak / -mek” eki, günümüzden farklı olarak, ünlü ile başlayan bir ek aldığında sonda bulunan ve sert ünsüz olan “k” yumuşayarak “ğ” ya (k > ğ), “k” ünsüzü de “ğ”ye (k > ğ) dönüşmüş ve “-mağa / -meğe”, -mağı / -meği” şeklinde kullanılmıştır.

- ...yarın yıldırımlarla güleşecek koca bir çınar halinde **fıskırmağa** hazırlanıyor. (18-3)
- Yusuf Ziya, Paris hayvanat bahçesinde akbabanın çirkin ve mağmum başını görseydi, neşeli gazetesine onun ismini **vermeğe** mümkün değil razı olmazdı. (58-18)
- Şefkat ve merhamet gülleri, dikenlerin bittiği o ruh üzerinde pembeliklerini **açmağa** başlarlar. (207-12)
- Bunu burada kısaca **anlatmağı** faydasız bulmuyoruz. (168-3)

Bugün “yaz kış” şeklinde kullanılan zıt anlamlı tekrar grubu eserimizde, “kış yaz” şeklinde kullanılmıştır.

- ...Ada'da **kış yaz** oturan bir zat, deniz aşırı ikametinin sebebini bize şu suretle izah etti... (124-10)

En çok kullanılan yardımcı fiiller “et-” ve “ol-” fiilleridir. Diğer yardımcı fiiller fazla kullanılmamıştır.

- Göz, her devirde ve her millette esrarengiz birtakım kuvvetlerin merkezi **adedilmiştir**. (114-25)
- Zira bu isim, şimdiye kadar hiçbir yazı altında görünmeğe **tenezzül etmemiştir**. (234-26)
- Nazım Hikmet Bey, tarzını kendisini **icat etmedi**... (244-7)
- ...Ruşen Eşref Beyin Türkçeye naklettiği Virgile'in *Bucoliques*'lerine **nasip oldu**. (292-2)
- Dünyanın manzarası gözümde **değişmeğe başladı**... (65-29)
- ...ıslak mevsim, şimdi hava ve ziyamıza **hâkim bulunuyor**. (42-15)
- Devr-i hacere olduğu gibi kadın hâlâ erkek bazusuna **esir bulunuyor**. (210-7)
- Stadyum meydanında üç bin insan, iradesini bir tek iradeye **tâbi kılmış**... (105-18)

Bugün bile “düşeyazmak” ve “öleyazmak” gibi sınırlı kelimelerle, nadiren kullanılan ve yaklaşma anlamı veren “yaz-” tasviri fiili eserimizde hiç kullanılmamıştır.

Eserimizde kısa cümleler pek tercih edilmemiş, daha çok uzun cümleler kurulmuştur.

- –Çıkalım... (94-2)
- Türk fikriyatının en kıymetli ve en asil hâdimlerinden Gelibolu mebusu Celâl Nuri'nin Arnavutluk'a tardı lâzım geleceğini ve bu memleketin en hâlis edebî şöhretlerinden biri olan Yakup Kadri'nin halkı aldatan bir yalancı ve haddini bilmez bir cahil olduğunu da *Cumhuriyet* gazetesinin edebî sayfasında okumuştuk. (149-19)
- Harpten sonra ahlâksızlık dediğimiz şeyin belki cinsin insiyakî bir tedafü hareketi olduğu iddia edilebilir. (248-4)

- Üç, dört seneden beri uzak kırlardaki çiftliğinde, arılar, inekler, keçiler ve tavuklardan müteşekkil dost bir hayvan çemberi ortasında yaşayan âkıl bir dostumu ziyarete gittim. (21-20)

Cümlenin ögeleri; temel ögeler ve yardımcı ögeler başlıkları altında incelendiği için “dolaylı tümleç” terimi yanlış olacağından “yer tamlayıcısı” terimi tercih edildi. Ancak ögelerin tayininde hem şekil hem fonksiyon göz önünde tutularak yönelme, bulunma ve uzaklaşma hâli ekli tarz, zaman ve miktar zarfları yer tamlayıcısı değil zarf tümleci olarak gösterildi.

- **Bir akşam gezintisinde** bu caddeden geçiyorduk. (72-28)
- Zelzele, dün gece İstanbul’u **uykusunun en tatlı yerinde** oynattı. (98-5)

Cümlede fiilden yapılmış isim, zarf ve sıfat görevindeki şekillerin bir yargı taşımadığı ve bir zamana bağlı bulunmadığı göz önüne alınırsa, bunlarla kurulan gruplara yan cümle denemez, dolayısıyla bu yapılar birleşik cümle diye gösterilemez” (Zülfikar, 1995) fikrinden hareketle, içinde isim-fiil, zarf-fiil ve sıfat-fiil eki almış kelime ya da kelime grupları bulunan cümleler de basit cümle olarak kabul edildi ve bu başlık altında incelendi.

- –Cuma günü **Veli Efendi çayırına giden** treni kaçırdım... (88-15)
- Fakat, **bu keşfe inanmağa** imkân yok. (51-8)
- Ecnebi bir muharririn makalesinde, bu **tercüme ettiğim satırları okurken** durdum. (139-17)

Şart cümlelerinde, şart anlamlı şart cümlesinin bildirdiği hüküm olmadan temel cümlenin bildirdiği hüküm gerçekleşmezken, “bile, da / de” kuvvetlendirme edatlarıyla birlikte kullanılan şart cümlelerinde, şart cümlesinin ifade ettiği hüküm gerçekleşmese bile temel cümlenin bildirdiği hüküm gerçekleşir. Bu edatlar şartı bozarak şarta rağmen gibi bir anlamla temel yüklemi kuvvetlendirirler. Eserimizde bu şekil cümleler, bazen “bile” edatıyla birlikte, bazen “de” bağlama edatıyla yapılmıştır.

- Böyle bir selâhiyetim olsaydı **bile** onu bir masalı hırpalamak için kullanmazdım. (181-9)
- Kari merak etmesin, dostum okumaz, okusa **da** aldırılmaz. (204-22)

“ya” edatıyla kurulan şart cümleleri, soruya hazırlık anlamı verir. Bu yönüyle bir çeşit kısaltılmış ifade özelliği taşımaktadır. Eserimizde bu şekil şart cümleleri çok az kullanılmıştır.

- **Ya** doğrudan doğruya veyahut tercüme suretiyle Avrupaî harsın temel taşlarını teşkil eden kitaplardan, keyfiyeti kemiyetine galip bir kütüphane vücuda getirilmek istenirse... (156-8)

Bağlaçlarla birbirine bağlanarak kurulan sıralı birleşik cümlelerin de az kullanıldığı eserimizde, devrik cümle de çok az kullanılmıştır.

- Gerçi hâlâ yaz meyvelerini yiyorduk, **fakat** bu meyveler artık zehirlenmişti... (43-5)
- **Şaştım** doğrusu bu tetkike!.. (215-14)

Eserimizde istek kipinin sadece I. şahısları kullanılmış, I. şahıslar, hem emir kipi hem de istek kipi için ortak kullanıldığından emir-istek kipi olarak adlandırıldığı belirtilmiştir.

- Kitabı **açalım**... (88-6)
- ... “Gidip padesümü **alayım**” dedi. (256-4)

Anlamlarına göre cümleler kısmında, biçim bakımından olumlu anlam bakımından olumsuz ve bunun tersi olan biçim bakımından olumsuz anlam bakımından olumlu cümleler, tezimizde ayrı başlıklar halinde ve ayrıntılı olarak ele alındı.

Biçimce Olumsuz Anlamca Olumlu Cümleler

- Hakları da **yok değil**. (76-11)
- Zira, hayat, eskiler nazarında bir **misafirhaneden başka bir şey değildi**. (183-13)
- Altı asır evveline kadar kadınların, keçi sürüleri gibi, bir ticaret metayı şeklinde satıldığını **kim bilmez?** (91-14)

Biçimce Olumlu Anlamca Olumsuz Cümleler

- Büyük fikir yaratıcıları, tamamen anlaşılabilmek için, **ne** teşbihi, **ne** de şiirin diğer hünerlerini istihkar etmişlerdir. (47-16)
- Ben hiçbir zaman Noel yortusunun dinî mahiyetiyle aynen kabulünü **ne** yazdım, **ne** de öyle bir şey istedim. (192-13)
- Onun ışığında eğlenmenin ve mesut olmanın hiç imkânı **var mı?** (41-18)

Yapısında soru eki veya soru kelimesi bulunan bazı cümlelerde soru unsuru, cümleye beklenmezlik, küçümseme, çaresizlik, sitem, şikayet, rica vb. anlamlar katar. Bu anlamlar bağlam içinde ortaya çıkar.

- Şu imtihan teklifini kabul buyurup kendinizi rezil etmeksizin bizi **mahcup etmez misiniz?** (154-24)
- Sadaka ile dikeceğimiz iki taş, o tunç lisanın kendi sahibine yaptığı tannân mezardan daha güzel ve daha sağlam **mı** olacak? (18-10)
- Tırnakları hançerlerden daha kesici, dişleri en müthiş kılıçlardan daha delici, sesi gökgürültüleri gibi hava tabakalarını dalgalandıran, kuyruğunun her darbesi yerleri sarsan koca arslan için, boş çöllerde ince ayaklı ceylanlar ve âciz öküzler boğazlamak **bir iş mi?** (37-23)
- Küçük birer kürekle bu beyaz dağ silsilesini eşeyen üç amele **mi** ortalığı temizleyecek? (214-21)
- Kolay kolay fikir değiştirmemek ve her söze kanmamak, bu **az şey mi?** (229-6)

“i-” fiili, üzerine geldiği kelimedenden ayrı olarak yazılabildiği gibi, bitişik de yazılabilir. Bitişik yazıldığı zaman “i” düşer. Eserimizde, her iki duruma da örnek olabilecek cümleler kullanılmıştır.

- Meğer birinci saat **haklı imiş!** (133-5)
- Yalnız Amerika’da dokuz sene içinde otomobil kurbanlarının adedi **yüz on üç bin insanmış!** (103-15)
- Zira bu taktirde, birinci saate nazaran, vapuru kaçırmak ihtimali **çoktu.** (132-27)
- Dostum **haklı idi.** (180-31)
- Dostumun belki hakkı **vardı.** (240-25)
- Taş devrinin çiğ balık yiyen insanı muhakkak **evliydi.** (282-9)

Bütün bu yazdıklarımızdan hareketle Ahmet Haşim’in üslubuna dair şunları söyleyebiliriz:

Ahmet Haşim Türk edebiyatının önde gelen şair ve yazarlarından biridir. Kendine has tavrıyla, başlangıcından sonuna kadar yeniliklere ve moda akımlarına kapılmamış, yazdıklarıyla, hareketleriyle kendine özgü bir kişilik olarak kalabilmiştir.

Ahmet Haşim fikirler ve hayallerle oynayan bir yazardır. Yazılarında zengin teşbihler, ince ve şaşırtıcı buluşlar yer alır. Kalemi son derece kıvrak, bazen müstehzi, biraz fanteziye kaçan, şaşırtan; yazdıkları edebî özellikleri içinde bulunduran, zekâ mahsulü, çoğu zaman hemen anlaşılmayan, icazlı, bir delile dayanan, kısa fakat dolu yazılardır. En küçük konuyu bile çok mükemmel olarak anlatabilmektedir. Bunları yaparken de sade bir dil kullanır. Etrafındaki en ufak ayrıntıyı bile kaçırmayan ondan merakla okunabilecek bir yazı çıkarabilen, her şeye dikkat eden sanatkâr merakına ve duygusuna sahiptir. Ahmet Haşim nesirde fikir adamı olmaktan ziyade fikirlerle oynayan bir fantezi yazar olmuştur.

Ahmet Haşim, “bir” ve “birçok” belirsizlik sıfatlarını kendine has tavrıyla kullanmıştır. “bir” belirsizlik sıfatını çoğunlukla tamlamanın başında, “birçok” belirsizlik sıfatını da isimlerin çokluk şekilleriyle kullanmıştır. Nadiren isimlerin teklik şekilleriyle de kullanıldığını görmekteyiz.

SÖZLÜK

- aksülamel (a.i.)** : Karşı hareket, aksi tesiri tepki.
- cezr ü medd (a.i.)** : Gelgit.
- devr-i hacerî (a.tm.)** : Taş devri.
- dimağ (a.i.)** : Beyin.
- esbab (a.i.c.)** : Sebepler.
- garabet (a.i.)** : Gariplik, tuhaflık.
- giran-baha (f.b.s.)** : Pahası ağır, kıymetli, değerli.
- hasbihal (a.b.i.)** : Görüşüp dertleşme; halleşme.
- haşyet (a.i.)** : Korku, korkma.
- ilga (a.i.)** : lağvetme, kaldırma, bozma.
- inzimam (a.i.)** : Zam olunma, katılma.
- istiane (a.i.)** : Yardım isteme.
- istikrah (a.i.)** : Tiksınme, iğrenme.
- istikşaf (a.i.)** : Keşfetmeye çalışma.
- kari (a.i.)** : Okuyucu.
- kemiyet (a.i.)** : Nicelik, miktar, adet.
- letafet (a.i.)** : Latiflik, hoşluk.
- merbut (a.s.)** : Bağlanmış, bağlı.
- muarefe (a.i.)** : Bilişme, tanışma.
- muhalledat (a.i.)** : Kalıcı, ebedi şeyler.
- muhayyel (a.s.)** : Hayal edilen, hayal ürünü olan.
- mukassî (a.s.)** : Kasvetli, sıkıcı.
- mutaarrız (a.s.)** : taarruz eden, saldıran.
- mutantan (a.s.)** : Tantanalı, gürültülü.
- mutasallif (a.s.)** : Haddinden fazla bilgiçlik ve incelik taslayan, şarlatan.
- mutat (a.s.)** : Alışkanlık haline gelmiş, âdet edinilmiş, alışılmış.
- mücrim (a.i.)** : Suçlu, kabahatli kimse.
- müessir (a.s.)** : Tesir eden, tesirli, etkili.
- müftehir (a.s.)** : İftihar eden, övünen.

müheyyiç (a.s.)	: Heyecan veren, heyecanlandırıcı.
müntehir (a.s.)	: İntihar eden, kendini öldüren.
mürâî (a.s.)	: İkiyüzlü.
müreffeh (a.s.)	: Refaha, rahata, bolluğa kavuşturulmuş.
müstağrak (a.s.)	: Batmış, dalmış.
müşkülpesent (a.f.b.s.)	: Güç beğenen, her şeyi beğenmeyen.
müteaddid (a.s.)	: Çoğalan, çok, birçok, birkaç, türlü türlü.
mütekallis (a.s.)	: Gerilmiş, gerilen.
mütekâsif (a.s.)	: Koyulaşan, yoğunlaşan.
mütereddi (a.s.)	: Soysuzlaşmış.
müziç (a.s.)	: Rahatsızlık veren, usandıran.
müzmin (a.s.)	: Üzerinden zaman geçmiş, eskimiş, süreğen.
nâkis (a.s.)	: Noksan, eksik; tam olmayan.
nîm-mukaddes (a.f.b.s.)	: Yarı kutsal.
nümayiş (f.i.)	: Gösteriş.
re'yülayn (a.i.)	: Kendi gözüyle görerek.
rüçhan (a.i.)	: Üstün olma, üstünlük.
safvet (a.i.)	: Saflık, hâlislik, temizlik.
salâh (a.i.)	: Düzeltme, iyileşme.
sâmit (a.s.)	: Sesi çıkmayan, susan.
satlıcan (i.)	: Akciğer zarı iltihabı.
şütum (a.i.c.)	: Küfürler, sövmeler, sövüp saymalar.
tafra-furûş (a.f.b.s.)	: Yukarıdan atıp tutan.
tahavvül (a.i.)	: Değişme, dönme, bir hâlden başka bir hâle girme.
tahteşşuur (a.b.i.)	: Bilinçaltı.
tekevvün (a.i.)	: Var olma, meydana gelme.
temessül (a.i.)	: Bir şekil ve sûrete girme.
teressüm (a.i.)	: Resimleşme, resim gibi şekillenme.
zeval (a.i.)	: Sona erme.

KAYNAKLAR

Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: TDK Yayınları.

Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

Bilgegil, M. K. (1984). *Türkçe Dil Bilgisi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Delice, H. İ. (2003). *Türkçe Söz Dizimi*. İstanbul: Kitabevi.

Dizdaroğlu, H. (1976). *Tümcebilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.

Ediskun, H. (1985). *Türk Dil Bilgisi*. Ankara: Remzi Kitabevi.

Ege, E. (2010). *Reşat Nuri Güntekin'in Değirmen Adlı Romanının Cümle Bilgisi Bakımından İncelenmesi*. (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi). Konya.

Enginün, İ., Kerman, Z. (2010). *Bütün Eserleri-2 / Ahmet Haşim Bize Göre/İkdam'daki Diğer Yazıları*,. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ercilasun, A. B. (1995). "Türkçede Emir ve İstek Kipi Üzerine". Türk Gramerinin Sorunları. Ankara: TDK Yayınları.

Ergin, M. (1985). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.

Gök, A. (2007). *Bahaeddin Özkıışı'nın "Sokakta" Adlı Eserinin Cümle Bilgisi Bakımından İncelenmesi*. (Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep.

Gülsevin, G. (1990). "Türkçede –sA Şart Gerundiumu Üzerine". Türk Dili Dergisi, Kasım, sayı 467, s.276-279. Ankara: TDK Yayınları.

Güneş, S. (2004). *Türk Dili Bilgisi*. İzmir: Çağlayan Matbaası.

Hacıeminoğlu, N. (1992). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: MEB Yayınları.

Hatiboğlu, V. (1972a). *Türkçenin Söz Dizimi*. Ankara: TDK Yayınları.

_____ (1972b). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

Karaağaç, G. (2011). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Karahan, L. (1997). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2000). "Yapı Bakımından Cümle Sınıflandırmaları Üzerine". Türk Dili Dergisi, Temmuz, sayı 589, s.16-23. Ankara: TDK Yayınları.

_____ (2011). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karaörs, M. (1995) "Cümle Bilgisinde İsimlendirme, Sınıflandırma ve Tahlil Metotlarının Birliğı" Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993). Ankara: TDK Yayınları. s.29.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

_____ (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yayınları.

Üstünova, K. (2000). “*Türkçede Asıl Unsurlar: Özne ve Yüklem*”. Türk Dili Dergisi, Haziran, sayı 582, s.489-497. Ankara: TDK Yayınları.

Yağımlı, M. A. (2007). *Reşat Nuri Güntekin'in Dudaktan Kalbe Adlı Romanının Cümle Bilgisi Bakımından İncelenmesi*. (Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi). Konya.

Yörük, Y. (1973). *Tümce Bilgisi « Söz Dizimi »*. Ankara: Eğitim Yayınları.

Zülfikar, H. (1995). “*Girişik Cümle Sorunu*”. Türk Dili Dergisi, Haziran, sayı 522, s.643-648. Ankara: TDK Yayınları.